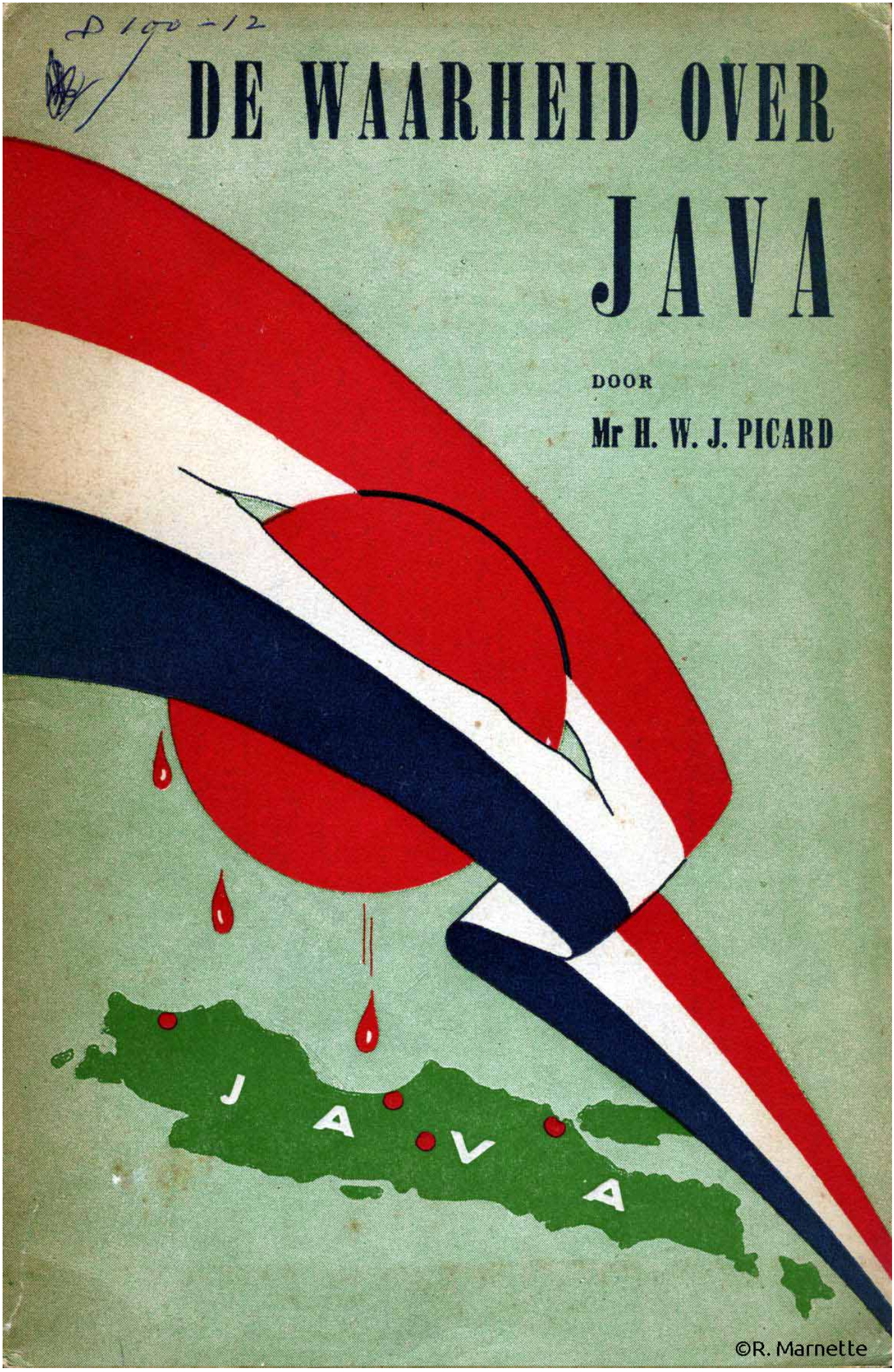
D 190-12

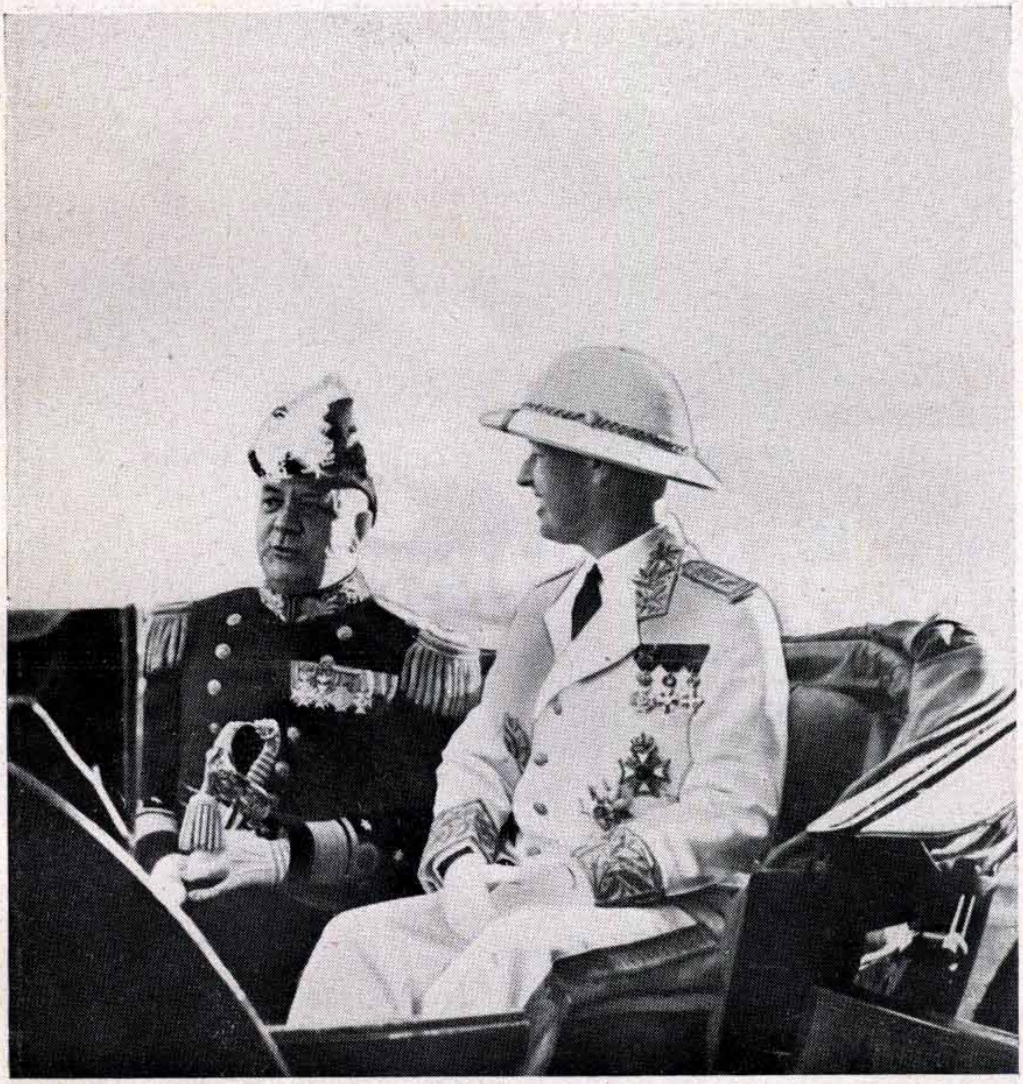
DE WAARHEID OVER JAVA

DOOR

Mr H. W. J. PICARD

©R. Marnette

"One-ship-a-day-Helfrich" aan de zijde van Tjarda, „Den man met de ijskegels aan zijn ooren" (zie blz. 13 en 19) in het bekende paleis-rijtuig vóór den oorlog in Batavia.

Twee groote Nederlanders, die Indië thans mist . . . .

De eerste ging heen, omdat zijn functie van Bevelhebber Strijdkrachten Oosten werd opgeheven . . . .

De tweede, wijl hij herstel van orde en rust stelde vóór besprekingen . . . . . .

„Volgt mij, ik val aan!"
Schout-bij-Nacht Karel Doorman posthuum bevorderd tot vice-admiraal.

290

DE WAARHEID OVER JAVA

BANDOMSLAG: MAX MORST

ERRATUM.

Tot onze spijt is op pag. 2 als tekenaar van het omslag vermeld: Max Morst. Dit moet zijn:

Max Borst.

DRUK: HOOIBERG - EPE

DE WAARHEID OVER JAVA

15

AVRO-CAUSERIEËN IN BOEKVORM

DOOR

Mr H. W. J. PICARD

UITGEVERIJ: W. VAN HOEVE — 's-GRAVENHAGE

Aan mijn vrienden in Indië,
Wien ik een belofte deed.

INHOUD

Voorwoord		. . . . .	Blz.	7— 8
Hoofdstuk	I	Inleiding	„	9—11
„	II	Losgescheurd Indië	„	12—16
„	III	De Strijd	„	17—23
„	IV	Tijdens en vlak na de capitulatie	„	24—28
„	V	Iets over „de ondergrondsche" en de kampen	„	29—33
„	VI	De werking der Japansche propaganda 1) De eerste twee perioden . .	„	34—37
„	VII	De werking der Japansche propaganda 2) De derde periode	„	38—42
„	VIII	De werking der Japansche propaganda 3) De laatste periode: de rol van Soekarno	„	43—48
„	IX	De „Bevrijding"	„	49—53
„	X	Naar de chaos	„	54—58
„	XI	Het optreden der Engelschen . .	„	59—64
„	XII	Het Extremisme	„	65—69
„	XIII	In naam van Democratie . . .	„	70—75
„	XIV	De weg naar de betere toekomst I	„	76—81
„	XV	De weg naar de betere toekomst II	„	82—85
Besluit		. . . . .	„	86—87

VOORWOORD

Al is de leugen nog zoo snel de waarheid achterhaalt haar wel. De moraal van dat spreekwoord is gebleken de moraal te zijn van dit werkje.

Toen ik einde Maart mijn causerieënreeks „De Waarheid over Java" voor de AVRO-microfoon inzette, heerschten in Nederland alom wanbegrip en misverstand ten aanzien van het Indische treurspel.

Thans luttele maanden later is het ietwat gaan dagen in de hoofden van de Nederlanders. Het lijkt er op of de waarheid inderdaad de leugen aan het achterhalen is.

Mij vleiend met de gedachte, dat deze serie radiolezingen aan dit verbeterde inzicht éénig aandeel, zij het misschien een zeer gering, gehad heeft, wil het nog niet zeggen, dat de publicatie thans in boekvorm overbodig zou zijn.

In de eerste plaats is het slechts „ietwat" gaan dagen, en — wie met veel menschen praat kan dat getuigen — heeft de waarheid de leugen stellig nog lang niet voldoende achterhaald.

In de tweede plaats is er de wensch van zeer vele radioluisteraars het gesprokene nog eens te herlezen en daardoor mededragers te worden van de waarheid over Java, zooals ik die getracht heb in vijftien radiovoordrachten weer te geven.

Wat den inhoud van deze uitgave betreft diene de mededeeling, dat de thans gedrukte manuscripten eenige aanvulling hebben gekregen. Eenige malen namelijk is gedurende het spreken gebleken, dat de tekst te lang was voor een kwartier zendtijd, zoodat inkorting moest plaats hebben. Er was uiteraard geen enkele reden om den luisteraar, die thans lezer wordt, deze coupures te onthouden, noch eenige actueele bijzonderheden in te lasschen, welke op het tijdstip der radio-lezingen nog niet bekend waren.

Ten aanzien van de stijl zou ik gaarne de opmerking willen maken, dat zooveel mogelijk de radio-aanspreek-taal werd gehandhaafd. Hoewel dat het bezwaar heeft voor schrijver dezes persoonlijk, dat vele taalzuiveraars en critici volkomen gerechtvaardigd hun blauwe of roode potlooden te voorschijn kunnen halen om nijdige dikke streepen te zetten, weegt daartegen mijns inziens op het voordeel

van het behoud van het dynamische karakter, dat het gesproken woord doorgaans in sterkere mate bezit dan het geschreven.

Ik betuig op deze plaats mijn warme erkentelijkheid aan den heer Willem Vogt, directeur van de AVRO, die in een tijd van bijna algemeene Soekarno—Sjahrir-dweeperij zonder eenige aarzeling zijn medewerking verleende aan het uitspreken van „De Waarheid over Java", en daardoor van zijn groote belangstelling in een juiste voorlichting over het Indische probleem ondubbelzinnig heeft doen blijken.

Voorts dank ik alle vrienden in Indië — niet het minst den Oosterschen dokter, die mij volmacht gaf van zijn psychologische beschouwing het gebruik te maken, dat mij goeddacht — voor hun hulp bij mijn documentatie en voor hun adviezen bij de verdere uitwerking der serie.

Aan hen, mijn vrienden, die ik achterliet op Java, draag ik dit boekje op, in de gelukkige wetenschap dat ik mijn belofte aan hen naar vermogen vervuld heb, en in het verblijdende besef, dat „DE WAARHEID OVER JAVA" steeds meer doordringt tot breede lagen van het Nederlandsche volk niet alleen maar bovenal tot de regeering — althans die in Nederland — welker zwaarste taak ongetwijfeld is de toekomst van het eiland aan die waarheid aan te passen.

De spreker-thans-schrijver.

Den Haag, 10 Juli 1946.

Hoofdstuk I.

INLEIDING.

Wie als ingewijde hóórt en leest wat niet-ingewijden zeggen en schrijven over het Indische probleem, staat dikwijls stóm verbaasd.

Tot het oogenblik, waarop deze inleiding werd samengesteld is er geen enkele beschrijving gekomen, geen enkel rapport gepubliceerd, dat een duidelijk, historisch overzicht bracht van de ontwikkelingen op Java van Mei 1940 tot op heden. En dát is het nu juist, dat het Nederlandsche volk en ook de wereld búiten Nederland noodig hebben om tot eenig begrip te geraken van de eleménten van het probleem.

In vrijwel elke discussie over het Indië van thans worden sentimenten wakker geroepen, die een helder zicht op den toestand verduisteren. Zoowel vóór- als tégenstanders van het Regeeringsbeleid komen met argumenten op de proppen, die ontleend zijn aan subjectieve gevoelswaarnemingen, welke de zaak hoogstens kunnen vertroebelen. En hoezeer ik toegeef, dat de gebeurtenissen op Java, vooral die tusschen September 1945 en Februari 1946, geschikt waren om emoties op te wekken, laten wij niet vergeten, dat er géén WAARHEID met franje bestaat. Voor zoover dergelijke emoties verbonden waren aan den historischen loop der dingen in Indië, zal ook ik ze natuurlijk niet kunnen vermijden. Als het er echter om gaat, een bepaalde conclusie te trekken, zullen deze emoties geen invloed hebben. De ontelbaar vele door extremisten gepleegde gruwelen na de capitulatie van Japan zullen dan ook in dit betoog zooveel mogelijk voorbij geloopen worden.

In den loop van deze publicatie hoop ik mijn titel te realiseeren en den lezer de waarheid over Java te brengen aan de hand van een onopgesmukt relaas van de voornaamste gebeurtenissen, die zich vlak vóór, gedúrende en ná de Japansche bezetting hebben afgespeeld.

Ik zeide reeds, dat het alleen een dergelijk overzicht is, dat het publiek hier en elders op de wereld noodig heeft om tot een gefundeerd oordeel te geraken over den toestand. Wie het nut van een dergelijk overzicht betwijfelt en het eens is met degenen, die zeggen „zet nu maar een stréép onder het verleden", handelt tégen het belang van

Indonesië, begaat een ernstige fout tegenover het land, waarvoor ondanks alles nog een schitterende toekomst mogelijk is.

Want zooals váák, wanneer het gaat om belangrijke ontwikkelingen, kan de bestudeering van het verléden de juiste keuze bepalen voor het héden en de toékomst. Nergens meer dan in de geschiedenis der menschheid verliest het begrip „nakaarten" zijn ongunstigen en ietwat smadelijken klank.

Waar en wanneer echter dit nakaarten zou ontaarden in een afbrekende critiek op hetgeen bepaalde menschen deden of nalieten, zou het zin verliezen, neen, meer dan dat, averechts werken. Het is goed voorop te stellen, dat een dergelijk nakaarten mijn sympathie niet heeft.

Natuurlijk: er zullen in dit werkje naast vele dingen ook vele personen behandeld worden. Dat kan niet anders. Doch wie van mij zou verwachten, dat ik in een soort van cronique scandaleuse hun feilen en falen openbaar, doet beter dit boek dicht te slaan. En waar de geschiedenis mij verplicht wél critiek te leveren, dan zal zij opbouwend en — ik zeide het eigenlijk al — historisch noodzakelijk zijn.

Een tweede opmerking, die ik in deze inleiding moet maken, is, dat men geen overzicht moet verwachten in den vorm van een dagboek. U voelt, dat de stof zoo ongeloofelijk uitgebreid is, dat er zóó ontzettend veel en van zoo verscheidenen aard gebeurd is op Java in de afgeloopen zes jaren, dat er veel lijvige folianten mee zouden vol te schrijven zijn. Maar dit is ook niet noodig. Het gaat er slechts om de waarheid te brengen over Java en deze waarheid kan ik laten zien zonder te treden in de duizend- en-een details van het Indische verleden, dat ik voor U schetsen ga.

Als derde opmerking moge dienen, dat men conform den titel in deze uitgave alleen gegevens over Java verwerkt zal zien. Van de overige eilanden is mij niet voldoende bekend om er de waarheid over te kunnen vertellen. Men weet overigens op het moment van het ter perse gaan van dit werkje genoeg over den triesten toestand op Sumatra om ervan overtuigd te kunnen zijn, dat heel veel van wat daar gebeurd is en nog gebeurt een groote overeenkomst vertoont met de ontwikkelingen op Java.

Een laatste opmerking, die ik mij in deze inleiding veroorloof, geldt mijzelf. Het Indische probleem wordt vaak zóó vertroebeld door de politieke kleur van degeen, die het aansnijdt, dat het goed is den spreker duidelijk te presenteeren. Welnu, laat ik het U dan dadelijk ondubbelzinnig mogen zeggen: ik heb geen politieke kleur: Ik ben alleen maar een Nederlander, die houdt van Indië, en als zoodanig schrijf ik dit neer.

En als men mij toch graag in een hokje wil zetten — dat is nu eenmaal onze tweede natuur geworden — plaats mij dan in de groep der loyale Nederlandsch-Indische burgerij. De loyale burgerij in

Indië in het algemeen die tot dusver helaas haar stem zoo weinig heeft kunnen laten hooren, maar die tóch zooveel te zeggen had.

Wij loyale Nederlandsch-Indische burgers voelen ons niet gekrenkt omdat men ons gepasseerd heeft, doch betreuren het oprecht, dat tegen alle democratische principes in de grootste bevolkingsgroep bestaande uit tienduizenden Europeanen, Indo-Europeanen en andere in Indië geborenen met daarnaast millioenen Indonesiërs, Ambonneezen, Menadoneezen, Timoreezen en anderen, geen zeggenschap heeft gehad in de ontwikkelingen na September 1945.

Want, lezer, dát is in feite de groep waartoe ik mij rekenen mag en de groep namens welke ik spreken wil; de groep der loyale burgerij omvat in werkelijkheid de geheele 70 millioen minus de tijdelijk en voorgoed verdwaasden; omvat in werkelijkheid, al is de s c h ij n dan ook anders, de groote meerderheid van Indië's totale bevolking.

Mr. Slamet, één van de weinigen, die den durf had ontvoering en dood te trotseeren, en die in Januari jl. zijn befaamden open brief richtte aan H. M. de Koningin, schreef ter introductie hiervan aan Admiraal Helfrich onder meer:

„Het zal Uwe Excellentie zeer zeker bekend zijn, dat de toestand, zooals ik dien in mijn schrijven aan H. M. heb geschetst, in den laatsten tijd niet alleen geen enkele verbetering heeft ondergaan, doch dat de crisis van mijn volk zich eerder heeft toegespitst en dat leugen en terreur nog heerschen, waar mijn volk vrede verdiende en rust.

„Er is tot nog toe van geen enkele zijde", aldus vervolgt Mr. Slamet, „noch geallieerde, noch Nederlandsche, een poging gedaan de leugen tegen te spreken. En ik vrees, dat zij ook straks weer zal weten door te dringen tot in de conferenties van Nederlanders en zoogenaamde republikeinen. Daar wensch ik haar, bedreiging van ontvoering en dood ten spijt, in naam ook van vele millioenen Indonesiërs aan de kaak te stellen. Want als Sjahrir voor de wereld durft te beweren, dat de meerderheid van het Indonesische volk achter zijn vermeende regeering staat, daar kan ik, als bewust Indonesiër, dit ten stelligste logenstraffen". Tot zoover Mr. Slamet.

Welnu: bij deze vele millioenen Indonesiërs waarover Mr. Slamet spreekt, schaar ik mij thans als Nederlander, als Nederlandersadja in de wetenschap, dat mijn pen de pen is van de geheele loyale burgerij.

Hoofdstuk II.

LOSGESCHEURD INDIË.

Indië van 15 *Mei* 1940 *tot December* 1941.

Drie uur 's nachts in het Nirom-gebouw. Ik hoor de telex ratelen. Slaperig slenter ik naar het toestel en lees het korte bericht, dat zich vormt op den band. Het korte bericht, waarin vermeld staat dat het Nederlandsche leger gecapituleerd heeft. Ik wrijf mijn oogen uit, kan en wil niet begrijpen de vreeselijke jobstijding. Maar zij is waar. Om half zeven komt de Gouverneur-Generaal in de studio, waar hij voor de microfoon de burgerij van Nederlandsch-Indië kond doet van het einde van den strijd in het Moederland, en waarin hij de sindsdien beroemd geworden woorden voor de eerste maal bezigt: „Nederland zal herrijzen".

Wij in Indië huilden bij ons radiotoestel. Ook de harden onder ons. Losgescheurd Indië was even een verpletterd Indië. Doch heel kort slechts, want het begreep, dat het juist nu een taak te vervullen had in de oorlogsvoering, die ontzaggelijk zwaar was. Een taak, die iederen man en iedere vrouw opeischte, een taak, die nu meer dan ooit de algeheele samenwerking eischte van alle bevolkingsgroepen.

Ik zal hier niet uitweiden over de doeltreffendheid, waarmede onze verschillende openbare diensten onmiddellijk na den Duitschen inval in Nederland op den 10den Mei 1940 waren opgetreden. Wie alleen maar ooggetuige is geweest van het weergaloos snelle ingrijpen van onze politie tegen Duitschers en N.S.B.-ers, die georganiseerd als zij waren, lang geen denkbeeldig gevaar hebben opgeleverd voor de onafhankelijkheid van Indië in die dagen, weet, dat het regeeringsuurwerk uitstekend functionneerde. Belangrijker is te weten, dat het onderlinge saamhoorigheidsgevoel een werkelijke verkwikking was.

Al kort na de scheiding begonnen de groote acties voor steun aan de oorlogsvoering. De spitfire- en andere fondsen gaarden kapitalen bijeen. Niet het minst van eenvoudige dessalieden, die met bamboekokers en andere soorten spaarpotten rondgingen om met vele kleintjes een groote te maken. Ik herinner mij hoe de Nirom aan de acties deelnam met prijsvragen, waarvan de antwoordbriefkaarten beplakt

moesten worden met extra-zegels. Ik kan de verzekering geven, dat de Oostersche post in verhouding minstens even goede resultaten liet zien als de Westersche. Bekende regenten als Wiranata Koesoema trokken door hun regentschappen, propageerende het doel der inzamelingen, en, met groot succes.

Loyaliteitsverklaringen kwamen uit alle deelen van den archipel binnen. Zelfs elementen, die men kon rekenen tot de extremistisch-nationalistische stroomingen, werkten loyaal met onze regeering tegen den gemeenschappelijken vijand: Duitschland.

Men begrijpt, hoe belangrijk Indië's positie was geworden in economisch opzicht. Ik behoef niet te spreken over de vele grondstoffen, die het eilandenrijk speciaal voor de oorlogsvoering biedt. Olie, rubber, tin en zooveel meer.

En, een vraag, die toen ook bij het groote publiek op de lippen ging komen, was: Zou Nederlandsch-Indië kans zien om zijn zelfstandige positie — tijdelijk losgescheurd als het was van het moederland — als waardevol bondgenoot van Engeland te behouden?

Een bevestigend antwoord op deze vraag vereischte — een ieder besefte dat — groot staatsmanschap. Zou het de Ned. Indische regeering gelukken dit wankele schip van staat veilig te voeren langs de tallooze gevaarlijke klippen?

Eén zeer gelukkig feit was er. Namelijk, dat de Gouverneur-Generaal, wiens positie uiteraard veel onafhankelijker was geworden, een sterke figuur was. Ik mag wel verklappen, dat een man — en niet de eerste de beste — uit zijn naaste omgeving in Jhr. Tjarda van Starkenborch Stachouwer een tweeden Coen zag, een Coen wel te verstaan in den goeden zin van het woord: een krachtige persoonlijkheid, die als het er op aan kwam het Opperbestuur in Londen precies vertelde wat er gebeuren moest, en daarbij veel meer nog dan een Coen was: een groot diplomaat.

Deze Landvoogd was niet populair. Men zei wel eens van hem, dat hij alles deed om niet populair te worden. Hij had als het ware, zooals de beroemde Amerikaansche journalist Hallett Abend het zoo treffend typeert, „ijskegels" aan zijn ooren. En dit had hij zeer speciaal, toen de Japansche onderhandelaars hem probeerden te overdonderen. Doch daarover later. Inderdaad populair was Tjarda niet, maar gerespecteerd en gewaardeerd door alle bevolkingsgroepen. Vooral voor de Indonesiërs was zijn persoonlijkheid er een, die zij begrepen. Ieder begrijpt wat ik bedoel als ik zeg, dat zij zijn-afstand-nemen konden aanvoelen, en de waardigheid van zijn optreden apprecieeren. Want het is mogelijk, dat de Oosterling daarin scherper ziet dan wij: hij doorgrondde onmiddellijk of deze waardigheid, die dikwijls hoogheid leek, gepaard ging met een warm kloppend hart. Later zal ik vertellen, hoe deze eerbied van de zijde der Indonesiërs voor dezen grooten Landvoogd ook tijdens de Japansche bezetting tot uiting is gekomen. Als rechterhand — ik geloof zeker,

dat ik het zoo wel mag uitdrukken — van den Gouverneur-Generaal trad op Dr. Van Mook, de huidige Luitenant-Gouverneur-Generaal, een bijzonder kundige directeur van Economische Zaken toen, maar — elke insider weet dat — slechts de uitvoerder van Tjarda's wil en bevelen.

Jhr. Tjarda en de heer Van Mook vormden de spil, waarom alles draaide. Natuurlijk zou ik vele namen kunnen noemen van verdienstelijke hoofdambtenaren, die hen in de oorlogsinspanning terzijde stonden, doch ik doe niemand te kort als ik zeg dat de G.G. en de directeur van Economische Zaken de centrale figuren waren.

Zeker in de hoogstgevaarlijke politieke schaakpartij, die al heel gauw gespeeld moest worden met de Japanners.

Een Japansche dreiging was al tientallen jaren latent. Iedereen wist dat en iedereen begreep ook, dat deze dreiging na Indië's afscheiding van Nederland zeer duidelijk aantoonbaar zou worden. En dat werd zij.

De Japansche regeering greep de economische oorlogspolitiek van Indië, die ingesteld was op een verhoogde productie ten behoeve van de geallieerde oorlogsvoering, aan, om moeilijkheden te zoeken.

Doch Tjarda ging voort. Het Koninkrijk was in oorlog met Duitschland. Indië had dus de plicht om de oorlogsinspanning te steunen, en de Landvoogd negeerde de Japansche dreigementen, zonder op dat tijdstip ook maar een schijn van zekerheid te hebben, dat Engeland en eventueel Amerika te hulp zouden snellen, wanneer die dreigementen door daden gevolgd zouden worden. Om het juister te stellen: hij wist zeker, dat deze hulp niet zou komen, eenvoudig niet zou kunnen komen, omdat Engeland in het Verre Oosten militair practisch niets zou kunnen presteeren en de Amerikaansche publieke opinie niet rijp was voor een Amerikaansch intermediair voor een eigenlijk onbekend land.

Onze Landvoogd speelde een meesterlijk diplomatiek spel. De overmatige economische eischen van de Japanners met als stok achter de deur de kracht van het Japansche leger wees hij consequent af met een ijskoude hoffelijkheid, die imponeerend was. Men kan een Nederlander, bewonderaar van dezen Landvoogd natuurlijk nooit vrij pleiten van een zekere subjectiviteit in de beoordeeling van diens houding en handelingen. Het is daarom, dat ik hier even het woord wil geven aan een Amerikaan van groote deskundigheid in alles wat het Verre Oosten betreft, denzelfden Hallett Abend, dien ik al noemde. Ik heb het voorrecht gehad dezen journalist, schrijver o.m. van „Japan Unmasked", in Batavia langdurig te ontmoeten, en weet, dat hij lang geen bewonderaar was van alles wat de Nederlanders deden in die dagen. Dit maakt zijn oordeel des te interessanter.

In zijn gedurende den oorlog verschenen „Ramparts of the Pacific" schrijft hij o.m.:

„Het opperbevel van het Amerikaansche leger en van de Amerikaansche vloot in het bijzonder, zoo wel als die leiders van de democratieën, die een aandeel hebben gehad in het schema van de grootsche strategie tegen de As, huiveren en verbleeken, als zij bezien hoe wanhopig de toestand heden ten dage zou zijn in het Verre Oosten, wanneer Nederlandsch-Indië had toegegeven aan Japans dreigementen en eischen gedurende de periode van 13 maanden, toen Tokio een hevigen druk uitoefende om een drempel te bemachtigen in den archipel alvorens de oorlog te beginnen".

„Indien Batavia zich had overgegeven bij het geluid van Tokio's sabelgerinkel, zouden de Philippijnen mogelijk verloren zijn gegaan gedurende de tweede week van December, en Singapore, de strategische sleutel naar het Oosten, zou sneller nutteloos gemaakt zijn of tot overgave gedwongen, zooals Hongkong neergeslagen werd ondanks de heldhaftige verdediging. Indien Batavia toegegeven had, zouden de vertragende acties op Luzon en op Malakka zóó verkort zijn, dat de Japansche legers in Januari in Australië hadden kunnen landen".

Tot zoover Hallet Abend. Het is erg jammer, dit terzijde, dat Australië zoo kort van memorie schijnt te zijn. Maar ik vervolg deze citaten nog even:

„Uitsluitend de koppige moed en de onbuigzame weerstand van de Ned. Ind. regeering", zoo gaat Abend verder, „geruggesteund door den raad en de bemoediging van Koningin Wilhelmina en haar Kabinet in Londen, hebben de Japanners belet zulke drempels te verkrijgen. De Nederlanders gokten wanhopig, namen het risico om alles te verliezen, en wonnen zoo duidelijk, dat, historisch bezien, nog eens bewezen zal kunnen worden hoe hun vasthoudend verzet het keerpunt is geweest in de worsteling om de militaire macht van het Japansche keizerrijk te vernietigen".

Dit, lezer, zegt een van de best ingelichte menschen over het Verre Oosten, dien de wereld kent, over de houding van onzen Landvoogd in die ongeloofelijk moeilijke maanden. Ik zou wederom terzijde kunnen opmerken: wat is ook Amerika zelf kort van memorie, als men zijn afzijdigheid ziet nu dat zelfde Indië in nood verkeert, maar dat is weer een ander chapiter.

Kort en goed: de onderhandelingen met de tweede delegatie onder den grijnzenden en buigenden Yoshizawa werden in Juni afgebroken. De Japanners vertrokken zonder iets van eenig belang te hebben bereikt.

Maar er was toen al wel niemand, die niet begreep, dat zij eens zouden trachten terug te keeren. Terug te keeren op een andere manier.

Ik zeide al, dat de saamhoorigheid onder de bevolkingsgroepen verkwikkend was. Politieke moeilijkheden waren er niet, en Indonesiërs, Chineezen zoogoed als Europeanen namen elk op hun wijze deel aan de oorlogsinspanning.

Geen enkele van de in 1941 bestaande politieke vereenigingen op Java wenschte de onafhankelijkheid buiten het Rijksverband. Zelfs de meeste extreme richting de Fraktie National Indonesia sprak zich bij haar oprichting op den 15den Juli bij monde van den heer Soeroso uit voor Indonesia Merdeka, zonder dat dit, zooals hij ondubbelzinnig verklaarde, afscheiding van Nederland beteekende. Andere nationalistische partijen met ongetwijfeld grooteren aanhang gingen lang zoover niet. Zij streefden naar een parlement voor Indonesia en/of de instelling van een Imperialen Raad.

Belangwekkend is ook te herinneren aan de erkentelijkheid, welke de felle nationalistische groep Parindra, betuigde voor de Boodschap van Koningin Wilhelmina van 30 Juni 1941. Hierin deed Hare Majesteit de toezegging, dat onmiddellijk na de bevrijding van Nederland een Rijksconferentie gehouden zou worden, die een grondwet moest voorbereiden met het oog op een verregaande wijziging van de geheele structuur van het Koninkrijk. Deze boodschap werd naar men weet nader geaccentueerd door de boodschap van H. M. van December 1942.

En zoo ging Nederlandsch-Indië den onvermijdelijken oorlog met Japan tegemoet. Eensgezind, moedig en vastbesloten, maar in één ding — het allerbelangrijkste — militair-zwak.

Ja, wij hebben mooie woorden gesproken over Indië's militaire paraatheid. Den aether doen trillen met klewangwettende zinnen over Indië's militaire en maritieme macht. En dat moest: iedere met bluf gewonnen dag beteekende een stapje nader naar daadwerkelijke paraatheid. Indië speelde zijn spel consequent geleid door den eenzamen man in het groote Witte Paleis, die wist hoe slecht zijn kaarten waren.

De spanning steeg in de tweede helft van 1941 met den dag.

In Juli vreedzame bezetting door het Japansche leger van Fransch-Indo-China. Amerika, Engeland, China en Nederland, in feite Nederlandsch-Indië, bevriezen den export naar Japan en de Japansche fondsen. Het A. B. C. D. front ontstaat, doch let wel, de zoozeer begeerde garantie van Amerika, waarvoor Tjarda al zijn diplomatieke gaven ontplooid heeft, was er niet bij die bevriezing en kwam ook later niet.

En tenslotte: Op den zevenden December, terwijl de Japansche onderhandelaars Nomura en Kuruzu in Washington spreken over toenadering en accoord, de verraderlijke klap op Pearl Harbour.

De eerste mogendheid, die Japan den oorlog verklaarde, op dringend advies van Jhr. Tjarda van Starkenborch Stachouwer, in nauwe samenwerking met admiraal Helfrich (toen nog vice-admiraal), was het Koninkrijk der Nederlanden. Vóór de anderen.

Soekarno de Jappenknecht in één van zijn beruchte anti-Westersche propagandatoespraken.

Een formatie jeugdige Indonesiërs wordt getraind. De houten geweren werden naderhand vervangen door echte....

Soldaten van het „leger ter verdediging van het vaderland" worden geoefend in het afslaan van hoofden met samurai-zwaarden. Dit is slechts de eerste phase. De op-één-na-laatste toont deze aanstaande T. R. I.-soldaten in dezelfde houding tegenover houten poppen, die Westerlingen voorstellen. De laatste phase kwam ná de „bevrijding", toen zij het geleerde in toepassing brachten op levende Europeanen.....

Op een anti-geallieerde demonstratie te Batavia (8 Nov. 1944) worden in het openbaar poppen verbrand, die Churchill, Roosevelt en Van der Plas voorstellen. De heer Van der Plas is op deze foto al niet zichtbaar meer: hij ging reeds in rook op.....

(zie blz. 61)

Indonesische knaapjes, waarschijnlijk behoorende tot de Seinendan, in een stormaanval. Men lette op de hysterisch vertrokken gezichten van deze jochies. De vijand is de blanke...

Een andere groep voor 't Japansche oorlogsdoel ingeschakelde Indonesische jongens.

Een afdeeling Soekarela paradeerende in de bekende Hitler-ganzenpas.

Een foto ontleend aan een extra-nummer van een blad (men ziet het kost 20 cts.) uitgegeven ter gelegenheid van de oprichting van „het leger ter verdediging van het vaderland" (afgekort PETA).

De Indonesische vrouwen in dienst van de Japansche oorlogsinspanning.

Een resultaat van Japansche beïnvloeding: deze man vermoordde na de „bevrijding" ongeveer 30 Europeanen.
Leve de Repoeblik Indonesia !

„Het volksleger strijdt om den vijand te vernietigen". Volksbetooging in Batavia.

Het later zoo beruchte type van den sluipmoordenaar, die door „sniping" zijn wandaden bedrijft.

Hoofdstuk III.

DE STRIJD.

Periode van 8 *Dec.* 1941 *tot* 8 *Maart* 1942.

Nederlandsch-Indië ging den oorlog in met een vloot, waarvan het hoofdbestanddeel drie lichte kruisers, zeven torpedobootjagers en 12 onderzeeërs telde, benevens een marine-luchtmacht van 60 vliegbooten, met een leger van 80.000 als men elken kop rekent, met een militaire luchtmacht van 85 verouderde, lichte bommenwerpers en ongeveer 100 jagers, waarvan er plusminus 60, zij het eveneens van een verouderd type, gereed waren om onmiddellijk den strijd aan te binden.

We zullen ons niet verdiepen in de vraag, hoeveel meer en hoeveel beter materiaal er geweest had kunnen zijn, en evenmin in het vraagstuk van de recruteering van inheemsche militie op veel grootere schaal dan geschied was.

Het gaat hier om feiten, en zooals men ziet, waren deze voor een strijd tegen het machtige maritieme en militaire apparaat van Japan zeer ongunstig.

Ondanks deze geringe kracht hebben onze leger- en vlootcommando's niet geaarzeld aanstonds den vijand aan te pakken buiten het gebied van den archipel. Meer dan een kwart van de bruikbare jagers werd naar Malakka overgebracht om door hulp aan den Britschen bondgenoot, die in verhouding nog zwakker was dan wij, doch wiens defensielinie uiteraard ook de onze was, het Japansche gevaar zoo lang mogelijk uit het eigen gebied te houden.

Er was immers nog altijd kans op steun uit Amerika, nog altijd de mogelijkheid, dat de eerste contingenten van de in dat land bestelde vliegtuigen en artillerie tijdig Java zou kunnen bereiken.

Onze vloot liet een zeldzaam staaltje van paraatheid zien, toen bleek dat eenige van haar onderzeeërs zich op den 8sten December reeds in de Golf van Siam bevonden, waar — als eerste blijde mare over dezen ongelijken strijd — op den 12den December vier Japansche troepentransportschepen getorpedeerd werden (door den O 16 commandant Bussemaker).

Het zou een eentonige dreun worden hier te bezingen, hoe onze kleine wakkere vloot gemiddeld één Japansch schip per dag naar

den bodem der zee zond. In den Amerikaanschen bijnaam voor Admiraal Helfrich „one-ship-a-day-Helfrich" ligt de geheele heroische rol van de Ned. Indische zeemacht besloten. Ook zou het te ver voeren de hopelooze worsteling weer te geven, die onze trage Brewsters begonnen tegen de pijlsnelle Japansche Navy-O's boven Malakka. Het zal voldoende zeggen, dat de Engelschen onze piloten „zelfmoordenaars" noemden.

Gestadig rukte de vijand voorwaarts. Terwijl zijn legers in actie waren op Malakka en de Philippijnen, landde een ander onderdeel reeds op den 16den December in Britsch-Noord-Borneo, waar het het olie-centrum Miri bezette.

De Prins of Wales en de Repulse, de beide Britsche slagschepen, waarop het A. B. C. D.-front een deel van zijn hoop gevestigd had, waren vier dagen tevoren door Japansche torpedo-vliegtuigen en bommenwerpers tot zinken gebracht. Dit was na Pearl Harbour de ergste jobstijding geweest; zij had in Batavia veel van het vertrouwen in een succesvollen tegenstand weggenomen.

Reeds in de tweede week van Januari 1942, zetten de Jappen hun rechtstreekschen aanval in op ons grondgebied. Als wanhopigen smeten onze Glenn Martins hun bommen op de Japansche vlootconcentraties in Straat Makassar, en schoten de Nederlandsche en Amerikaansche onderzeeërs hun torpedo's af op de vijandelijke scheepswanden. Doch de overmacht was te groot, en ondanks deze verbeten — en weergaloos schitterend uitgevoerde aanvallen — zette de vijand op Tarakan en gelijktijdig in Menado voet op Indischen bodem.

Op het land van de olie streden de onzen tegen een twintigvoudige overmacht met prachtigen moed en zelfverloochening. Doch de partijen waren te ongelijk.

De gehate Japansche vuurbal werd geheschen, doch de grond waarboven zij wapperde, was — het leek wel symbolisch — verzengd van vuur. Het eens zoo machtige olie-centrum brandde als een hel. De zorgvuldig voorbereide vernietiging van alles wat den vijand dienstbaar had kunnen zijn, was op grondige wijze uitgevoerd.

Daarna kwam al heel gauw de aanval op Balikpapan. En alle voorafgaande dreigementen ten spijt, is ook daar de politiek der verschroeide aarde toegepast, zonder eenige aarzeling.

Ik herinner mij de telegrammen, die onze Amerikaansche collega's bij den Regeeringspubliciteitsdienst bij die gelegenheid over de wereld zonden. „'s Werelds grootste brand", was een van de gematigdste headlines..... Vele Nederlanders in Balikpapan hebben deze vernietigings-actie met een gruwelijken dood moeten bekoopen. Zij werden door de Japanners naar het strand gevoerd, waar een mitrailleur een einde maakte aan hun leven.

In het hoofdstuk „The indomitable Dutch" vertelt Hallett Abend in zijn al eerder aangehaalde „Ramparts of the Pacific" hoe de Gouverneur-Generaal deze vernietigingen doorzette ondanks de aarze-

lingen van Londen, ondanks het feit, dat de Britten in Penang alles in tact lieten, omdat voor hem het A.B.C.D.-front werkelijk een frónt was, d.w.z. het oorlogsaandeel van den één, den ander ten goede moest komen.

Niet lang hierna, terwijl de ongelijke worsteling in Straat Makassar nog steeds voortduurde, landden de Japanners bij Kendari op de Zuid-Oostelijke punt van Celebes. Na dapperen strijd moesten de paar honderd verdedigers het groote vliegterrein in Japansche handen achterlaten. Daarmee had de Jap onze verbindingen met de groote Oost afgesneden, en de toestand werd van toen af dan ook dagelijks kritieker.

Bombardementen van belangrijke centra in den archipel werden gewone gebeurtenissen.

Met lange verstikkende armen omknelde de Japansche poliep ons eilandenrijk.

Toen op den 15den Februari de derde groote jobstijding, de val van Singapore, Batavia bereikte, wist men, dat een aanval op onze hartader, Java, nog maar een kwestie van eenige weken, misschien van dagen zou zijn.

Generaal Wavell bevond zich toen met zijn hoofdkwartier in Lembang, bij Bandoeng. Hij kon niet anders dan incidenteel optreden. Welke concrete tegenactie had men eigenlijk van hem verwacht? Welke wonderen? Want het is een feit, dat men vooral „wonderen" van hem dacht te zullen zien. Werd hij niet de toovenaar genoemd? Deskundigen zeggen, dat als er ooit onrechtvaardige critiek geleverd is op een opperbevelhebber, het op Wavell is geweest.

Hij had alleen maar een hoofdkwartier, en verder practisch niets. De troepen en vliegtuigen, die hem beloofd waren uit het Midden-Oosten kwamen niet, althans niet tijdig. Toen zij er wel waren, was Australië — en misschien wel terecht — zoo bevreesd geworden voor het eigen lot, dat zij onmiddellijk naar het moederland moesten doorreizen. Daar zat de toovenaar zonder tooverstok.

Toen dan ook ongeveer gelijktijdig met Singapore, Palembang na hevigen en oorspronkelijk succesvollen strijd in Japansche handen was geraakt, en Java daarmee ook door een westelijke poliep-arm benaderd, vertrok Generaal Wavell van Java, een geallieerde macht achterlatende van zeker niet meer dan elf-duizend man.

De vertragende acties op de buitengewesten, de venijnige aanvallen van onze luchtmacht en vloot, konden helaas niet het resultaat bereiken, dat materieele steun uit Amerika via Australië tijdig op Java arriveerde.

Toen de dreiging voor Java op haar hoogtepunt was gekomen door het langzame opkomen van minstens twee groote Japansche vloten, de eene vanuit Straat Makassar, de tweede meer Oostelijk vanuit de Zuid-Chineesche zee, werd het kleine geallieerde eskader ijlings naar het Oosten gezonden.

Immers de Oostelijke bedreiging was het gevaarlijkst, omdat zij gericht was op Soerabaia, de eenige vlootbasis, die de geallieerden nog restte.

Wederom heeft de zeemacht haar plicht gedaan, en méér dan dat. Een klein smaldeel onder leiding van schout-bij-nacht Doorman wist de Jap in een nachtelijken zeeslag bij de Oost-kust van Bali, enorme verliezen toe te brengen. Zoo zwaar zelfs, dat bij het aanbreken van den dag geen vijandelijk schip meer te zien was.

U moet de verhalen over deze actie hooren van ooggetuigen, lezer, om te kunnen beseffen, welk schitterend werk hier — ook in technischen zin — door Helfrichs schepen en mannen werd gepresteerd. En dan komt de slag in de Java-zee, de slag, die de laatste was, de slag, die herdacht is op den 27sten Februari, zijn vierden verjaardag, die ik hier dus niet voor U beschrijven ga, de slag waarvan de beslissing de vrije weg beteekende voor de Japanners naar Java. Moge ondanks deze fatale beslissing — trouwens als zij niet toen was gekomen, had men haar toch later kunnen verwachten, — het trotsche vlaggesein van Doorman vanaf het vooropvarende vlaggeschip „Hr. Ms. De Ruyter", „Volgt mij. Ik val aan" in eeuwige herinnering het Nederlandsche volk bijblijven als een prachtig voorbeeld van een onvoorwaardelijk gehoorzamen aan de hoogste Nederlandsche marine-traditie: ook zonder hoop te vechten tot het laatste schip en den laatsten man.

In den nacht van 29 Februari op 1 Maart landden de Japanners op meer plaatsen tegelijk op Java. De kustverdediging was uitermate zwak, en nu de vloot en de luchtmacht practisch geheel verbruikt waren, hadden onze verdedigers te land niet de minste kans tegen den overmachtigen vijand.

Toch mag ik mij met deze enkele woorden niet afmaken van den zevendaagschen strijd op Java. Want veel van wat toen is gebeurd, of misschien beter: niet is gebeurd, is oorzaak geworden van den toestand, waarin Indië thans verkeert.

Het verwondert vele oud-Indische militairen hiertelande van evacués-ooggetuigen van dezen strijd verhalen te hooren over de treurige houding van het Indische leger in die dagen. Dergelijke verhalen zijn lang niet alleen afkomstig van leeken, die niet tot oordeelen zijn bevoegd.

Ook Indische officieren en minderen, die zelf aan den strijd op Java hebben deelgenomen, laten zich daarover vaak in sterk-critischen zin uit.

Zelf ben ik een leek, en dus niet competent, doch als getuige kan ik in enkele woorden een beeld geven van hetgeen mijn oogen zagen, van hetgeen ook duizenden andere oogen zagen, en van hetgeen zeer in het bijzonder millioenen Indonesische oogen zagen. En vooral om dié oogen, die Indonesische oogen, gaat het. Een leek is gauw

geneigd — dat is menschelijk — conclusies te trekken uit hetgeen hij op een bepaald specialistisch gebied aanschouwt, zonder zich rekenschap te geven van achter- en ondergrond van het gebeurde. Dat is jammer, maar nu eenmaal een feit. Het zuiver spectaculaire dwingt hem tot een conclusie, die vaak onjuist is, doch m o é t volgen, omdat geen andere hulpmiddelen hem ten dienste staan.

Welnu: het spectaculaire van den strijd op Java is in één woord verschrikkelijk geweest. Voor Nederlandsche oogen ongetwijfeld het allerverschrikkelijkst en voor Indonesische oogen misschien het verbijsterendst.

Laat ik er geen doekjes om winden. Wij Nederlanders hadden niet zoo'n erg groot vertrouwen in ons leger. Wij wisten, dat er veel niet klopte, veel niet deugde, en zeer veel ontbrak. Wij begrepen echter beter het w a a r o m van dit alles.

Bij de Indonesiërs was dit anders. En, nu dwaal ik even af naar het terrein van de psyche. Ik ontleen hierbij een aantal gegevens, mij welwillend verschaft door een Oostersch vriend, die als dokter de Indonesiërs ook gedurende den bezettingstijd van uur tot uur heeft kunnen bestudeeren.

De Indonesiër, zoo zegt hij, had zich een bepaald beeld gevormd van den Nederlander. Meer dan drie eeuwen zijn zij samengeweest. Onvermijdelijk leidde dit tot een gevoelsverhouding. Ook al zal deze bij intellectueelen iets anders genuanceerd zijn dan bij de groote meerderheid van niet-intellectueelen, voor de geheele groep mag toch één psychischen norm worden aangenomen.

Bepalend voor dien norm is het postulaat, dat de Nederlander de macht vertegenwoordigt. Hij is de machtige, doch strenge man, voor wien men angst heeft, doch ook bewondering.

Zoo vertegenwoordigt de Nederlander de strenge en straffe gerechtigheid, waarvoor men vrees koestert.

Mijn vriend, de dokter, komt dan tot de conclusie, dat aldus de Indonesiër ten opzichte van den Nederlander, op collectieve wijze een oer-oud conflict ondergaat, dat zijn oorsprong vindt in de Oedipus-situatie. Deze heeft, zooals men weet, betrekking op het beeld van den oer-vader, de Vader-Imago, die men haat en liefheeft, die men bewondert en vreest om zijn macht.

Nu komt de oorlog. De Indonesiërs zien in Japan voor verreweg de grootste meerderheid den gemeenschappelijken belager. Wat dit betreft is er groote eensgezindheid.

De Indonesiërs verwachten, dat de Vader, deze sterke bewonderde en gevreesde vader, zijn macht zal toonen. Welnu, dát hebben de Indonesiërs niet gezien. En dat is het ergste van het slechte beeld van de verdediging te land op Java. Dat hebben zij niet gezien. Integendeel, zij hebben — als ik en zoovele andere Nederlanders met mij — vluchtende soldaten gezien, soldaten, die bedelend langs de huizen om een bete brood, en een slok water, doodmoe en ge-

desillusioneerd de wegen afstrompelden. De Indonesiërs hebben de schitterende daden van onze luchtmacht en van onze marine niet persoonlijk gezien. Hoogstens gehoord, en het visueele is zooveel directer. Wat zij gezien hebben, wat als beeld op hun netvlies is verschenen en vandaar zich in hun psyche heeft vastgezet is: ontreddering en vlucht; de machtige vader van zijn voetstuk gestort.

De Oostersche dokter, die in deze mijn voorlichter was, gaat zelfs zoover te zeggen, dat duidelijker bewijs van lafheid van dezen Vader voor de Indonesiërs moeilijk denkbaar was. Na een korten strijd, zoo gaat hij voort, welke met groote arrogantie, doch met even groote incompetentie is gevoerd, volgde de capitulatie.

Ik zeide al, dat ik in deze leek ben. Ik zou deze woorden over incompetentie niet durven naspreken. Voor mijn betoog doen zij trouwens weinig ter zake. Immers, het gaat niet om de vraag hóe het kwam, dat het beeld van den zeven-daagschen strijd op Java zoo treurig was, het gaat hier om het f e i t dat het treurig was.

Ook al zou men niet ten volle willen onderschrijven wat mijn Oostersche vriend betoogt, het is duidelijk, dat tusschen 1 en 8 Maart op Java Nederland een prestige-verlies heeft ondergaan, dat fatale gevolgen zou hebben. *)

In de volgende hoofdstukken zal ik ook weer de draad opnemen van deze psychologische beschouwing, waar dit van belang is. Laat ik op deze plaats hiermee volstaan, en nog een enkel woord zeggen over de wijze, waarop het einde kwam.

De voornaamste regeeringsafdeelingen waren sinds 20 Februari na het vertrek van Wavell naar Bandoeng geëvacueerd. Als radiocommentator onder censuur van den regeerings-publiciteitsdienst had ook ik mijn domicilie toen in onze mooie bergstad.

Donderdag 5 Maart viel Batavia in Japansche handen, en kort daarop, ik geloof ongeveer op hetzelfde moment, drongen berichten tot ons door, dat de laatste stelling voor Bandoeng, de bekende Tjiaterpas, doorbroken was.

Dat beteekende het einde. Reeds Vrijdag werden de eerste

---

*) Om misverstand te vermijden is het noodzakelijk hierbij de noot te maken, dat de schuld van het trieste beeld onzer defensie, mijns inziens zeker niet bij onze soldaten heeft gelegen. Nog daargelaten, dat het Japansche leger niet alleen numeriek maar ook in materiaal verre superieur was, deugde volgens insiders onze leiding niet. Ik wensch hierbij nadrukkelijk te verklaren, dat er door onze soldaten en officieren op de verschillende strijdtooneelen met grooten moed gevochten is. Velen hunner — en niet alleen in Oost-Java, zooals wel eens beweerd wordt, ook in Midden- en West-Java — hebben staaltjes van dapperheid laten zien, waarvoor ook de vijand het hoogste respect had. Hen treft dan ook geen blaam. Ik constateer hier alleen wat de Indonesiër z a g, zonder zich daarbij rekening te geven van het w a a r o m van het beeld. En ik herhaal dat was triest.

Japansche infiltraties gesignaleerd in het berggebied vlak bij Bandoeng. Zaterdagavond meldde mij de sergeant van de wacht bij het Nirom-gebouw, dat de Japanners zich op 5 K.M. afstand bevonden. Juist of niet juist, ik sprak dien avond mijn laatste commentaar uit, en de Nirom sloot met de woorden: „Wij gaan nu sluiten. Leve de Koningin. Vaarwel tot betere tijden . . . ."

Jhr. Tjarda van Starkenborch Stachouwer, die den dag tevoren Dr. van Mook met een aantal hoofd-ambtenaren met een opdracht Nederlandsch-Indië had doen verlaten, verkoos zelf te blijven in het land, waarvoor hij zooveel gedaan had, om met het volk, dat hij liefhad, de komende beproevingen te ondergaan.

Hoofdstuk IV.

TIJDENS EN VLAK NA DE CAPITULATIE.

In den nacht van Zaterdag 7 op Zondag 8 Maart capituleerde het Indische leger.

Het schijnt, dat het dreigement van de Japanners, om vijftig bommenwerpers van het vliegveld Kalidjati te laten opstijgen en Bandoeng volkomen in puin te gooien, de Nederlandsche autoriteiten tot deze beslissing gedwongen heeft.

Batavia was al eerder bezet, Soerabaia zou pas eenige dagen later volgen.

Toen de capitulatie in Bandoeng plaats had, waren de Japansche troepen, die de stad moesten bezetten, nog niet gereed voor hun taak. Zoodoende kon het tot Maandag 9 Maart duren, voordat de Japansche legerscharen vanuit de richting Lembang de stad binnentrokken.

Over dien intocht moet ik iets meer vertellen. Immers, deze gebeurtenis behoort tot de scherpste en somberste herinneringen aan dien rampzaligen tijd.

De Jappen in Bandoeng. Hoe zouden zij zijn? Wat zouden zij doen? Ik kende de verhalen van Japansche intochten in andere gebieden. In China, in Malakka, in de Philippijnen en in verscheidene plaatsen van onzen eigen archipel buiten Java. Versch in mijn geheugen lag de executie van de Europeanen in Balikpapan, waarover ik U reeds vertelde, en sterk was ik mij bewust van de afschuwelijke mogelijkheden, die zich thans voordeden voor onze vrouwen en kinderen, en voor ons zelf.

Door een kier tusschen de gordijnen zag ik ze aankomen. Van Lembang den weg af langs ons huis. Nooit zag ik armoediger legermacht. Ik herinnerde mij den terugtocht van het Duitsche leger, in den eersten wereldoorlog, dien ik als jongen gadesloeg, over de Maasbrug te Visé. Die terugtocht was vergeleken bij dezen zegemarsch een parade. De Japansche stoottroepen met hun vuil-gele uniformen, hun gecamoufleerde helmen met netten, hun breede Mongolenkoppen, meest met ruige, zwarte baarden, en allen voortsjokkend, wel, lezer, het leek de nederlaag in plaats van de overwinning. Tusschen de infanteristen door gevechtswagens en lichte tanks, kennelijk buitgemaakt op Malakka en Java, hoofd-officieren op leelijke plompe paarden met dikke beenen, alles onder het vuil .... Dan ineens

een rauwe kreet: De stoet staat plotseling stil, is even zonder beweging, en dan rennen de soldaten op de Europeesche huizen toe . . .

Dat is het begin geweest, het begin van den Japanschen bezettingstijd op Java, die tegen elke verwachting in drie-en-een-half jaar zou duren.

Het begin tevens van het grootste probleem waarvoor het Koninkrijk der Nederlanden na 1672 misschien ooit gestaan heeft.

Ik zal U hier niet bezig houden met mijn persoonlijke ervaringen van hoe het nu precies eigenlijk was onder die Japanners, ik zal U niet vertellen hoe de ééne Europeaan er wat beter afkwam dan de ander, hoe de één een klap kreeg voor een vriendelijkheid, de ander een glimlach voor een onhebbelijkheid. Het gaat mij er in deze publicatie niet om, hoe wij Europeanen het gehad hebben onder het Japansche juk. Het gaat er mij om, de waarheid over Java te brengen aan de hand van een greep uit de voorgeschiedenis, aangevuld met de feiten van n a de bevrijding. En deze voorgeschiedenis is alleen van belang voor zoover zij de verschijnselen bevat, die de oorzaken zijn geweest van die latere feiten. Wat de Jap deed met en tegen de Europeanen is bezien in dit kader van weinig beteekenis. Wat hij deed met en tegen de Indonesiërs is het punt, waarom het gaat.

En, om dat laatste duidelijk te zien, is het noodig, dat de lezer eenig beeld krijgt van den Indonesische samenleving, althans voor zoover ik deze in mijn eigen omgeving beoordeelen kan.

Ik sprak reeds over de groote saamhoorigheid, die er bestond vóór en tijdens den oorlog. De Japanner werd evenals de Duitscher gezien als het gevaarlijke vijandige monster, waarvan men alles verwachten kon wat slecht en gemeen was. Het verheven standpunt van den Gouverneur-Generaal, dat iedere B.B. ambtenaar op zijn post moest blijven, ongeacht hetgeen gebeuren zou, omdat het Nederlandsche bestuur, zooals Tjarda dat zag, er was voor de inheemsche bevolking, en juist in dezen moeilijken tijd bewijzen moest dat het er inderdaad voor die bevolking was, had niet nagelaten eenigen indruk te maken. Misschien is het jammer, dat deze Landvoogd er de man niet naar was om propagandistische munt te slaan uit die moedige en fiere houding, en ik ben er bang voor, dat in groote lagen van de bevolking de quintessens van dat besluit niet voldoende begrepen is.

Deze waarlijk groote figuur achtte het eenvoudig zijn plicht die houding voor te schrijven en zelf het voorbeeld te geven. Het is misschien nog niet algemeen bekend, dat ook het bevel aan de ambtenaren-evacués van Batavia naar Bandoeng, hun vrouwen achter te laten in de hoofdstad, van Tjarda persoonlijk afkomstig was. En ook d a a r i n ging hij voor. Zijn echtgenoote bleef in Batavia, terwijl hij zelf Japansch gevangene werd te Bandoeng. Men kan deze houding mogelijk t e idealistisch vinden. Hoevele B.B.-ambtenaren zijn er niet de dupe van geworden, vooral in de buitenge-

westen? De realiteit der Japansche intochten werd door den Landvoogd absoluut ondergeschikt gemaakt aan de idealistische taak van den ambtenaar bij het Binnenlandsch Bestuur, en principieel is geen verhevener houding denkbaar. *)

Doch zooals ik reeds opmerkte, de Indonesische „man in the street" heeft waarschijnlijk het hooge van deze opvatting niet voldoende begrepen. Voorts had hij in den kortstondigen strijd op Java den Nederlandschen vader van zijn voetstuk zien vallen, en was hij getuige geweest van de verbijsterende successen van de Japansche wapens. Is het een wonder, dat dan ook reeds vlak vóór en tijdens onze capitulatie excessen hebben plaats gehad van Indonesiërs tegenover Europeanen? Mijn vriend de psycholoog, dien ik al eerder citeerde, schrijft deze en ook de latere vernederingen toe aan de Oedipus-constellatie, die nu in het stadium is getreden, waarin de Vader met een zekeren wellust om het populair en zinnebeeldig te zeggen: verder werd vermoord.

Daarbij komt nog, dat er natuurlijk een vijfde colonne had gewerkt in Indië. Betaalde huurlingen van Japan hadden in streken, waar het doorgaans ook in normalen tijd vaak onrustig was door het rampokwezen, ik noem b.v. Bantam en het Cheribonsche, een anti-Nederlandschen brand aangestoken, die op gevaarlijke wijze eenige weken lang gewoed heeft. Vele Europeanen zijn er het slachtoffer van geworden.

En toch was er ondanks deze tegenwerkende factoren, na de capitulatie geen sprake van een anti-Nederlandsche stemming op groote schaal. Ik woonde die dagen in de omgeving van Bandoeng, waar ik lange bergwandelingen maakte en zeer veel contact had met de Inheemsche bevolking.

Ik herinner mij, hoe ik ééns op zoo'n tocht in een bergkampong terecht kwam, waar ik met groote hartelijkheid ontvangen werd. Ik moest mee naar de balé-desa, de dorpsvergaderzaal, waar de loerah met eenige dorps-ouden mij lange verhalen vertelde van Japansche wandaden. Zoo o.a. het drama van een jonge bruid, die op haar huwelijksdag door Japansche soldaten was weggesleurd en eenige dagen later ziek en gebroken terugkwam. En het verhaal van den tani, die met een karbouw den Lembangweg afkwam en zijn eenige bron van welvaart aan een Jap moest afstaan voor 50 centen. En de tragedie van dien ouden desa-man, die met zijn zoon eens wilde kijken naar een djagoeng-veldje, dat achter één van de

---

*) Het is noodig, dat het Nederlandsche Volk zich zoo langzamerhand eens bewust wordt van het schitterende gedrag van ons Binnenlandsch Bestuur, inplaats van dat uit te krijten voor representanten van een kolonialen staat. Ongeveer 160 B. B. ambtenaren lieten gedurende den Japanschen bezettingstijd het leven, van wie het meerendeel werd vermoord of geëxecuteerd. Er waren er in totaal ± 500!

huizen lag langs den weg. Hij wist niet, dat er een Japansche post was gekomen in dat huis. Vader en zoon werden neergeknald.

Ook naderhand op andere plaatsen heb ik vele bittere klachten gehoord. „Wij hadden vroeger tenminste rechtszekerheid", zoo zeiden de menschen. „De Japanner hakt een dief zijn hand af, en steekt iemand, die naar de radio luistert, de ooren door. Is dat recht?"

Ik zou kunnen voortgaan, maar het gaat er slechts om iets van de stemming onder de bevolking te vertolken, de stemming, die, zooals men merkt, toen nog bepaaldelijk anti-Japansch was.

Naderhand is dat veranderd. Dat wil zeggen, veranderd in dien zin, dat de intellectueele en semi-intellectueele Indonesiërs hun voordeel begonnen te zien in deze Japansche bezetting, en de jeugd, dank zij de stelselmatige en bijzonder geraffineerde Groot-Aziatische propaganda onder Nippon's invloed geraakte. De volwassen tani echter — en onder dezen titel vat ik de geheele plattelands-bevolking samen — is anti-Japansch gebleven en in het algemeen daarbij pro-Nederlandsch.

In April en Mei na de capitulatie kwamen berichten uit andere plaatsen van Java, waaruit bleek, dat bijv. in Batavia het grootste deel van de Europeesche mannen reeds achter het prikkeldraad zat, en Bandoeng, wat dat betreft spoedig zou volgen.

Slechts weinigen echter konden vermoeden, dat het de Japanners er om te doen was in de naaste toekomst de geheele samenleving te ontbinden door alle Europeanen — ook vrouwen en kinderen — te interneeren, en daardoor vrij spel te hebben met de Indonesiërs.

Ik wil dit hoofdstuk besluiten met een korte impressie uit deze eerste maanden van den Japanschen bezettingstijd, de impressie van het transport van Z. E. den Gouverneur-Generaal Jhr. Mr. Tjarda van Starkenborch Stachouwer van de gevangenis Soekamiskin naar het station te Bandoeng, vanwaar hij naar Batavia werd vervoerd om van daaruit buitenslands in Japansche gevangenschap de komende jaren door te brengen.

Aan het station Bandoeng staat een volksmenigte te wachten. De slechtste elementen van de samenleving bevinden zich er onder. Taxi-chauffeurs, sado-koetsiers, bedelaars en ander schuim uit Bandoeng's sloppen. Bijeengegaard door de Japansche propagandadienst. Voor een demonstratie. Een demonstratie tegen den man, die door den Jap bij uitstek gehaat wordt, den man, dien zij vernederden in zijn gevangenschap, die zij in Soekamiskin behandelden op een wijze, die het schoone Japansche begrip „Bushido" (ridderlijkheid) tot een aanfluiting maakte.

De vrachtauto, waarop de Landvoogd vervoerd wordt, komt aan bij het station .... Tjarda stapt uit. Zijn vermagerd gezicht staat ernstig. Hij loopt, neen, schrijdt naar den ingang van het station, op een wijze zooals alléén hij dat vermag, waardig, superieur.

En ..... wat gebeurt?

Japansche spleetoogen twinkelen bij voorbaat om het genoegen, dat hun te wachten staat. Nederlandsche politie-ambtenaren, de ooggetuigen, nog in dienst voor de bewaring der orde, kijken strak, verbitterd voor zich uit. En .... wat doet het volk? Wat doet dat tuig uit Bandoengsch achterbuurten ....? Gaat het schreeuwen, gaat het joelen? Raapt het steenen op of vuil? ....

Het blijft doodstil .... geen kreet is te hooren, geen hand strekt zich uit naar den grond ....

Het plebs van Bandoeng, gekomen om te betoogen tegen hem, die eens de eerste burger van den Lande was, hurkt neer op den grond, hurkt neer op den grond in één spontaan eerbetoon jegens Tjarda van Starkenborch Stachouwer, die groot bleef ondanks zijn vernedering, groot ondanks zijn verfomfaaide kleeding, ondanks den val van zijn voetstuk.

Het plebs van Bandoeng kon niet anders, omdat deze man een t o e a n b e s a r was in de werkelijke beteekenis van het woord ....

U begrijpt lezer, waarom ik U deze impressie gaf, zooals zij mij zelf werd medegedeeld — uitvoeriger en gedetailleerder nog door meer dan een van de Nederlandsche ooggetuigen. Ik gaf ze U, omdat ze het bewijs levert, dat ondanks het prestige-verlies, dat Nederland als volk tegenover de Indonesiërs leed, het prestige van den waarlijk grooten en onkreukbaren Nederlander nimmer is verloren gegaan.

Hoofdstuk V.

IETS OVER DE „ONDERGRONDSCHE" EN DE KAMPEN.

In een historisch overzicht van de afgeloopen zes jaren op Java past een kort woord over den ondergrondschen arbeid, die door eenige groepen van de samenleving tegen de Japansche bezetting verricht is. In Nederland is daarover zeer weinig bekend. Vrijwel de eenige publicatie over het onderwerp is een fragment van het rapport der parlementaire commissie (commissie-Van Poll). Daarin wordt met bitterheid melding gemaakt van het gebrek aan belangstelling en waardeering voor het werk der ondergrondsche strijders in Indië bij de regeering. Het is niet mijn bedoeling in deze zeer korte en onvolledige schets van het illegale werk op Java deze bitterheid tot de mijne te maken. Geen enkele verzetsman, die zijn gevaarlijke taak uitvoerde uit idealistische plichtsbetrachting, verwachtte belangstelling of waardeering. Hij deed het voor zijn land en daarmee uit. De chaos, die na de „bevrijding" ontstond is trouwens een zekere rechtvaardiging voor dat gebrek aan medeleven. Ik heb thans alle hoop, dat de belangstelling van de regeering, waar deze noodig is in verband met de zorg voor nagelaten betrekkingen der geëxecuteerde verzetslieden, groeiende is, en zich binnen korten tijd zeer zeker door daden zal demonstreeren. *)

Een van de organisators van de ondergrondsche op Java is een Indisch journalist, die onbekend wenscht te blijven. Reeds in de eerste maanden na onze capitulatie wist hij contacten tot stand te brengen tusschen verschillende gelijkgestemde menschen. Een daarvan was de kapitein van den Generalen Staf, De Lange (alias De Graaf), die gedetacheerd bij de Spoorwegen werkzaam kon blijven en evenals die journalist van het ideaal bezield was straks de geallieerden belangrijke diensten te kunnen bewijzen. De Lange was een man uit één stuk, prachtig type van den vecht-officier, die voelde dat zijn land hem juist nu tijdens de bezetting noodig had.

Een andere was John Douglas (alias Smith, Schmidt enz.), een

*) De onlangs in Den Haag opgerichte „Bond van Oud-Indische Verzetslieden" is thans werkzaam op dit gebied.

functionaris van de Australische intelligence-service, die met de Aussies op Java was achtergebleven met een bepaalde opdracht.

Uit deze samenwerking ontstond tenslotte een ondergrondsche beweging, die haar vertakkingen had over geheel Java. Naderhand werden contacten gelegd met een ondergrondsche van Chineezen, terwijl in de Nederlandsche illegale beweging naast vele Ambonneezen en Timoreezen ook een aantal Javanen en Soendaneezen medewerkte.

Het zou mij te ver voeren in details te treden over de werkzaamheden dezer organisatie. Deze waren ingesteld op de overtuiging, dat de Japansche bezetting niet lang zou duren en zijn daarom eigenlijk alleen al, helaas, weinig vruchtdragend geweest.

Immers, in werkelijkheid zou die bezetting drie-en-een-half jaar duren, en de meesten onzer hebben het uiteraard zoo lang niet kunnen uitzingen. Men moet niet vergeten, dat onze samenleving een geheel andere was dan de Nederlandsche. Ieder blank gezicht zat na eenige maanden achter het prikkeldraad, en degenen, die men buiten nog zag, konden heel gemakkelijk achterhaald worden. Daarbij komt, dat het verraad bijzonder groot was. Vele Indonesiërs waren onmiddellijk bij de hand om een Europeaan aan de politie over te leveren. Dit bewijst nog in het geheel niet, dat zij zoo sterk anti-Nederlandsch waren geworden. Onze eigen politie vóór den oorlog was in de eerste plaats zoo goed en effectief, omdat zij kon gebruik maken van duizenden politie-spionnen. Deze zaten in practisch elke kampong en desa. Welnu naderhand werkten dergelijke spionnen voor de Japansche politie.

Wie ik in het bijzonder met eere wil vermelden van de ondergrondsche beweging op Java zijn de Ambonneezen en ook vele Menadoneezen en Timoreezen die met ware doodsverachting de stoutste staaltjes lieten zien tegen den Jap voor de Nederlandsche zaak, welke zij ook de hunne achtten.

Over een georganiseerd Indonesisch verzet tegen de Japanners is weinig bekend, althans niet gedurende de eerste jaren van de bezetting, ook al schermen verscheidene Republikeinsche voormannen thans met illegaliteit. Volgens een mijner Oostersche vrienden, een man, die door en door thuis was in de Indonesische samenleving in Batavia, is van een Indonesische illegaliteit geen sprake geweest, tenzij men de Heiho-opstand in Blitar in 1944 die naam zou willen geven. *)

Wat ik wel in deze bewogen maanden persoonlijk heb kunnen ervaren, is, dat verscheidene Indonesische bestuursambtenaren en politie-menschen groote risico's hebben geloopen om hun Nederlandsche vrienden bij hun ondergrondsch werk bij te staan.

---

*) Wel moet er een communistische Indonesische ondergrondsche geweest zijn, die tegen de Japanners werkte.

Ik noem met nadruk deze bestuursambtenaren, intellectueelen dus of semi-intellectueelen, omdat dit voor een goeden kijk op den toestand ná de Japansche bezetting van belang is.

De ondergrondsche, die dus in hoofdzaak van Nederlanders, Indische Nederlanders, Ambonneezen en ook Chineezen uitging, is voor een groot deel in elkaar gezakt, toen de voornaamste kern, de groep de Lange, gearresteerd werd. Vele moedige kerels, de besten van de besten, hebben hun vaderlandsliefde met den dood door onthoofding moeten betalen. De Lange was een van hen, en ik acht het mij een plicht op deze plaats aan de nagedachtenis van dezen dapperen officier en aan die van de velen naast hem — te veel om hier met name op te noemen — een woord van eerbiedige hulde te brengen.

De Kampen.

Na deze zeer korte beschouwing over de ondergrondsche, een blik op de Europeesche samenleving achter prikkeldraad.

Als tijdstip, dat het mannelijke deel van Java's Europeesche burgerbevolking in kampen zat, althans voor het grootste gedeelte, kan men gevoegelijk einde 1942 nemen. In Batavia zaten de meeste mannen toen al ruim zes maanden, en ook in Bandoeng waren er kampen van veel ouderen datum.

Zelf verzeilde ik via Japansche gestapo en Soekamiskin in vijf verschillende interneeringskampen, die uiteraard alle hun — laat ik het euphemistisch uitdrukken — specialiteiten hebben gehad. Ik vertel dit, omdat daaruit moge blijken, dat ik de mannelijke Europeesche burgermaatschappij van Java in die jaren in al haar geledingen heb kunnen bekijken en bestudeeren.

Ik zat eenige maanden vast tusschen vrijwel uitsluitend Indische Nederlanders, wier warm hart voor de Nederlandsche zaak mij altijd een verkwikking is geweest, ik zat tusschen de echte totoks, van den portier af tot den bankdirecteur en den Edeleer, en zeer langen tijd vertoefde ik onder bijna uitsluitend hoofd-ambtenaren, die waarschijnlijk voor gijzelaars bestemd in het Baros-kamp te Tjimahi tezamen gebracht waren.

Wie zelf het leven in gevangenissen en kampen meegemaakt heeft, zal het met mij eens zijn, dat, wanneer er ooit gelegenheid bestaat je medemensch te zien en te doorzien, dat in zoo'n gedwongen hotel is. Vooral als de honger kwelt en de terreur woedt, weet men wat men aan elkaar heeft en .... niet heeft.

Het is pas na deze inleiding, dat ik iets wil zeggen van hetgeen deze bonte gemeenschap dacht over de Indonesiërs, dacht over zichzelf en dacht over de toekomst van ons Koninkrijk. Doch herstel, het is misschien fout te trachten duidelijk te maken wat deze bonte gemeenschap als een geheel zag, dat zou ondoenlijk zijn. Het gaat

er om, dat men verneemt wat de leiding dacht, de geestelijke leiding der kampen wel te verstaan, omdat deze de jeugd opvoedde en de volwassenen inspireerde met haar denkbeelden.

De journalist De Kadt, naar bekend zal zijn verwant aan Sjahrir, heeft in linksche Nederlandsche bladen geschreven — het was December van het vorige jaar —, dat de stemming in deze kampen bepaaldelijk anti-Indonesisch was. In Batavia is daarop onmiddellijk protest aangeteekend, en het is goed dit ook nog eens met nadruk in Nederland te doen. Vooropgesteld, dat er kampgenooten waren, die, voornamelijk uit persoonlijke grieven — mishandeling en willekeur van de zijde der Inheemsche kampfunctionarissen en berichten over gemartelde vrouwen in inheemsche politiebureaux — bepaalde Indonesiërs in hun gedachten aan hooge boomen wenschten te zien hangen, was er van een anti-Indonesiche stemming geen sprake. Integendeel, de geestelijke leiding, die in alle kampen waar ik zat haar invloed uitoefende, in elke barak, was eerder wat wij vroeger zouden noemen „ethisch". En zelfs degenen, die tegen deze „ethiek" in felle discussies stelling namen, waren de Indonesiërs beslist niet vijandig gestemd. Nogmaals, integendeel.

Het merkwaardige verschijnsel deed zich zelfs voor, dat in deze geheel van de buitenwereld afgesneden samenleving zelfinkeer en vaak zelf-veroordeeling leidden tot gedachten en ook plannen over een geheel nieuwe structuur van het Koninkrijk, en wel in kringen, waar men dergelijke geluiden vroeger nooit had kunnen beluisteren.

Vrijwel iederen dag werd van gedachten gewisseld over de verhoudingen en levensvoorwaarden van straks, en het zelfstandige Indonesië onder de overkoepeling van het Koninkrijk drong als eisch voor de toekomst door vooral tot degenen, die gewend waren leiding te geven en dit na de bevrijding geacht werden wederom te zullen doen.

Opmerkelijk — en toch ook begrijpelijk — was, dat de plannen in het eene kamp gemaakt, bijna altijd in groote lijnen bleken te correspondeeren met die in een ander kamp tot stand gekomen. Juist het door elkaar smijten van de kampen, een geliefd Japansch spelletje, is wat dat betreft zoo nuttig geweest. Iedereen kon met iedereen praten en overleggen. Na een paar jaar gevangenschap had je een groote kans vrijwel alle menschen, die van belang konden zijn voor de toekomst, te ontmoeten en te spreken. En het hoofd-thema van al deze plannen — ik herhaal dit — was overal hetzelfde: een betere wereld, dus ook een beter Koninkrijk, dus ook een betere verhouding Nederland-Indonesië.

Menschen van geheel verschillende mentaliteit en gedachtenwereld groeiden naar elkaar toe in dat hoofdthema, en allen waren het er à priori over eens, dat het anders moest dan het geweest was.

Dr. Mansvelt *), de brillante socioloog en econoom, mocht zijn

*) Na de „bevrijding" gekidnapt en zeer waarschijnlijk vermoord.

Foto boven:

Zouden ze al zes jaar zijn, deze jongetjes, salueerend voor het Keizerlijke Japansche leger, ook al radertjes van de anti-Westersche oorlogsmachine?

Foto rechts:

„Boeng Karno" in een hartelijken, zij het eerbiedigen handdruk met den Japanschen Premier Tojo gedurende diens bezoek aan Batavia.
Achter den Japanschen staatsvriend no. 1 de rest van de „Ampat Serangkai", Hatta (met bril tusschen den premier en Soekarno), Mansoer en Dewantoro.

Foto beneden:

Hei-ho's in een oefening met de gespieste bamboes.

Foto boven:
Wat dáár loopt wil Amerika platstrijken en Engeland breken (het bekende rijmpje van Soekarno).

Foto links:
Ook de allerkleinsten moeten tot een hysterischen haat jegens den blanke opgezet worden . . . . .

Foto beneden:
De beruchte Adma Dinata, Burgemeester van Bandoeng gedurende de Japansche bezettingstijd, aan het hoofd van een formatie latere Pemoeda's in de Hitler-ganzenpas.

Oost-Indische gemeenschap anders zien dan Mr. Jonkman *) het toekomstige Indonesië, Mr. Enthoven het Indië van straks, en Mr. Tilenius Kruithof het Indonesische verschiet, wat zij alle vier wilden, was een zelfstandiger positie van den Indischen Archipel in het Koninkrijk der Nederlanden.

Ik hoop van harte, dat eens deze plannen en de vele andere meer in details tredende ontwerpen voor een Indië van de toekomst gepubliceerd zullen worden, opdat het Nederlandsche volk kan beoordeelen, of het juist is geweest, deze plannen als monsters zonder waarde in de prullenmand te werpen en in vele gevallen de makers ervan op zij te zetten als lieden, die den nieuwen geest niet meer konden aanvoelen.

---

*) De benoeming van Mr. Jonkman tot minister van Overzeesche Gebiedsdeelen kwam juist af, toen deze manuscripten ter perse gingen. Deze gebeurtenis vooral is het, die mij met eenig optimisme ten aanzien van Java's toekomst vervult en mij zoowel in mijn voorwoord als in mijn besluit bracht tot de suggestie, dat de waarheid de leugen inderdaad aan het achterhalen is.

Hoofdstuk VI.

DE WERKING DER JAPANSCHE PROPAGANDA.

I. De eerste twee perioden.

Als minister Logemann in een regeeringsverklaring opmerkt, dat in de Repoeblik Indonesia teveel Japansche invloeden werkzaam zijn gebleven, dan drukt hij zich uitermate euphemistisch uit en kan hij aanstonds een duidelijker definitie van Japans aandeel in deze „republiek", in haar stichting en voortzetting tot op den dag van heden toe vinden in het degelijke feiten-materiaal, dat de Kamercommissie in haar verslag verwerkt heeft.

De waarheid over Java, zooals ik U die hier vertel, en zooals de de commissie-van Poll die thans ook aan het parlement verteld heeft, leert, dat het aandeel meer is zelfs dan het leeuwenaandeel, dat dit Japansche aandeel practisch u i t s l u i t e n d deze republiek i s.

Uiteraard mag het niet de minste verwondering wekken, dat de commissie-van Poll na een grondig eigen onderzoek ter plaatse, na kennisname van de betreffende stukken en het hooren van tallooze getuigen, tot dezelfde conclusie moest komen als schrijver dezes.

Tenslotte is er maar één waarheid, en die kan een ieder ontdekken, die objectief, degelijk en met oordeel des onderscheids de situatie bestudeert. Aan den anderen kant is het toch voor mij persoonlijk een voldoening om van intelligente en actieve vertegenwoordigers van ons volk, die uit Nederland naar Indië reisden, die dus kwamen van buiten het terrein van actie, thans de bevestiging te vernemen van al mijn eigen waarnemingen.

Immers, hoe licht zouden niet velen onder de lezers geneigd zijn te zeggen — zooals generaal Christison het naderhand eens in ietwat andere bewoordingen uitdrukte in Batavia: „zoo'n man, die zoo lang in zoo'n Japansch kamp gezeten heeft, verkeert natuurlijk in een bepaalde psychose. Neem het hem maar niet kwalijk, hij kan er weinig aan doen, maar pas een beetje op voor zijn woorden en daden. Hij is teleurgesteld, hij is bitter, en allicht ziet hij spoken". Welnu dan, de spoken, die ik zag en nog zie, zijn ook volgens het rapport van Poll, helaas levende wezens, namelijk grijnzende, spleetoogige zonen

van het land van de Rijzende Zon, die al heel gauw na hun blitzbezetting van Java, systematisch en consequent begonnen voor te bereiden wat zich later onder den naam van Repoeblik Indonesia manifesteerde als iets wat voor een staat moet doorgaan.

Ziehier dan het begin: Ik heb reeds opgemerkt, dat er gedurende de eerste maanden na onze capitulatie niet zoo heel veel veranderde. Althans niet dadelijk zichtbaar. Pas toen de groote meerderheid der Europeesche mannen, die de Indische samenleving georganiseerd en geleid hadden, achter het prikkeldraad zat, werd het Japansche spelletje duidelijker.

Dit was omstreeks einde 1942. Natuurlijk hadden er tusschen 8 Maart en dat tijdstip reeds eenige belangrijke — ook zichtbare — veranderingen plaatsgehad, zooals de verdere vestiging van het Japansche militaire bestuur, en daarmede de liquidatie van het Nederlandsche bestuur, doch het Inheemsche B.B. was gehandhaafd.

Men noemt deze eerste periode wel de periode van de 3 A's. Tjahaja Asia Nippon: de straling van Azië is Japan, Pelindoeng Asia Nippon: de beschermer van Azië is Japan en de 3de A Pemipin Asia Nippon: de leider van Azië is Japan.

U voelt, hoe zelfs in deze propagandistisch bekeken nog schijnbaar tamelijk ongevaarlijke periode, toch wel zeer duidelijk reeds een vaste lijn aanwezig is. Deze lijn was, dat alle Westersche invloeden successievelijk den kop werden ingedrukt en de Indonesiërs rijp gemaakt voor direktere „inspuitingen".

Dan komt, in verband met de gewijzigde oorlogsomstandigheden — immers na Augustus 1942, toen de Amerikanen kans zagen drie punten van de Salomonsgroep na verbitterden strijd in handen te krijgen, begon het initiatief van de oorlogsvoering over te gaan van Japan naar Amerika — dan komt dus waarschijnlijk in verband daarmee een tweede phase in de Japansche propaganda voor de Indonesiërs. De Inheemsche bevolking wordt ingeschakeld in de oorlogsinspanning ten behoeve van Japan.

Doch voordat ik dieper inga op deze zeer belangwekkende tweede phase van den Japanschen invloed, eerst een kort vervolg op de psychologische schets ontleend aan de waarnemingen van mijn vriend, den Oosterschen psycholoog, die ik afbrak bij de vermelding van ons prestige-verlies.

De Nederlandsche vader was van zijn voetstuk gevallen. De Japansche vader volgt hem op. Deze nieuwe vader is van Aziatischen oorsprong. Daarom misschien alleen al kon hij technisch gemakkelijker geidentificeerd worden als een werkelijken vader. Bovendien heeft hij in één opzicht ongetwijfeld de gevoelens van de teleurgestelde Indonesische zonen aanstonds bevredigd. Hij heeft kracht en moed, hij is de echte „he-man". Zooals mijn vriend mij letterlijk zeide: „Het gevoelscomponent: bewondering, dat na de groote desillusie is vrijgekomen, fixeert zich maar al te

graag op een object, dat op grond van zijn spectaculaire overwinningen, als uitingen van dapperheid en groote krijgskundigheid, deze fixatie waard moet zijn. Tesamen vormen deze factoren het geheim van de psychologische bereidheid voor de leuze „Asia Timoer Raja". (Groot-Oost-Azië)

De bewust gevoerde anti-geallieerde propaganda, aldus deze Oostersche waarnemer, en ik wil er bijvoegen, dat deze vooral in de tweede phase zeer sterk tot uiting komt, propaganda, welke in Indië op gezette tijden in sterke mate tegen de blanda's is gericht, moest de aanwezigheid van negatieve gevoelens als haat en minachting jegens deze blanken bestendigen. Men wilde gaarne vergeten, dat men als vader-Imago eens een ander object bezat, men wilde heelemaal anders zijn, en onder de emotioneele overstrooming van gevoelens van ras-bewustzijn, wilde men haast met nadruk Aziaat d.w.z. Japanner zijn. De imitatie door velen van de Japanners in toon en gebaar, speciaal door degenen, die ook in uiterlijk, in uniform de Japanner benadert, is hieraan niet vreemd.

Tot zoover deze psychologische uitweiding. Mogelijk ware het beter geweest, voor het „men" telkens „jonge Indonesiër" vooral die in de puberteitsjaren in te vullen, want als algemeenheid gaat deze visie, zooals naderhand zal blijken, niet op. Het is echter een feit, dat juist door deze zielsinstelling van vele jonge Indonesiërs, de Japansche propaganda in de tweede phase van invloed groote resultaten kon verkrijgen. Deze tweede periode dan, die van de vorming van getrainde groepen van Indonesiërs voor de Japansche oorlogvoering, wordt ingeluid met de stichting van de z.g. Poeterabeweging, welk woord een samentrekking is van „Poesat Tenaga Rakjat" „verzameling van volkskracht". In dit tijdvak wordt de bestuurs-organisatie volkomen autoritair. De regentschapraden worden opgeheven, en iedere decentralisatie wordt centralisatie in den vorm van plaatselijke hoofden, die qua positie geholpen worden door een politie-systeem. Zooals ook in het rapport van-Poll zoo duidelijk vastgelegd is: de politiestaat doet zijn intrede. Er zijn vier soorten van politie, in de eerste plaats de beruchte Kempeh-tai, het best te vergelijken met de Russische Gepeoe en de Duitsche Gestapo, een militaire politie, dan een inheemsche politie, zooals wij die vroeger ook kenden, thans onder leiding van Japanners, vervolgens de befaamde,,Keibodan" een soort van hulppolitie van Indonesiërs, die 1.300.000 man telde en die tot in alle hoeken en gaten van Java den overheerscher hielp, en tenslotte de z.g. politie istimewa (chabu) bestemd voor het onderdrukken van massaal volksverzet. Ik heb na de Japansche capitulatie veel vooral van de Keibodan gezien en meegemaakt. Deze knapen zijn veelal de typische pemoeda's geworden, de terroristen, moordenaars, brandstichters en plunderaars van later. En natuurlijk met hen de z.g. „Seinendan", een soort van Hitlerjugend, die militair geschoold wordt, alsook de militaire

organisaties, die eerst in de derde periode hun beslag krijgen.

De tweede periode loopt van einde 1942 tot October 1943. De figuur van Soekarno treedt meer en meer op den voorgrond. Hij wordt de groote handlanger van den Japanner en de domineerende figuur in de leiding van de Poetera-beweging, de z.g. Ampat Serangkai (het klaverblad: Soekarno, Hatta, Hadji Mansoer en Ki Hadjar Dewantoro). Als een echte namaak-führer gaat hij in alles voor. Naderhand kom ik op zijn rol in dit Japansche spel terug.

Stap voor stap wordt de geheele samenleving dienstbaar gemaakt aan den strijd van Japan tegen de geallieerden. Hoe ongunstiger deze strijd zich gaat ontwikkelen voor den Japanner, hoe sneller de stappen om de Indonesiërs in hun greep te krijgen volgen.

En, ook al wordt reeds in deze tweede periode het Japansche regiem veel minder populair — begrijpelijk, omdat een politie-staat dat nu eenmaal nooit kan zijn, en ook psychologisch verklaarbaar, omdat de machtige Japansche vader niet heeft wat hij beloofd had en wat men van hem verwacht had: „bushido" eer, edelmoedigheid, ook al wordt het Japansche regiem daardoor veel minder populair, de angst van den Indonesiër voor dezen kwaadaardigen, hard-toeslaanden en wreeden vader is veel te groot om zelfs maar te mokken of tegen te stribbelen.

Pas veel later zal zich het niet nakomen en naleven van zijn schoone beloften gaan wreken op de overheerschers. Het ontzag is nu nog veel te diep.

Inmiddels is ook buiten de kampen het Japansche Tonarigumisysteem van de hantjo's (wijkhoofden) en comitjo's (groepshoofden) ingesteld.

Ook Indische vrouwen, buiten de kampen gebleven, en zij, die daarvoor doorgaan, alsmede de Indische mannen en de weinige totoks, die nog werken, worden bij dit systeem ingeschakeld. Zij moeten evenals de Indonesiërs appèl houden voor hun comitjo's, gymnastiek doen, en naderhand ook werkzaamheden verrichten.

De waarde van dit systeem is gemakkelijk te begrijpen. Het stelt de Japanners in staat een betrekkelijk gering aantal menschen verantwoordelijk te stellen voor alles wat de gemeenschap doet of misdoet en heeft bovendien het ontzaggelijke voordeel van gemakkelijke en snelle communicatie, speciaal dienstig voor het doordringen der Japansche propaganda.

Misschien voelt de lezer nu al iets van de sinistere kracht van de giftige stof, waarmede de Japansche propaganda de jonge Indonesiërs heeft ingeënt. Neen, het is nog beter dit gif te vergelijken met een narcoticum, dat eerst in geringe dosis, en successievelijk in grootere quantiteiten toegediend wordt, totdat de ziel er geheel van doortrokken is. Doortrokken, zoodanig, dat zij zich kon instellen op een Repoeblik Indonesia, die Japansch, en in wezen o n-Indonesisch is.

Hoofdstuk VII.

DE WERKING DER JAPANSCHE PROPAGANDA.

2. *De derde periode.*

Ik had dezer dagen het twijfelachtige voorrecht eenige foto's te zien van lijken van Europeanen op Java, die op gruwelijke wijze door pemoeda's vermoord waren. Op een ervan stond een van de daders, een Indonesiër van veertien jaar . . . . .

Ik zal een poging doen te schetsen hoe het mogelijk was, dat dergelijke jongens naderhand instaat bleken tot het plegen van gruwelen, waarvan — zooals het rapport-van Poll zoo treffend zegt, — „een tiende, elders gepleegd, de wereldpers van verontwaardiging zou hebben doen trillen".

In het vorige hoofdstuk werd iets verteld van de eerste periode der Japansche propaganda, de beweging der 3 A's, waarin heel zachtjes aan het Azië voor de Aziaten en de dood aan de blanken ingang moest vinden in de Indonesische psyche, en ook iets van de tweede periode, die der Poetera-beweging, waarin getrainde groepen van Indonesiërs in dienst werden gesteld van de Japansche oorlogsvoering.

In dit hoofdstuk zal ik U bezighouden met de derde phase, die van de Djawa Hoko Kai, welke ten doel had de geheele bevolking van Java, ook Chineezen en Arabieren, in te schakelen bij de Japansche oorlogsinspanning. Het devies van deze beweging is zelfs letterlijk: „alle inwoners hun plicht te laten vervullen door zich strijdende op te offeren in dezen heiligen oorlog".

Om den schijn duidelijker te laten uitkomen, dat de Japansche oorlogsvoering synoniem is met Indonesische oorlogsvoering, mogen de Indonesiërs nu ook deel nemen aan het bestuur. Er worden adviseerende raden gevormd, ook voor de kleinere rechtsgemeenschappen, zoodat het er op lijkt, of de centralisatie van periode twee wordt vervangen door decentralisatie.

In de practijk echter beteekende deze verandering in het geheel niets, want effectieve macht bezitten de adviescolleges niet.

De eenige en werkelijke souverein is het Keizerlijke Japansche

Leger. Wat er wel in feite gebeurt is de inlijving van de vroegere organisaties in het Japansche militaire apparaat. Zelfs nog meer dan dat. Immers, op elke plaats op Java tot de kleinste vlekjes toe worden na degelijke propagandistische voorbereidingen de Romusja-corpsen gevormd, d.w.z. groepen van economische strijders. Radio, pers en openbare redevoeringen bezingen de heerlijkheid en voortreffelijkheid van den wil en den durf om terug te keeren naar het ware Oostersche leven: d.i. gezamenlijk, zonder onderscheid van rang en stand dezelfde lasten en lusten te aanvaarden in oorlog en vrede ten behoeve van de geboorte van Groot-Azië en den vooruitgang van de Ware Menschelijkheid. En het spreekt welhaast vanzelf, dat dit schoons alleen maar te bereiken is door totale vernietiging van den vijand, i.c. Engeland, Amerika en ook Nederland. Tegenover het Westersche individualisme fluit de Japansche vogelaar zijn verleidelijk wijsje van onderling hulpbetoon. De begrippen „koelie" en „inlander" tegenover de Romusja — een soort van ridder voor de economische belangen van de gemeenschap. Overal worden de z.g. Kinroohoosis ingesteld, de vrijwillige arbeidsploegen ten bate van de gemeenschap. Soekarno de Groote, leider van Poetera en naderhand van deze nieuwe Hoko-Kai gaat overal voor. Zooals Mussolini de eerste spade zette in den door de drooglegging der Pontijnsche moerassen nieuw-gewonnen grond of de eerste oogst hielp binnenhalen toen het koren rijpte, zoo gaat Soekarno de Führer aan het hoofd van een aantal intellectueelen, dan weer eens hier, dan weer eens daar „Kinroohoosien". Bezielende Japansche liederen vuren de Romusjas aan, en ook al is dit systeem naderhand uitgegroeid tot een schrikbewind, toen bleek, dat de eenvoudige desa-bevolking gewoon geronseld werd voor Romusja, het is wel zeker, dat deze geraffineerde propaganda — vooral weer onder de jeugd — grooten invloed heeft gehad.

Wat de inlijving van de Indonesische groepen van de tweede phase in het militaire apparaat betreft, zijn de gegevens niet alle gelijkluidend. Als zekerheid evenwel kan men aannemen, dat de z.g. Tentara Pembela Tanah Air d.w.z. „het leger ter verdediging van het vaderland", dat in Oct. 1943 werd opgericht, vele leden van de vroegere jeugdorganisaties opgenomen heeft. Dit leger bestond uit de vrijwilligers (Soekarilla's, veelal gerecruteerd uit de Seinendan, de Hitler-jugend, die de lezer al kent) en de dienstplichtigen, de Heiho's, waarvan er velen van de Keibodan, de z.g. hulppolitie afkomstig waren.

Het Soekarilla-corps kwam z.g. tot stand op verzoek van de Indonesiërs zelf, met name van Gatot Mangkoe-pradja. Het was evenwel reeds lang door de Japanners voorbereid en door hun generalen staf uitgewerkt. De soekarilla's vormen de kern van het leger. Zij stonden onder eigen Indonesische officieren, doch werden bewapend en geoefend door de Japanners. Het volk betaalde hen. Zij hadden

eigen distinctieven en ook een eigen anti-geallieerde propaganda. Het Azië voor de Aziaten-motief werd hun dagelijks van uur tot uur ingegoten.

Het corps der dienstplichtigen — Heiho's (land- en zeesoldaten) — werd bekostigd door het Japansche leger. Het heeft de Japansche uniform en de Japansche distinctieven, stond onder Japansche officieren. De Heiho's konden ook buitenslands ingezet worden, en dit is ook verscheidene malen gebeurd.

Naast deze zuiver militaire organisaties, die zooals ik reeds zeide, vele recruten telden uit de politie-corpsen, bleven deze laatsten toch wel degelijk bestaan. Daarin werd steeds nieuw bloed gebracht door de opname van jonge knapen. De Chabu, politie istimewa, die ik ook al vermeldde, werd in deze phase zelfs aanzienlijk uitgebreid en gevormd tot een keur-corps. Het werd — en men moet daarvan de beteekenis niet onderschatten — een tot de tanden gewapende politie-eenheid, opgeleid en geoefend voor den aanval en vooral bestemd voor het onderdrukken van opstandjes. De Indonesische jongens, die tot dit corps toetraden, werden hier misschien zelfs meer nog dan bij de andere groepen, van den beginne af opgekweekt tot gevaarlijke blanken-haters.

Ik zou natuurlijk nog veel meer details kunnen geven van deze organisaties. Maar voldoende is duidelijk te maken hoe stelselmatig deze Japansche invloed zich deed gelden. Welke groep men ook noemt, en welke nieuwe naam ze ook naderhand kreeg, voor alle geldt, dat hun leden doordrenkt werden met anti-geallieerde leuzen en systematisch gevoed met alle passende anti-geallieerde en vooral anti-Nederlandsche spijs, die maar voorhanden was. Nederlanders, Amerikanen en Engelschen werden bij het onderwijs, door films, door de radio, in de kranten en in openbare redevoeringen afgeschilderd als de natuurlijke-, oer- en erf-vijanden van alle Aziaten. Men beeldde hen uit als poppen en liet bij oefeningen daartegen chargeeren door kleine Indonesische jongetjes met gespieste bamboes, men kweekte bij de jeugd de Japansche zelfmoordenaarscultus aan. (Kamikaze-corpsen); kortom alles maar dan ook alles werd gedaan om de jonge Indonesiërs op te hitsen tot een hysterischen haat tegen alle blanken en in het bijzonder de Nederlanders.

Men weet hoe uitermate gevaarlijk het is een kind in zijn puberteitsjaren dagelijks bloot te stellen aan invloeden, die bij zijn normale omgeving niet passen. Laat een tienjarige Nederlandsche jongen drie jaar lang marcheeren en strijdliederen zingen, in een mooi S.S.-uniformpje, Joden vervloeken, en een Hitler aanbidden, en U hebt een volbloed nazi in den dop. Vraag het die Indische vrouwen en mannen, die buiten de kampen zijn gebleven en zij zullen het allen beamen: dat voortdurende soldaatje spelen met de Japansche petjes en de Japansche pakjes aan, het zingen van Japansche liederen, het schreeuwen van Japansche woorden, dat alles was op

zichzelf al voldoende om deze jonge, gevoelige psyche te bederven, voldoende om haar te denatureeren, ik zeg denatureeren, omdat de Indonesiërs van Java, van origine zeker geen soldaten en stellig geen van allen blanken-haters zijn. De Japansche propaganda vervormde hun ziel, al is haar dat bij de Soendaneezen eigenlijk nooit gelukt, en zij deed dit met de geraffineerdste middelen, die denkbaar zijn.

En deze economische en militaire inlijving is nog lang niet alles. Er geschiedde nog veel meer. Ik noem bijv. de typische Japansche organisaties, zooals de Kipas Hitam, de Zwarte Waaier, die in het geheim een geweldigen invloed uitoefende, en verscheidene andere meer geheime formaties bestemd om onrust en chaos te scheppen. Ik kom daarop naderhand terug, als ik het tijdvak na de bevrijding in beschouwing ga nemen. Tot zoover wil ik volstaan met erover op te merken, dat naderhand een zekere Shimizu, die men gevoegelijk de Japansche Göbbels van Java kan noemen, de man was, die aan al deze geheim-propagandistische touwtjes trok. *)

Waarschijnlijk zal de geschiedenis eens uitwijzen, dat dit boosaardige genie in eerste instantie het Indonesische probleem geschapen heeft, voor welks oplossing ons Koninkrijk nog steeds staat, een oplossing, die nooit en te nimmer erkenning mag en kan zijn van het staatkundige wangedrocht dat met de genoemde middelen door de Japanners werd voorbereid.

Deze derde phase van Japanschen invloed loopt van ongeveer October 1943 tot begin September 1944.

Hoe meer de oorlogskans voor den Jap ging keeren, hoe sneller het tempo werd van zijn propaganda. Uiteraard kon een tegenstand van Indonesische zijde tegen de Japansche maatregelen niet uitblijven. In de tweede periode, die van den politie-staat, werd al een bron van haat gekweekt, naderhand vooral door het ronselen voor Romusja in de desa's, waar de bevolking — zeker het volwassen en oudere deel — ondanks alle propaganda moeilijk anti-Nederlandsch te maken was, werd die haat steeds sterker. Het militaire machtsapparaat evenwel en daarbij het spionnenstelsel voorkwamen botsingen. Als de Jap iéts terdege gedaan heeft, behalve het vergiftigen van Indonesische zielen, dan is dat het scheppen van een angst-psychose geweest. Ook in de kampen bij de Heiho's, die de bewaking vormden, was die angst merkbaar. Niet alleen wij, geinterneerden, werden afgeranseld, als er een kleinigheid niet in orde was. Ik ben meer dan eens getuige geweest van het mishandelen van Heiho's, op een wijze, dat je de lust verging er naar te kijken. En, toch, ondanks deze angst, ondanks deze stelselmatige ophitsing tegen ons Europeanen, heb ik van Heiho's dingen ondervonden, die mij sterkten in mijn over-

*) Shimizu werd in den loop van 1944 door Tokio naar Java gestuurd met de speciale opdracht deze „zielsvervorming" grondig en snel te voltooien.

tuiging — naderhand na mijn bevrijding trouwens volkomen bevestigd — dat de tegen ons verwekte haat nog niet diep zijn ankers had geslagen in deze opzettelijk verminkte zielen.

Een persoonlijke ervaring mag ik den lezer niet onthouden. Eenige maanden vóór Japan's capitulatie — ik loop nu even vooruit — verkeerde ik in de onaangename situatie als kampbestuurslid mede verantwoordelijk gesteld te worden vóór een klein vergrijp van een van mijn sectorgenoten. Het doet er hier niet toe welk. Onze straf — de lichtste zei de Japansche directeur, die op deze „misdaad" gesteld was — bestond uit het urenlang geknield zitten op den grond, in de felle zon met je bloote knieën op de puntige keien, met houtblokken in je knieholten, en je armen boven je hoofd zoo ver mogelijk naar achteren gestrekt.

Men voelt, dat deze positie niet aangenaam was. Om het nog onprettiger te maken, liet de Jap ons door een stelletje Heiho's met dikke bamboe's gewapend bewaken, die de opdracht kregen ons telkens klappen toe te dienen, wanneer wij zouden trachten die armen even te laten zakken. En, het spreekt vanzelf bij een dergelijke onpleizierige houding: dit gebeurde voortdurend. Welnu, ik kan de verzekering geven, dat niet eenmaal een Heiho echt hard met die bamboe geslagen heeft. Zelfs al was de Jap dichtbij, dan nog aaiden ze ons met die stokken, alsof wij voorwerpen van hun diepste genegenheid waren.

Ik zou meer van dergelijke voorbeelden kunnen aanhalen, en al mijn vroegere mede-geinterneerden zouden ze kunnen bevestigen. En daarom geloof ik ook en herhaal het uitdrukkelijk, latere ervaringen in begin September 1945 hebben dit bevestigd: wij zijn in feite voorwerpen van hun genegenheid gebleven, gebleven of misschien weer geworden, althans bij de niet volkomen-psychisch vervormde en oudere Heiho's, nadat de Japansche vader bewezen had een valsche, onbetrouwbare en verraderlijke vader te zijn.

HOOFDSTUK VIII.

DE WERKING DER JAPANSCHE PROPAGANDA.

3. *De laatste periode: de rol van Soekarno.*

De vierde en laatste periode van Japansche beinvloeding vóór de capitulatie van het Japansche leger begint op den 7den September 1944. Op dien dag hield de nieuwe premier Koiso, die Tojo was opgevolgd, een rede in Tokio, waarin hij de belofte aflegde, dat Indonesia „op den een of anderen dag" in de toekomst vrij zou zijn.

Het is duidelijk, dat de militaire situatie Japan tot deze belofte gedwongen had. Het ging erg slecht met het Keizerrijk Nippon, en het was noodig van de Indonesiërs hechte bondgenoten te maken. Voor de Indonesiërs zelf kwam deze toezegging als een verrassing, want alle vroegere toespelingen ten spijt waren zij nog nooit zoo onvrij geweest als in deze eerste twee jaren van Japansche bezetting. In feite was het Japansche regime steeds gehater geworden. Van de hooggeroemde bushido was niets terechtgekomen en de prachtige leuzen van gemeenschappelijke welvaart hadden alleen maar dwangarbeid ten behoeve van de Japansche oorlogsvoering beteekend.

Zoo wisten de Indonesiërs eerst niet goed wat zij van deze plotselinge royale geste moesten denken. Doch dat was niet noodig: anderen dachten voor hen. De groote collaborateurs, zooals Soekarno en Hatta, die langs de ruggen van hun Japansche vrienden omhooggeklauterd waren, zorgden er aanstonds voor, dat het volk dankbaar was. Groote betoogingen werden georganiseerd, waarbij met alle door den duisteren Shimizu bedachte psychologische hulpmiddelen de erkentelijkheid jegens Nippon geïnspireerd werd en ook tot uiting gebracht. De adviseerende raad voor geheel Java, op den 11den September bijeengetrommeld, nam een motie aan — natuurlijk met algemeene stemmen — waarin de dankbaarheid en solidariteit van Indonesië jegens Japan werden uitgesproken. Op een propagandaavond te Batavia, gehouden op den 10den October 1944 zwoeren de aanwezigen een nieuwen eed: „wij zweren te zullen leven en sterven met Japan voor de onafhankelijkheid van Indonesia, en te zullen leven en sterven met Japan na deze onafhankelijkheid".

De roodwitte vlag mocht geheschen worden, het Indonesische volkslied werd erkend.

En ondertusschen ging de beïnvloeding van het volk volgens de Hokokai-beginselen voort. Soekarno, hoofd van de Hokokai, richtte alweer een nieuwe organisatie op, de zoogenaamde Barisan Pelopor, het corps der pioniers, dat sindsdien zijn trouwe lijfwacht werd.

Het is goed op deze plaats iets meer van dezen Soekarno te vertellen. Mogelijk zijn er nog onder de lezers sceptici ten aanzien van het epitheton collaborateur, dat ik dezen man geef.

Het is daarom nuttig naast eenige van zijn verrichtingen, die ik reeds mededeelde, thans ook een aantal van zijn uitlatingen in het openbaar aan de vergetelheid te ontrukken.

Reeds op den 6den December 1942 sprak hij op een massabetooging, waarop ook de beruchte Shimizu aanwezig was, in Batavia. Bij deze gelegenheid gaf Soekarno de verzekering, dat de geheele jeugd de Japansche regeering steunde, zoodat Japan de oorlog zou winnen en erin zou slagen Groot-Azië te stichten tot heil van Japan en Indonesia.

Twee dagen later voerde hij alweer het woord ter herinnering aan het uitbreken van den Pacific-oorlog, één jaar geleden. Hij zeide, dat deze 8ste December een belangrijke dag was, aangezien door dezen Pacific-oorlog het Nederlandsche imperialisme was weggevaagd, en het imperialisme van de geallieerden in geheel Azië er door verdreven zou worden. Hij bracht zijn erkentelijkheid jegens Japan tot uiting en zijn eerbied jegens de Japansche soldaten, die in den strijd gesneuveld waren. Tenslotte kondigde hij de oprichting aan van de Poetera-beweging, die in hoofdstuk VI behandeld werd.

Op den 9den Maart 1943, ter gelegenheid van de eenjarige herdenking van de Nederlandsche capitulatie, galmde Soekarno uit, dat thans het Japansche leger en de Japansche regeering vereenigd waren met Indonesië om de stichting van Nieuw-Java te vieren.

„De geheele bevolking van Azië, duizend millioen zielen", aldus Soekarno, „dient haar inspanningen te verdubbelen om samen met Japan het geheele Westersche imperialisme uit Azië te verdrijven". Ook had hij het toen over het Samoerai-zwaard, dat, een jaar geleden, de ziel van het Nederlandsche imperialisme vernietigd had.

Hij eindigde deze met veel pathos uitgesproken rede met een oproep tot de jeugd: „Pemoeda biarlah hantjoer, asal Tanah Air mendjadi loehoer!" Laat de jeugd vernietigd worden als het vaderland maar bloeit! Hetgeen niet vriendelijk was tegenover de jeugd, zooals Mr. Slamet, die eveneens dit citaat in een zijner brochures bezigt, terecht opmerkt.

Op den 29sten April 1945, verjaardag van de Tenno Heika, openbaarde Soekarno na vele andere fraaiigheden zijn bekenden slagzin: „Amerika kita seterika, Inggris kita linggis!" Amerika zullen wij platstrijken, Engeland zullen we breken.

Aan het begin van het tijdvak waarin de gecentraliseerde politiestaat vervangen werd door een zoogenaamde décentralisatie, uitte Soekarno alweer in het openbaar zijn vreugde en zijn dankbaarheid jegens de Japansche regeering in Tokio.

Bij het bezoek van den Japanschen premier Tojo aan Java schreeuwde Soekarno op een groote massa-meeting te Batavia, alweer op het race-terrein reeds berucht geworden als centrale punt van pro-japansche betoogingen, de groote voldoening uit van het Indonesische volk voor dit vereerde bezoek. „Wij worden steeds loyaler jegens Japan", aldus Soekarno, „en wij worden steeds meer overtuigd van het feit, dat de Groot-Oost-Aziatische oorlog, die Japan thans voert, in werkelijkheid een heilige oorlog is om Azië aan de Aziaten terug te geven, de respectievelijke landen aan de respectievelijke volken, en deze landen te reorganiseeren onder het leiderschap van Japan".

Op den 11den September 1944, den dag der betoogingen, welke ik reeds noemde, was het Soekarno, die als voorzitter van den adviseerenden raad voor geheel Java den eed bedacht, dien ik in het begin van deze causerie weergaf, „wij zweren te zullen leven en sterven met Japan enz. enz.".

Met deze citaten zal ik volstaan. Het zou mij te ver voeren de telegrammen aan te halen, die Soekarno aan bevriende staatshoofden zond, de nieuwjaarsboodschappen te releveeren, die hij door den aether liet trillen, en andere uitlatingen weer te geven, waaruit zijn slaafschheid jegens de Japansche meester blijkt.

Wat misschien nog belangrijker is dan deze woorden is de wijze, waarop hij ze uitsprak, en de houding, die hij erbij aannam. Volgens ooggetuigen bestaat er niet de minste twijfel aan zijn oprechtheid ten aanzien van de Japansche zaak. Als ooit een bezetter een trouw dienaar heeft gehad, zoo bevestigen zij allen, dan had Japan dien in Soekarno, den ambitieuzen demagoog, die ontroerd was bij het hooren van zijn eigen stemgeluid. En wat misschien nog meer zegt: bijna overal waar hij was, was ook het hoofd van het marionetten-theater, waarvan Soekarno de hoofdpop was, de Japansche Göbbels, Shimizu.*)

Na deze uitweiding over de figuur van Soekarno, een kort overzicht van de preliminaria van de Republiek Indonesia, dat ons brengt naar het einde van den Japanschen bezettingstijd, helaas nog niet naar het einde der Japansche beinvloeding. Trouwens, naar het laatste kan ik den lezer niet brengen, het is treurig dit te moeten constateeren negen maanden na de capitulatie; deze beinvloeding is er ook nu nog.

---

*) Dat ook Sjahrir het met mijn typeering van Soekarno ééns is moge blijken uit de uitlatingen, die hij zich eens veroorloofde over Soekarno tijdens den Japanschen bezettingstijd en die ik hier kort samenvat in de woorden: „een politiek avonturier, die zich in de Japansche gunst dringt voor eigen voordeeltjes".

Het spreekt overigens vanzelf, dat Soekarno in dit overzicht alweer een belangrijke rol speelt.

Op den verjaardag van den Japanschen keizer in 1945, 29 April — de Rijzende zon was toen zooals men weet al in snel tempo aan het dalen — kreeg de vroegere belofte van premier Koiso een beetje meer inhoud door de instelling van een „commissie ter onderzoek van de inspanningen voor de voorbereiding van de vrijheid".

De geallieerden waren toen net op Noord-Borneo geland, hetgeen deze creatie des te lachwekkender maakt. Vlak na die jobstijding voor het Keizerlijke Japansche leger kwam de mare van Duitschland's capitulatie.

Ik herinner mij nog als de dag van gisteren, dat wij de berichten van dien voor ons zoo gunstigen gang van zaken vernemende in onze gevangenschap en daarbij de geruchten over de aanstaande onafhankelijkheid van Indonesië, tegen elkaar zeiden: de algeheele onafhankelijkheid komt pas, als Japan den algeheelen nederlaag heeft geleden. Het was net of je de Japansche tactiek aanvoelde; er waren zelfs verscheidene kampgenoten, die deze gang van zaken al twee jaar geleden voorspeld hadden. Wat — zooals later zal blijken — de meesten onzer echter niet beseft hebben is de boosaardige invloed van de Japansche propaganda geweest, die ervoor zorgde, dat een deel van de Indonesiërs deze onafhankelijkheid volkomen au serieux heeft genomen. Doch daarover later.

De ontwikkelingen verloopen nu sneller. Op den 7den Augustus kondigt het Japansche opperbevel op Java officieel aan de oprichting van een commissie ter voorbereiding van Indonesia's onafhankelijkheid. De phase van onderzoek is daarmede overgegaan in het stadium van verwezenlijking. Na een bijeenkomst met den Japanschen Gouverneur-Generaal in gezelschap van Mohammed Hatta en Dr. Radjiman verklaart Soekarno o.a.: „de voorbereidende commissie moet haar arbeid verrichten in oorlogstijd. Ik spreek de hoop uit, dat de 70 millioen Indonesiërs al hun energie zullen verzamelen en zich alle opofferingen zullen getroosten voor de oorlogsinspanning. Indonesia is alleen in staat onafhankelijk te zijn als het geallieerde imperialisme vernietigd is. Ons devies blijft: Onafhankelijkheid of de dood. Ik betuig mijn diepste erkentelijkheid jegens Japan".

Tot zoover Soekarno. Het Japansche legerbestuur geeft een verklaring uit:

1. De onafhankelijkheid van Indonesia als deelnemer aan de sfeer van Gemeenschappelijke welvaart voor Groot-Oost-Azië is gebaseerd op menschelijkheid, zoodat Indonesia haar volle energie kan inzetten voor een samenwerking ten behoeve van de nieuwe wereldorde.

2. De oprichting van een vrije Indonesische regeering moet plaatshebben voor de oogen van den vijand.

„De eerste plicht van den nieuwen staat", zoo zegt deze verklaring

voorts, „is den oorlog te beëindigen, zoodat Indonesia haar oorlogsenergie op een zoo groot mogelijke schaal moet ontwikkelen en moet strijden tesamen met Japan voor de uiteindelijke overwinning in dezen Groot-Oost-Aziatischen oorlog".

In verscheidene gemeenten op Java hebben betoogingen plaats van dankbaarheid jegens Japan. In Bandoeng zegt de Indonesische burgemeester o.m., dat spoedig de tijd zal komen, die grootheid en zegen brengt, die een nieuwe bladzijde van onze geschiedenis zal opslaan, en een hechteren band met Japan zal veroorzaken.

Op den 9den Augustus geeft de Japansche Gouverneur-Generaal eenige instructies aan de Japansche gemeenschap op Java. Deze zijn wel zeer veelzeggend en verduidelijken de ware Japansche bedoelingen — voor wie er nog aan mocht twijfelen — op afdoende wijze:

Ziehier eenige punten van die instructies:

„De Indonesische onafhankelijkheid, die alleen bewerkstelligd kan worden door een vurigen strijdgeest van het geheele Indonesische volk en door de overtuiging één te moeten zijn met Japan, één in leven en dood, hangt af van de overtuiging van de Japansche gemeenschap.

Wees een gids voor het Indonesische volk. Het gedrag van iederen Japanner moet gegrondvest zijn op zijn groote liefde voor de Indonesiërs en zijn bereidwilligheid om een leidsman voor hen te zijn. Hierin ligt het primaire werktuig, politiek én militair, cultureel én economisch, voor de verwezenlijking van een nieuwen staat".

Tot zoover deze instructie. De Japanners zijn bijzonder disciplinair. Zij hebben haar naar de letter opgevolgd, en doen dat .... nu nog op Java en Sumatra.

Op dienzelfden 9den Augustus vliegen Soekarno, Hatta en Dr. Radjiman naar Saïgon. Op den 11den daaraanvolgend hebben zij een conferentie met den Japanschen opperbevelhebber in den Zuid-West-Pacific, maarschalk Terauchi. De Tjahaja van den 15den Augustus geeft ons een romantisch verslag van dit historische gebeuren. Ziehier een greep eruit:

„De opperbevelhebber geeft een uiteenzetting van het Japansche schema volgens hetwelk Indonesia haar onafhankelijkheid zal krijgen aan de drie heeren, die kaarsrecht in de kamer staan. Hij wijst daarbij op de noodzaak hun verplichtingen jegens Japan na te komen.

Soekarno brengt de onsterfelijke dankbaarheid van de Indonesiërs voor deze Keizerlijke gunst tot uitdrukking. „Wij belooven", zoo zegt hij „al het mogelijke te zullen doen teneinde onze verplichtingen met hart en ziel na te komen". Tot zoover de Tjahaja.

In Saigon moeten Soekarno en Hatta, thans voorzitter en ondervoorzitter van het voorbereidend comité, vernomen hebben, dat Sovjet-Rusland zich geworpen heeft in den strijd tegen Japan. Den veertienden Augustus keeren zij met spoed in Batavia terug,

waar de Japansche G.G. en hooge Japansche legerautoriteiten hen officieel verwelkomen.

Bij die gelegenheid spreekt Soekarno de sindsdien beroemd geworden woorden: „Boekan sebeloen djagoeng berboeah, tetapi sebeloem djagoeng berboenga Indonesia akan merdeka!"

Niet voor de maïs vruchten zal dragen, doch voordat zij bloemen heeft, zal Indonesia vrij zijn!

En de plechtigheid werd besloten met een „Dai Nippon Feikuku Banzai" „Leve het Keizerrijk Japan," uitgebracht door Soekarno en een „Indonesia Banzai" aangeheven door den Japanschen G.G.

In het volgende hoofdstuk zal ik aan de hand van gegevens mij door Indonesische vrienden verstrekt, bevestigd trouwens door opmerkingen in het rapport-van Poll en in de brochures van Mr. Slamet, vertellen van den grooten gok, die na deze voorbereidingen door een handjevol extremisten gemaakt is. Een gok, die helaas zoo goed slaagde, dat vertegenwoordigers van het Koninkrijk der Nederlanden, gebakerd eerst door een Engelsch generaal en naderhand door een Engelsch diplomaat direkt en indirekt gepraat hebben met een onvervalschten collaborateur. Gepraat, in plaats van dit geheele stel oorlogsmisdadigers te arresteeren en te berechten, hetgeen zijzelf gevreesd hadden en de groote meerderheid der Indonesiërs verwacht.

Hoofdstuk IX.

DE „BEVRIJDING".

Op den 15den Augustus 1945 capituleerde Japan. En daarmede kwam dus, zoudt U denken, de bevrijding.

Voordat ik ga vertellen van den grooten gok der extremisten, eerst iets over die z.g. bevrijding voor ons Europeanen.

Een ieder, die op den 15den Augustus in een Japansch interneeringskamp zat, heeft natuurlijk zijn eigen indruk van het voor ons allen zoo groote gebeuren van Japan's capitulatie. De mijne was de volgende: Wij hadden het allen voelen aankomen. In het spoorwegkamp Madjalaja, waar ik met een driehonderd medelotgenoten de laatste weken had doorgebracht, waren al vele geruchten over de atoombommen binnengedrongen. Maar het bekende: „het is toch weer niet waar", lag ons zoo op de lippen, dat we niet veel waarde hechtten aan die verhalen. Zelfs toen zij den vorm van berichten aannamen, was de meerderheid nog steeds sceptisch. Plotseling kwam het bevel „opbreken, terug naar Bandoeng, naar het vijftiende". De Jap deed nog even ruw en onhebbelijk als vroeger. Op de reis terug sloeg hij als vanouds wegens kleine vergrijpen.

In het vijftiende bataljon echter kregen wij de bevestiging van de laatste berichten: — de eigen radio-dienst daar werkte voortreffelijk — Japan had gecapituleerd. Van eenige geestdrift was echter geen sprake. De Jap veranderde in het geheel niet van houding. Eenige dagen na den befaamden datum reed de directeur-sergeant op zijn motorfiets het kamp binnen en vertelde aan den kamp-commandant, dat het Zijne Heiligste Majesteit den Keizer behaagd had den oorlog te beëindigen. In het belang van de menschheid. Om verder bloedvergieten te voorkomen .....

De discipline begon toen wat te verslappen. Zelfs tot de harde koppen der Japanners begon het door te dringen, dat hun spel uit was.

Op den 31sten Augustus hadden wij natuurlijk feest in het kamp, maar het was weinig spontaan.

Deze vorm van bevrijding was als een anti-climax gekomen. Zij was immers geen ware bevrijding. Wij mochten er niet uit. De eenige werkelijkheid en intense vreugde werd diegenen deelachtig, die bezoek kregen van hun vrouwen, hetgeen in beperkten vorm was toege-

staan. Doch uiteraard was hun getal niet groot. De meeste vrouwen zelf zaten achter prikkeldraad en konden evenmin de kampen uit.

De radio bracht ons weinig begrijpelijke berichten. Zelf beluisterde ik nog het opwekkende nieuwtje, dat Lord Louis Mountbatten den Japanners de opdracht gaf de inmiddels buiten geproclameerde republiek te ontbinden en Soekarno en Hatta te arresteeren. Geruchten zeiden trouwens dat dit gebeurd was .....

Helaas waren zij, zooals meestal met geruchten, alleen in een kleine kern juist ..... Want hoort wat inmiddels buiten gebeurd was.

Toen ik voor de eerste maal buiten het kamp mijn vrouw ontmoette, die als „blanda-Indo" vrij had weten te blijven, vroeg ik haar natuurlijk dadelijk naar de „Republiek Indonesia". Wij hadden daar natuurlijk het een en ander over gehoord, doch waren niet geneigd deze kwestie erg au serieux te nemen. Wat moet dat toch met die rood-witte vlaggen? zoo vroeg ik mijn vrouw. En haar antwoord luidde: „Onderschat deze ontwikkeling niet. Ik heb het zien groeien en ik ben er bang voor". Doch toen ik zelf op den 2den September naar buiten wandelde en zoo hier en daar zoo'n rood-witte vlag zag waaien, was ik nog niet bereid dit gedoe ernstig te nemen. De Indonesiërs, die ik ontmoette, waren allen even vriendelijk.

Op een enkele uitzondering na, gaven zij blijk oprecht verheugd te zijn de Nederlanders terug te zien .... En pas veel later heb ik begrepen en aan den lijve gevoeld, hoe juist mijn vrouw den toestand had ingezien. Het gerucht, dat Soekarno inderdaad in arrest is geweest, schijnt gedeeltelijk juist te zijn. Gedeeltelijk, omdat hij niet gearresteerd werd door de Japanners, maar door zijn eigen volgelingen, speciaal afkomstig uit de gelederen van zijn barisan Pelopor. Ik heb dit verhaal in diverse lezingen vernomen. De een zei, dat Soekarno en Hatta naar Palembang waren uitgeweken en vandaar teruggehaald naar Batavia.

De ander zei, dat ze op het punt hadden gestaan de beenen te nemen en toen door den eigen heetgebakerden aanhang vastgehouden waren.

Hoe dan ook, het kan vrijwel niet anders of zij moeten inderdaad een oogenblik vastgezeten hebben.

In het rapport-van Poll lezen wij het navolgende over dit voorval:

> Soekarno en Hatta werden op hun terugweg (van Saigon) onkundig gehouden van den loop der gebeurtenissen. Hun werd belet naar de radio te luisteren; en zij mochten zelfs de Domeitelegrammen niet lezen. Den 15den in Batavia teruggekeerd, vernamen zij van vrienden, dat er in de stad geruchten liepen over Japan's capitulatie. Zij begaven zich naar de Japansche autoriteiten, doch ontvingen daar een ontwijkend antwoord. In den nacht van 15 op 16 Augustus meldden eenige jeugdige nationalisten zich bij Soekarno en Hatta aan, vroegen hun of het bericht der Japansche capitulatie juist was, en of, op grond

van dit novum, de tijd niet was gekomen de onafhankelijkheid te proclameeren. De beide leiders antwoordden, dat hiervoor, in overleg met het Japansche militaire bewind, een andere datum was vastgesteld en dat hierop gewacht moest worden. Dit antwoord viel niet in den smaak der jeugdige heethoofden, die zich van de personen van Soekarno en Hatta meester maakten en hen buiten Batavia voerden. In den ochtend van den 16 den vernamen de Japanners het gebeurde met ontsteltenis. Zij droegen den heer Soebardjo, een medewerker van Soekarno, op, met de ontvoerders in contact te treden en de beide gevangenen naar Batavia te brengen. Soebardjo slaagde er tegen den avond in zich van die opdracht te kwijten. Onmiddellijk daarna kwam de commissie tot voorbereiding van de onafhankelijkheid bijeen ten huize van Soekarno en den 17den Augustus des ochtends om 4 uur werd, in aanwezigheid van slechts zeer weinige personen, de onafhankelijkheid geproclameerd. Waarschijnlijk hadden toen tevens geheime besprekingen plaats met een Japansch generaal *) en met één van de leiders der Kempetai, die zich reeds sinds jaar en dag in Javaansche kleeding had vertoond**), bij welke besprekingen de te volgen gedragslijn werd uitgestippeld en de overdracht van Japansche wapenen werd geregeld. Zoo kwam de „republiek Indonesia" tot stand als een Japansch maaksel, onder Japansche supervisie en onder twee leiders, die gedurende den ganschen bezettingstijd zich in dienst hadden gesteld van het Japansche oorlogsbedrijf, en gedragen door een macht, welke door de Japanners was afgericht en met Japansche opvattingen was doordrenkt. Tot zoover het citaat uit het rapport-van Poll.

Mr. Slamet zegt er in zijn brochure: „De nasleep van de Japansche bezetting" het navolgende over:

„Op den 12den Augustus 1945 begonnen in Batavia geruchten de ronde te doen over de Japansche capitulatie. Een volle week lang hielden de Japansche autoriteiten de aankondiging van den nederlaag uit de kranten. Ondertusschen ging er een andere geruchten-campagne. Op den 17den Augustus — een belangrijke datum voor de roodwitte en Merdeka-beweging — werden er geruchten verspreid, dat Soekarno en Hatta gekidnapped waren door de Pemoeda's en gedwongen de onafhankelijkheid van Indonesia uit te roepen. De Gouvernementskantoren moesten

---

*) Waarschijnlijk bedoeld de vice-admiraal Maeda, dezelfde, die naderhand verantwoordelijk gesteld moest worden voor het verdwijnen van eenige duizenden Jappen uit een kamp in de Preanger, waar zij zichzelf op een heel genoegelijke en luxueuze wijze geïnterneerd hadden.

**) Vermoedelijk is hier Shimizu bedoeld.

bezet worden door de Pemoeda's, de Japansche autoriteiten moesten gedwongen worden hun posten te verlaten, en het geheele bestuursapparaat zou overgenomen zijn door de onafhankelijke republiek Indonesia. Het klonk als het verhaal van een coup d'état. Gewoonlijk echter wordt een dergelijke actie niet zooals in dit geval van te voren aangekondigd. Daarom nam niemand het ernstig op. Iedereen voelde de „rotten" (zooals Slamet het in het Engelsch uitdrukt) basis van deze onafhankelijkheid. Toen bekend werd, dat een commissie Nederlandsche autoriteiten (o. l. v. Mr. Spit) in het Kramatkamp te Batavia aangekomen was, was er op een bepaald departement een dagelijksche weddenschap wie hun plaats zou bezettten: De Rood-witten vanaf Pegangsaän, verblijfplaats van Soekarno, of de Nederlanders vanaf Kramat. De afstand was in het voordeel van de Nederlanders. Doch dit bleek een groote dwaling te zijn". Tot zoover Mr. Slamet.

Persoonlijk wil ik hier aan toevoegen, dat het verhaal van de ontvoering van Soekarno mij zeer waarschijnlijk voorkomt. Het is natuurlijk moeilijk te bewijzen, doch ik hoorde het uit te vele monden van welingelichte en betrouwbare lieden om het als een canard te kunnen beschouwen. Dat ook de commissie-van Poll zulks niet doet, evenmin als Mr. Slamet, blijkt uit hetgeen ik zoojuist geciteerd heb.

En dat is dan wat ik met den grooten gok bedoelde. Soekarno heeft niet anders kunnen verwachten dan gearresteerd te worden. Dat hij daarom voor een vlucht reisvaardig was of reeds onderweg, is dus heel wel mogelijk. Dat echter eenige lieden uit zijn omgeving — slimmer en speculatiever dan hij — gemeend hebben een goede kans te maken, wel, ook dát is gemakkelijk aan te nemen. Wie persoonlijk de traagheid der geallieerden meegemaakt heeft via de berichten door de radio en daarna uiteindelijk bij hun optreden op Java zelf, behoefde geen genie te zijn om te kunnen uitmaken: in dit troebele water zal het goed visschen zijn.

En zoo begon de groote gok. De groote gok dus al of niet door Soekarno zélf gewild, maar in elk geval met hem als hoofdspeler naderhand ten uitvoer gebracht.

De groote gok, die geleid heeft tot onderhandelingen met hem, den Japansche collaborateur aan de groene tafel. En dat het een gok was, blijkt misschien nog wel het meest uit het behoedzame tempo, dat de op den 17den Augustus officieel geproclameerde „republiek", de eerste weken handhaafde.

Ik zeide reeds, dat het mij in den beginne in Bandoeng moeite heeft gekost deze Merdeka-beweging au serieux te nemen. De uitingen ervan waren zoo kalm eerst en aan den anderen kant zoo operette-achtig. Langzamerhand kwamen er meer rood-witte vlaggen, langzamerhand zag je meer rood-witte speldjes en heel langzamerhand pas zag je de Indonesiërs brutaler worden tegen de Europeanen.

Wat ik pas veel later begrepen heb had toen echter al in grooten omvang plaats. Japansche agenten reisden over geheel Java en voetje voor voetje werd de terreur van het extremisme voorbereid.

Het voornaamste voedsel voor de republikeinsche zuigeling is ongetwijfeld de algeheele straffeloosheid geweest van al haar verrichtingen.

De gok is gelukt, kon lukken, omdat iedere stap naar een de facto onafhankelijkheid van de Repoebliek niet beantwoord werd met een tegenmaatregel van een wettig gezag.

Iedere overname van een nieuw ex-Nederlandsch regeeringsgebouw door de rood-witten, iedere bezetting van een nieuwe ex-Nederlandsche firma of weer een ander bedrijf, bleef ongestoord. Analoog met hetgeen Maurice Hindus schrijft over den kleinen man in Rusland, die tijdens de revolutie de dienaren van de Kerk, die hem als onschendbaar waren ingeprent kon pijnigen en vermoorden zonder dat de straf God's kwam, konden de Pemoeda's hun gang gaan zonder dat hun een haarbreed in den weg werd gelegd. Dat dit van grooten invloed is geweest op de overgroote meerderheid der Indonesische massa, die er niet over dacht een revolutie op touw te zetten, is begrijpelijk.

En, dat de republiek daardoor zelfs aanhang heeft gekregen van menschen, die gehoopt hadden op een dadelijken terugkeer van het Nederlandsche gezag, is al evenzeer logisch. In het volgende hoofdstuk wil ik trachten te schilderen hoe het kwam, dat dit alom verbeide gezag uitbleef en tevens uiteenzetten wat volgens ons, die loyaal waren aan dit gezag, gedaan had kunnen, neen, m o e t e n worden om in dit ernstige hiaat te voorzien.

Hoofdstuk X.

NAAR DE CHAOS.

Voordat ik ga vertellen waarom het gezag niet kwam na de „zoogenaamde" bevrijding, wil ik eerst de beschouwing van mijn vriend, den Oosterschen psycholoog vervolgen, die ook in verband met de capitulatie van Japan opmerkingen maakte, welke alleszins waard zijn mede te deelen.

„De capitulatie van Nippon", zoo zeide hij mij, „was een gebeurtenis, die men niet oogenblikkelijk verwerken kon. Ondanks de groote slagen door de Amerikanen in den Pacific met fel élan uitgevoerd, kon men zich tijdens den oorlog niet losmaken van de obsessie van Nippon's macht en volharding. De veel besproken belofte van Nippon om dit land onafhankelijk te verklaren werd eenige dagen na de capitulatie, dus toen Nippon op grond van zijn nederlaag hier geen autoriteit meer bezat, ingelost. Door de heftige emotie, die haast iedereen hier direct na de vrede aangreep, werd de beteekenis van de geboorte van de „Indonesia Merdeka" nog niet volledig beseft. Integendeel, men voelde zich gedurende een bepaalde periode, na de vernietiging van de evenzeer gevreesde als gehate Vaderautoriteit, Vaderloos."

„Het zou voor de ervaren psycholoog interessant zijn na te gaan", zoo vervolgt hij, „of men toen in dien tijd niet de komst van een sterken, misschien wel van den eersten vader, met wien men zich ondanks alle verzet ertegen, gebonden wist, had verwacht. Doch deze komst bleef uit. Er gingen geruchten, dat deze vader nog impotenter was dan voorheen.

In de groote spanning, die volgde, doordat de zonen een object zochten, waarop zij hun effecten: bewondering, liefde, haat en vrees konden fixeeren, bood zich op grootsch-bevrijdende wijze aan, een nieuwe vader, de Republiek Indonesia. Onder de fascineerende leuze van Indonesia Merdeka schaarden de zonen zich met voordien nooit gekend enthousiasme om dezen nieuwen vader, want deze autoriteit is in tegenstelling met de twee voorafgaande, een lieve en vriendelijke vader. Deze Vader stelt zich op als de kampioen voor de zonen; hij belooft een betere welvaart en bovenal: hij is gehuwd met de Indonesische moeder: „de iboe pertiwi". Deze vader van Indonesische bloede, die te elfder ure verscheen, moest uit dien hoofde voorbe-

schikt zijn, in een korte spanne tijds de liefde der zonen voor zich te winnen".

Tot zoover deze beschouwing. Mijn zegsman gaat dan voort met de beschrijving van het zielkundige proces dat zich vooral bij de jeugd der puberteit — de latere pemoeda's — moet afgespeeld hebben. Hij toont aan hoe naderhand de Vadermoord opnieuw beleefd moest worden. En, inderdaad, het is juist, dat gedurende den groei van het extremisme ook zeer vele Japanners op gruwelijke wijze afgeslacht werden.

Dan geeft hij zelf antwoord op de vraag, die ik zoo juist geciteerd heb, namelijk of men niet de komst van den eersten Vader verwacht had:

„Toen de Nederlandsche bezetting na de capitulatie uitbleef", zoo zegt hij hierover, „en toen inplaats daarvan een bondgenoot een kleine bezetting stuurde, toen werd hiermede voor de zooveelste maal Nederlands onmacht erkend. Kon hier van meet af aan op krachtige wijze een eigen macht worden ingezet, die in voorkomende gevallen blijk zou hebben gegeven van mannelijken moed, dan zou dit het zoozeer geleden prestige van het Vaderlijk gezag eenigszins ten goede zijn gekomen".

Deze kenner van de Indonesische psyche drukt zich met dit „eenigszins" overigens wel zeer voorzichtig uit. De meeste ingewijden in de Indonesische mentaliteit gaan veel verder en zeggen, dat een krachtig optreden dit prestige niet eenigszins, doch tenvolle zou hebben hersteld.

Tot slot van zijn beschouwing gaf mijn Oostersche vriend mij een aantal conclusies ter overdenking, waarvan ik er hier gaarne eenige herhaal, niet het minst omdat de ervaringen van naderhand ze tendeele reeds als juist hebben aangetoond.

Zelf vooropstellende, dat zijn betoog uiteraard speculatief is, concludeert hij dan o.a., dat: „voor de rehabiliteit van Nederland's gezag een ondubbelzinnig exposé van dapperheid en macht — een Vader-Imago waardig — een conditio sine qua non is.

Tot het bereiken van bovengenoemde rehabilitatie, zoo gaat hij voort, zal het niet op korten termijn, maar op den langen duur van van invloed zijn, indien de affectieve liefdes-„Bindung" met het Vaderbeeld op krachtdadige wijze wordt bevorderd. Dit zou alleen mogelijk zijn, indien de toekomstige structuur van de maatschappij, voor wat in het bijzonder de niet-Europeesche bevolkingsgroepen betreft, geheel met bovengenoemd streven in overeenstemming zijn".

Tot zoover deze conclusie. Hoewel zij eenigermate vooruitloopt op mijn eigen beschouwing, heb ik gemeend ze den lezer reeds nu te moeten voorzetten, aangezien een afbreken op deze plaats deze belangwekkende visie te veel zou versnipperen. Naderhand kom ik er op terug. Op dit oogenblik wil ik er nog slechts de nadrukkelijke noot bij maken, dat men dit geheele psychologische betoog vooral

moet betrekken op de jeugd van Indonesië in de puberteitsjaren, aangezien de ervaringen van na de Japansche capitulatie duidelijk hebben aangetoond, dat de volwassenen, die het Nederlandsche gezag kenden, d.w.z. bewust beleefd hadden, dit stormachtige zielsproces niet op deze wijze hebben ondergaan. Degenen onder mijn lezers, die op grond van de conclusie, dat een exposé van dapperheid en macht noodig is, zouden uitroepen: breng dat Nederlandsche gezag dan liever nooit terug, moet ik dus dadelijk ten antwoord geven: een verwrongen zielsinstelling van een bepaalde jeugdgroep mag nooit en te nimmer het motief zijn de plicht te verzaken, die men ten aanzien van de overgroote meerderheid heeft. Doch daarover later....

Waarom bleef het gezag uit?

Er is veel gezegd en veel geschreven om het antwoord op deze vraag te geven. Doch als men zich voor het stellen van een conclusie een weg tracht te zoeken in deze veelheid van woorden, blijkt men in een doolhof te vertoeven. Een afdoend antwoord is er nog steeds niet gekomen. Het is zelfs moeilijk het eens te worden over de bekende punten. Waarom kreeg in Potsdam Engeland en niet Amerika de taak om in Indië handelend op te treden na 15 Augustus 1945? Is het juist, dat onze eigen regeering dat gewild heeft, zooals van sommige zijde wordt gesuggereerd? Waarom kwam Engeland zoo laat en zette het zoo weinig troepen in? En ik zou met vragen kunnen doorgaan. Doch dat heeft geen zin.

Laat ik liever eenige feiten releveeren, zooals men die heeft kunnen zien:

De capitulatie kwam 15 Augustus, de proclamatie van de Republiek Indonesia twee dagen later.

De duidelijke instructies van Mountbatten aan den Japansche opperbevelhebber op Java lieten alweer eenige weken op zich wachten.

De heer van der Plas zette pas na de 2de helft van September voet aan wal in Batavia, en eerst op 29 September ging de Britsche macht van — mirabele dictu of moet ik zeggen „miserabele" dictu — 2000 man aan land.

Deze data spreken boekdeelen. Zij toonen aan, dat het langer dan anderhalve maand geduurd heeft, voordat in uiterst beperkten vorm eenig gezag kon worden uitgeoefend.

Anderhalve maand van straffeloosheid. Anderhalve maand van non-activiteit ten opzichte van alle zuiver revolutionaire daden en maatregelen van een door Japan gecreeërd staatkundig apparaat, dat direct tegen Nederland gericht was. Anderhalve maand van verder-voortgezet Japansch gewroet op geheel Java en daarbuiten. Anderhalve maand voor den grooten gok van de pemoeda's.

En ik wil hier niet ingaan op de mogelijkheid van opzettelijk traineeren van de Brisbane-regeering, niet spreken over de mij gemelde

geestdrift van vrijwilligers in het Zuiden des lands in dezen tijd in Nederland voor dienstname in een Indisch leger, niet ingaan zelfs op de pertinente verklaring van sommige zijde, dat er een Amerikaansch troepen-aanbod is geweest en de Britten wel degelijk tweehonderd-duizend man op Ceylon mede voor Indië gereed hadden staan.

Hoe belangrijk deze mogelijkheden ook zijn, hoezeer bijv. het laatste schijnbaar bevestigd wordt door het Britsche invalsplan van Malakka, beraamd voor het geval dat de atoombommen niet de bekende uitwerking zouden hebben, dit zijn kwesties die naderhand door de deskundigen uitgemaakt moeten worden. Mij, als vertegenwoordiger van de loyale Indische burgerij, sprekende uit mijn eigen plaatselijke ervaring, gaat alleen aan wat bij ons met steun van buiten had kunnen gebeuren om het Nederlandsche gezag te vestigen. En dat is het navolgende:

De stappen der „Republiek Indonesia" waren, zooals ik reeds eerder vertelde in den beginne uitermate langzaam en schuchter. Hier hadden durf en snelheid tegenover moeten worden gesteld.

Durf en snelheid natuurlijk met de sanctie van onze Regeering buiten Indië. De durf en snelheid, die wel tentoongesteld zijn door enkele „kerels", die op eigen initiatief Roode Kruis-werk gingen doen, na uit de kampen te zijn geloopen, in vaak abominabele en naderhand hoogst gevaarlijke omstandigheden. Doch, en daarmede kom ik naar ik meen op een der kernpunten van de ellende: die durf en snelheid werden niet alleen geremd, maar volkomen afgewezen, in feite zelfs verbóden.

Iedere loyale burger van Indië, die de ontwikkelingen persoonlijk heeft meegemaakt, zou kunnen vertellen, dat, wanneer de zorgvuldig beraamde plannen van B.B. en politie in de kampen onmiddellijk ten uitvoer waren gebracht, er geen Indonesisch probleem zou zijn geweest, d.w.z. hoogstens een tijdelijke ongeregeldheid, die betrekkelijk gemakkelijk overwonnen had kunnen worden. Deze plannen hielden in: het aanstonds bezetten van de bestuurs- en politie-posten over geheel Java met daarbij overname van een aantal wapens ook van de Japanners, die — zeker in de Preanger, waar de grootste kampen gevestigd waren — oorspronkelijk zeer disciplinair waren.

Doch in plaats daarvan kwam het beruchte bevel van Mountbatten, al of niet geïnspireerd door Brisbane: „Blijft in de kampen!"

De Brisbane-regeering heeft de fout gemaakt à priori aan te nemen, dat de opgesloten Europeanen op Java physiek en moreel niet in staat zouden zijn durf en snelheid te ontplooien. Ik noem dit hier nadrukkelijk een fout, omdat ik de andere mogelijkheid n.l. dat men hen met opzet afgeschreven had, aangezien men hen bij de te volgen politiek niet kon gebruiken, vooralsnog niet durf te aanvaarden. Er moge dan gebleken zijn, dat men na drie, vier of vijf maanden,

van de diensten dezer ex-geïnterneerden niet meer had kunnen gebruikmaken, omdat zij stuk voor stuk afknapten, zeker blijft, dat juist gedurende dezen overbruggingstijd, de overbruggingstijd waarom het ging, door hen grootsch werk verricht kad kunnen worden.

Als men gezien had met welk prachtig élan en met welke groote risico's deze zoogenaamd geestelijk en lichamelijk debielen Rapwi en Roode Kruis gediend hebben — bij gebrek aan de hun toekomende werkzaamheden — wist men, dat ik hiermede geen woord te veel zeg.

Wanneer dan ook de durf en snelheid, die zij ondanks hun jarenlange gevangenschap toch nog bij machte waren te ontwikkelen in dit opzicht, het complement hadden gevonden in een durf en snelheid van optreden bij de menschen, die van buiten kwamen, ware de loop der geschiedenis een geheel andere geweest.

Een landing van vliegtuigen met Nederlandsche gevolmachtigden tegen het einde van Augustus, die mogelijk geweest was, indien men zekere risico's had genomen, gevolgd door duidelijke en snelle instructies aan de verantwoordelijke ex-gezagdragers in de kampen, had naar mijn stellige overtuiging de ramp, waarvoor wij naderhand kwamen te staan, voorkomen.

Wel, en een Koninkrijk, dat als overwinnaar uit een wereldoorlog treedt en dat een historische taak te vervullen heeft, mag niet alleen, neen, m o e t risico's aanvaarden. Het is triest, dat in dit opzicht de Pemoeda's van Soekarno, onze Regeering een les hebben gegeven. Immers, hun gok was veel grooter dan de onze ooit had kunnen zijn.

Hoofdstuk XI.

HET OPTREDEN DER ENGELSCHEN.

Bij een beschouwing over de Engelschen op Java in October '45 is het goed van te voren duidelijk vast te stellen hoe de schrijver persoonlijk tegenover Engeland staat. Maar al te vaak wordt een beoordeeling van het optreden der Engelschen in Indië vertroebeld door sentimenten van subjectieven aard, die totaal niets uitstaande hebben met de zaak waarom het gaat.

Ik mag hier dan opmerken, dat ik diep overtuigd ben van de noodzaak voor Nederland om een goede vriendschap te onderhouden met Engeland. Lezers, die mij van vroeger kennen, toen ik in Indië als commentator van het buitenlandsche nieuws voor de Nirom-microfoon stond, zullen zich wellicht herinneren hoe ik in mijn overzichten bij voortduring gepleit heb voor een goede verstandhouding tusschen Nederlanders en Engelschen. Want ook tóén lieten de relaties te wenschen over. Ook toen werd er van Nederlandsche zijde critiek geleverd op den Britschen bondgenoot, die vaak een uitermate scherp karakter droeg. Vooral toen een groot deel van onze kleine luchtmacht voor de verdediging van Malakka in den strijd tegen Japan was opgeofferd en het publiek doel en nut daarvan niet inzag, werden er vele boze woorden geuit aan het adres van de B. van het A.B.C.D.-front. Mijn verdediging van de Engelschen, die zuiver onpersoonlijk was, en uitsluitend geïnspireerd op het primaire belang in een bondgenootschappelijken oorlog geen breuken te provoceeren tusschen de verbondenen, leverde mij zelfs anonieme briefkaarten in mijn bus gesteld in bewoordingen, waarvan „vuile anglophiel" nog twee van de beleefdste waren.

Ook in mijn commentaren gedurende mijn kamptijd op het oorlogsnieuws, dat tot ons doordrong, heb ik te allen tijde den Engelschen het recht doen wedervaren, dat hun toekwam, ook alweer tegen den draad van den grootsten gemeenen deeler der opvattingen, dat Engeland van den oorlog niet erg veel terecht bracht. Dat ik dus na de bevrijding plotseling van principe zou veranderen en de Engelschen zou afbreken, mag en kan men niet van mij verwachten. Ik wil daaraan toevoegen, dat mijns inziens thans na dezen oorlog het belang van vriendschap met Engeland voor Nederland nog veel grooter is geworden.

Als ik hier dan ook tot critiek kom op de houding der Engelschen op Java, spruit deze nooit en te nimmer voort uit een bepaalde subjectieve gevoelsverhouding, doch uitsluitend en alleen uit de feiten. En deze feiten zijn erg bitter.

Op den 29sten September 1945 landden de eerste Britsche — i.c. voor het meerendeel Britsch-Indische — troepen in Tandjong-Priok. Oorspronkelijk niet meer dan 2000 man. Hun opperbevelhebber was generaal Christison. Deze legde al gauw een verklaring af, dat hij gekomen was om orde en rust te handhaven, de Japanners te ontwapenen, en de geïnterneerden te bevrijden. Met de binnenlandsche politiek zou hij zich niet bemoeien. Met dat laatste werd, zooals de feiten hebben aangetoond, de noodklok voor Indië geluid. Zich niet inlaten met de binnenlandsche politiek beteekende in October 1945 niet meer of minder dan een de-facto-erkenning van de Republik Indonesia. Dat is geen opgeblazen voorstelling van zaken, maar helaas de trieste waarheid. Zij wordt onmiddellijk begrijpelijk, ook voor degenen, die de situatie niet uit eigen ervaring kennen als ik vertel, dat op het moment van de Engelsche landing practisch alle officieele instellingen en gebouwen in handen waren van de „Republiek". Dit had zij, zooals men in groote trekken al vernomen heeft uit de voorafgaande hoofdstukken, te danken aan de Japanners, die tegen alle radio-instructies in het bestuursapparaat aan deze republiek, toen nog extremisten genoemd, hadden overgedragen Uit een verhoor van den naderhand gearresteerden Japanschen. commandant van Oost Java is gebleken, dat daar bij de ontwapening aan soekarillo's en heiho's zelfs officieele bevelen zijn gegeven, tegelijk met een deel van de Japansche bewapening.

Door de genoemde verklaring, waaraan hij zich trouwens stipt gehouden heeft, erkende generaal Christison dus deze status quo. Men kan hem dan ook met recht de peetvader noemen van de republikeinsche baby *).

Het is niet mijn taak om hier te gaan philosofeeren over de reden van Christison's komst met een macht van slechts 2000 man, die hem mogelijk genoopt heeft tot deze verderfelijke houding. Slechts de latere geschiedschrijver zal over de gegevens kunnen beschikken, die voor een beoordeeling van dezen gang van zaken noodig zijn. Deze latere geschiedschrijver zal dan kunnen uitmaken of de mannen van de Brisbane-regeering, zooals de heer van der Plas en Dr. van Mook, door onjuiste informaties aan het Britsche hoofdkwartier in Ceylon de hoofdschuldigen zijn van de tragedie die een aanvang nam met deze de-facto-erkenning van het

---

*) Inmiddels schijnt de generaal onlangs tijdens een diner ergens in Engeland zijn fout openlijk toegegeven te hebben. Hoewel getracht is het betreffende bericht tegen te spreken, heb ik aanleiding aan te nemen, dat hij inderdaad de woorden „a big mistake" in de mond heeft genomen.

succes der extremistische pokeraars. En zij zullen dan misschien tevens een antwoord kunnen geven op de vraag: heeft de heer van der Plas wellicht gemeend als oud-Stuwman zijn vroegere Indonesische vrienden gemakkelijk te kunnen lijmen tot een rustige houding en daarom als zijn opinie te kennen gegeven, dat een handje vol soldaten voldoende zou zijn om de gevaren te bezweren, een vraag, die door velen gesteld wordt? Zeker is evenwel, dat de heer van der Plas, den toestand eenmaal begrijpende, aan Christison wel degelijk de arrestatie van Soekarno c.s. gevraagd heeft, en ook, dat hij naderhand door de Engelschen zelfs voor reactionair werd uitgekreten. Het kan verkeeren, zei Bredero, het kan verkeeren, zouden de tienduizenden links-georiënteerde menschen in Nederland en de millioenen in de rest van de wereld in zichzelf ondervonden hebben, wanneer zij ooggetuige geweest waren van het afschuwelijke drama dat zich op Java voltrok.

Niet minder zeker is, dat de Brisbane-regeering, die den heer van der Plas als eerste officieele Nederlandsche autoriteit naar Batavia heeft gezonden een groote psychologische fout heeft gemaakt.

Immers zij heeft de Indonesische mentaliteit volkomen verkeerd aangevoeld. Het moge paradoxaal klinken, doch een Oostersch psycholoog zou het U gemakkelijk kunnen verklaren: juist de naam van der Plas, de naam van den man, die zich altijd een groot vriend van de Indonesiërs heeft gevoeld, was gehater dan welke Nederlandsche naam ook. Als men weet, dat bij een groote antigeallieerde demonstratie op 8 November 1944 in Batavia poppen van Roosevelt, Churchill, en.... van der Plas in het publiek verbrand werden, ziet men, dat ik daarmede niet teveel zeg. Niet de hoogste gezagdrager Tjarda van Starkenborch Stachouwer, neen juist de man, die meende de populairste figuur te zijn onder de Indonesiërs, werkte als de roode lap op de stier. Men kan dus van opinie verschillen t.a.v. de drijfveren van generaal Christison's optreden. Ik heb slechts met de feiten rekening te houden en deze zijn, ook met vooropstelling van het eenmaal aanvaarde Engelsche principe, bedroevend.

Want ik vraag mij af of deze de-facto-erkenning van de zoogenaamde republiek behalve het praten met een der grootste vijandelijke collaborateurs, die de wereldgeschiedenis ooit kende, Soekarno, ook moest impliceeren de anti-Nederlandsche houding van verantwoordelijke Engelsche instanties.

Waarom moest vele maanden lang als hoofd van de Psychological Warfare te Batavia, de ex-Malakkaplanter, majoor Morris, notoir anti-Nederlander gehandhaafd worden? En, men denke niet gering over de beteekenis van de positie van een chef psychological warfare. Hij is de dictator van alle voorlichting. Hij had in feite ook te bepalen wat wij Nederlanders op het gebied van voorlichting op Java mochten doen. Ik ken dezen Morris uit eigen ervaring, en ik

weet iets van zijn werk en zijn stemming t.o.v. ons, Nederlanders. Het in het Engelsch geredigeerde blad Independent, fel anti-Nederlandsch, verantwoordelijk redacteur Tambu, bekend Japansch collaborateur in Malakka, werd uitgegeven met toestemming van dezen majoor Morris. Onlangs heeft men in de dagbladen kunnen lezen, dat het thans uiteindelijk verdwenen is. Het was algemeen bekend, dat deze Engelschman een fervent hater van Nederland was. Er is herhaaldelijk op gewezen bij de officieele instanties. Waarom kon hij niet dadelijk verdwijnen? *)

Men begrijpt wat er van de voorlichting van Nederlandsche zijde onder deze omstandigheden terecht kon komen, en men doet er goed aan de gebreken, klevende aan het werk van de R.V.D. in Batavia ook eens in dat licht te bezien. **)

Doch ook in de uitvoering van hun taak, zooals Christison die scherp omlijnde, zijn de Engelschen op Java schromelijk te kort geschoten. Ik mag mij, wat dit onderwerp betreft, eenig gezag van oordeel aanmatigen, aangezien ik eenige maanden werkte voor de Britsche Intelligence-Service te Bandoeng, en daardoor ook achter de schermen kon zien. Met behulp van eenige Ambonneesche vrienden, wist ik de Britsche autoriteiten in Bandoeng inside information te verschaffen over bewegingen en plannen der extremisten, die van groot belang waren. Ik mag niet zeggen, dat de heeren ondankbaar waren. Mijn voornaamste medewerker kreeg een fiets, en als ik de rapporten bracht was het altijd: „Thank you very much, very, very useful." Doch.... er gebeurde niets. Toen ik een

---

*) Een Nederlander, die met Morris in dezelfde mess woonde in Batavia vertelde mij, dat de Engelschman herhaaldelijk van zijn anti-Nederlandsche gezindheid deed blijken. Zoo moet hij eenmaal zelfs H. M. de Koningin beleedigd hebben door het letterlijk te hebben over „that bloody Queen of Yours". De betreffende Nederlander heeft hiertegen protest aangeteekend, dat zelfs bij Christison is voorgebracht. Hij verklaarde mij, dat het stopzetten van de AFRIB-programma's en de Evening News (beide onder auspiciën van Morris geredigeerd) gedurende één dag van dat protest het gevolg is geweest.

Overigens zou Morris herhaaldelijk de extremisten in de kaart gespeeld hebben. Wanneer hij het bevel kreeg met zijn radio-wagen de Britsche troepen te volgen, die bezig waren met de zuivering van kampongs, om de bevolking in het Maleisch gerust te stellen over de bedoelingen der Engelschen — zeer nuttig uiteraard — zou hij niet eens maar meermalen niet gewacht hebben op de betreffende actie, maar de Indonesiërs voortijdig gewaarschuwd.

Ook al zou in al deze beweringen eenige overdrijving schuilen, zeker is, dat deze verantwoordelijke autoriteit de Nederlanders haatte. Nu mij kortgeleden de mededeeling gewerd, dat majoor Morris nog altijd op zijn post is, vraag ik mij af welke maatregelen onze regeering dit alles wetende eigenlijk genomen heeft om aan dien wantoestand een einde te maken.

**). Een oogenblik afgezien van de politiek van Dr. Mook, die door zijn R. V. D. naderhand voorlichting liet geven, welke sterk aan die van „minister" Sjarifoedin doet denken!

schetskaartje bracht van een gebouw in Bandoeng, waarin een extremistisch arsenaal gevestigd was, een inlichting waarvoor een mijner Ambonneesche vrienden ettelijke malen zijn leven had gewaagd, kende de dankbaarheid van den betreffenden kapitein geen grenzen. Doch, toen eenige weken later de groote extremistische onlusten uitbraken bleek uit hetzelfde gebouw de wapenvoorraad te komen. Er was dus niets op de inlevering van het schetskaartje gevolgd. Ik zou te bitter worden, als ik deze persoonlijke ervaringen zou voortzetten, en daardoor misschien onbillijk. Laat ik volstaan met de mededeeling, dat, nadat mijn beste en trouwste Ambonneesche vriend zijn prachtigen arbeid met den dood had moeten betalen — hij werd getroffen door een extremistische handgranaat — en mijn achterbuurman in Bandoeng half gescalpeerd werd door extremisten, nadat ik vlak van te voren de Britten ingelicht had over de kwetsbare plaats van dat deel der stad, ik dit werk gestaakt heb. Het was vruchteloos....

Natuurlijk waren er onder de Engelschen prachtkerels, ware helden, die individueel staaltjes van doodsverachting hebben laten zien, die misschien alleen maar een Engelschman kan presteeren. Ik noem den Rooden Pimpernel van Java, Captain Clarke, dien ik het voorrecht gehad heb meermalen op het Britsche hoofdkwartier te ontmoeten. Wat deze man geheel alleen onder de moeilijkst denkbare omstandigheden verricht heeft, is ongeloofelijk. Hoeveel gekidnapte Europeanen hij bevrijd heeft, weet ik niet, maar het getal loopt in de honderden. Doch de groote lijn van de Engelschen deugde niet, en dat was voor menschen als deze Clarke, en, om anderen te noemen Crighton te Bandoeng en Hunt van de R.V.D. in Batavia nog veel ergerlijker dan voor ons, Nederlanders. Maar deze Engelschen kenden het land en het volk. Clarke had er jaren gewerkt, was ook gehuwd met een vrouw van Java en wist net als wij wat er na de bevrijding in Indië noodig was.

Ik richt mij met dit betoog dan ook niet tegen den Engelschman, daarvoor respecteer ik hem te zeer, ik richt mij tegen de Engelsche politiek van die maanden en tegen de Nederlandsche politiek, die in haar kaart gespeeld heeft.

Ik heb met deze voorbeelden slechts een heel klein tipje willen oplichten van de sluier, die nog altijd voor groote groepen van ons volk hangt over het Engelsche optreden op Java. Ik had veel meer kunnen vertellen: over georganiseerde rampokpartijen door Engelsche parachute-troepen, de z.g. red-caps in Batavia, over ruilhandel: gekidnapte Europeesche vrouwen tegen handgranaten tusschen Indonesiërs en Britsch-Indische soldaten, en wat al niet meer*).

*) Kortgeleden, vlak voor het ter perse gaan van dit boekje, bereikten mij brieven over de gedragingen van Britsch-Indische en ook Engelsche troepen vòòr hun vertrek uit Semarang. Alleszins betrouwbare ooggetuigen vertellen

Ook zou ik mij verdiept kunnen hebben in de vraag, waarom het Britsche commando althans niet de troepen heeft gezonden om behalve Batavia, Buitenzorg, Semarang en Soerabaia, dadelijk Djokja en Solo te bezetten, waardoor het grootste deel der latere ellende vermeden zou zijn.

De geschiedschrijver van straks, dien ik al noemde, zal heel wat vragen te beantwoorden krijgen. Laat die van dit werkje zijn oordeel over het waarom van dit alles mogen opschorten en tot besluit zijn innige hoop uitspreken, dat de oogen van het Engelsche volk alsnog geopend zullen worden voor de vreeselijke fouten in het verleden gemaakt. Opdat de vriendschap tusschen Nederland en Engeland, mede hoeksteen voor een heilzame wereld-organisatie, gegrondvest kan worden op de noodzakelijke peilers van wederzijdsch begrip voor wederzijdsche nooden en behoeften. *)

---

daarin van het uitdeelen van handgranaten aan de Inheemsche bevolking door de vertrekkende troepen, van het stemming maken tegen de komende Nederlandsche soldaten en van het onklaar maken van achtergelaten materiaal als tanks en vrachtauto's, terwijl ook de diefstallen op groote schaal van installaties en postzegels uit het P.T.T.-gebouw in Bandoeng door Britsch-Indische manschappen mij onlangs in verschillende toonaarden gemeld werd. Verbijsterend is ook in een verslag van een Nederlander — zeer ernstig en verantwoordelijk man — over den strijd tegen de extremisten bij Batavia te moeten lezen, „dat het zoo jmmer is, dat de pelopors den laatsten tijd steeds beter bewapend zijn namelijk met Lee-Enfield-geweren van de Engelschen"

*) Men kan wel aan het vragen blijven en het is natuurlijk beter de positieve antwoorden af te wachten, die de regeering ééns verplicht zal zijn te geven. Toch moet mij in dit verband nog één belangrijke vraag van het hart:

Waarom heeft het geallieerde opperbevel bij de bezetting van Batavia niet dezelfde methode gevolgd als in andere gebieden? Had niet veel ellende vermeden kunnen worden wanneer van den beginne af de "civil affairs branch" zooals ook in Europa en Japan onder het militaire gezag had gestaan, dus Dr. Van Mook met zijn Nica (mirabele dictu: een militaire organisatie onder een burger) was weggebleven en admiraal Helfrich als B.S.O. (Bevelhebber Strijdkrachten Oosten) de "C.A.B." onder zijn bevelen zou hebben gehad? Uiteraard zou de admiraal onder het Britsche opperbevel hebben gestaan, doch ik durf te veronderstellen, dat de belangen van het Koninkrijk bij hem in betere handen zouden zijn geweest dan bij Dr. Van Mook. Het incident met de Ambonneezen in Batavia, die naar aanleiding van ongeregeldheden in Batavia op Britsch bevel van Java verwijderd zouden worden, bewijst, dat de Engelschen wel degelijk bereid waren te luisteren naar een man, die als het noodig was met zijn vuist op tafel sloeg. Zonder te suggereeren, dat Admiraal Helfrich dat in het onderhavige geval inderdaad gedaan heeft, is het in elk geval zeker, dat de Ambonneezen gebleven zijn. Tot groote opluchting van de geheele loyale gemeenschap in Batavia!

Hoofdstuk XII.

HET EXTREMISME.

Extremisme. Daarmee spreek ik een groot woord gelaten uit. Wat is eigenlijk dat extremisme op Java? Als zekerheid kan men stellen, dat extremisme in het begin synoniem was met de „Republiek Indonesia". Immers, deze Republiek is door het extremisme gesticht. Het waren de Pemoeda's van Soekarno, die het startschot losten, het waren diezelfde pemoeda's die de Republikeinsche idee verder propageerden en effectueerden. Pemoeda's met behulp van Japansche agenten, die in het geheim onder de bevolking van geheel Java ageerden, pemoeda's, die door een stelselmatigen terreur van de overgroote om niet te zeggen verpletterende meerderheid van het volk, steeds meer aanhangers wierven voor de republiek. En kan men pemoeda's anders noemen dan extremisten? Ik ben ervan overtuigd, dat zelfs de grootste Nederlandsche vriend van de „Republiek Indonesia" het daarover met mij eens zal zijn. Maar zal hij zeggen: naderhand is er wel degelijk een duidelijke scheiding gekomen tusschen extremisme en republiek, en als hij voldoende phantasie heeft, zal hij zoover gaan te verkondigen, dat de republikeinen van heden niets anders zijn dan eerlijke nationalisten. En, zietdaar de kloof tusschen ons beider opvattingen. Hoezeer ik toegeef, dat na het succes van den extremistischen gok, nadat er eenmaal gepraat was met de vertegenwoordigers der republiek en deze laatste door generaal Christison de-facto erkend was, hoezeer ik toegeef, dat er toen een kunstmatige scheiding werd aangebracht, noodzakelijk om de andere partij i.c. Engelschen en Nederlanders, niet geheel tegen het hoofd te stooten, meen ik te kunnen aantoonen, dat de scheiding in het geheel niet scherp is, in de praktijk zelfs in vele gevallen onzichtbaar.

Soekarno en zijn raadslieden waren verstandig genoeg om in te zien, dat wanneer hun staatkundig gewrocht eenig prestige zou willen verwerven in het buitenland, het uitzetten van een gematigder koers onvermijdelijk was. Men kan dan ook aannemen, dat Sjahrir naar voren werd geschoven als een gevel waarnaar de geallieerden met een zeker welgevallen zouden kunnen kijken. Sjahrir, een redelijk fatsoenlijke vent, geen collaborateur, wel, als paradepaardje was hij lang niet slecht gekozen. Dat hetgeen zich echter achter

die façade afspeelde iets anders was en heden ten dage nog is dan extremisme, moet ik op grond van de feiten tegenspreken.

Ik wil nog verder gaan en mij accoord verklaren met de opvatting, dat Soekarno en zeker Sjahrir inderdaad moeite hebben gedaan om het stempel extremisme van de republiek weggewischt te krijgen door het nemen van daartoe noodzakelijke maatregelen. Zoo had het eerste leger van de Republiek, de Badan Keamanan Rakjat (letterlijk: lichaam voor de rust van het volk) de bedoeling de tallooze jeugdgroepeeringen te overheerschen, die onder de Japansche bezetting ontstaan waren. Dat is echter een volledig fiasco geworden. Ook de daaropvolgende T.K.R. Tentara Keamanan Rakjat (leger voor de rust der bevolking) van Sjahrir, dat de voorganger was van de huidige T.R.I., Tentara Republiek Indonesia, slaagde daarin niet. Ik wil dus veronderstellen, dat de leiders van de Republiek inderdaad pogingen hebben aangewend om hun product gezuiverd te krijgen van extremistische smetten uit opportunistische beweegredenen. Of die pogingen echter hardnekkig zijn geweest waag ik te betwijfelen. Laten wij deze geheele affaire in vredesnaam nuchter bekijken. Wat was in feite Sjahrir's eenige troef bij alle besprekingen met de Engelschen en Nederlanders? Natuurlijk niets anders dan datzelfde extremisme. En wie bezorgde de „republiek" de duizenden gijzelaars, waarmede zij maandenlang haar infamen koehandel kon drijven? Datzelfde extremisme! Doch ook al zou hij wel ernstige, oprechte pogingen gedaan hebben zijn republiek te ont-extremiseeren, om een geheel nieuw woord te gebruiken, dan zou hem dat nog nooit gelukt zijn.

En alweer roep ik mijn lezers, vooral degenen, die tot dusver bezield waren met idealistische sympathieën voor de republiek, op, om deze kwestie nuchter te bezien.

Ik vertelde iets van de Japansche beïnvloeding van de Indonesische massa, speciaal van de jeugd. De lezer is thans bekend met een aantal jeugd-organisaties door de Japanners opgericht en gestimuleerd. Hij herinnert zich de Soekarilla's en Heiho's, die na Japan's capitulatie ontwapend zijn. Welnu, uit deze groepen, uit deze stootkrachten mag ik ze wel noemen, der republiek werd althans zeer stellig het leger der republiek gevormd. Hoe kan men verwachten, dat deze, ongetwijfeld extreemste elementen der samenleving plotseling brave jongens zouden worden, die men kan vereenzelvigen met eerlijke nationalisten. En er komt nog meer bij, dat ik op deze plaats moet zeggen.

Mijnheer Shimizu, de Japansche Goebbels op Java, heeft een veel uitgebreider program uitgewerkt voor de Indonesiërs dan alleen het stichten van bepaalde militaire groepen in de verschillende phasen van beïnvloeding. Heel terloops roerde ik in een van de vorige hoofdstukken de geheime vereenigingen aan. Zijn speciale organisatie was de Kipas Hitam, de zwarte waaier.

Deze had ten doel de verschillende partijen tegen elkaar op te zetten, en tegen elkaar uit te spelen. De verwarring moest zoo groot mogelijk worden na den Japanschen nederlaag, vond de heer Shimizu. Hij stelde speciale fondsen beschikbaar voor zijn creaturen, onder wie b.v. de Chineezen Tong Djin Seng en Bong Joen Kiem, die op hun beurt daaruit sommen verstrekten aan vrienden en kennissen. Ook wapens leverde hun Shimizu. Beide artikelen werden aangewend om beruchte rampokkers om te koopen, teneinde incidenten — liefst met doodelijken afloop — te provoceeren *). Leden van deze organisatie, Japanners, liepen vermomd als Indonesiërs door de kampongs. Ook communistische groepen werden van wapens voorzien. Het lijdt geen twijfel of door het optreden dezer Kipas Hitam ontstond een zenuwsloopende toestand, en de chaos werd als maar grooter.

Alhoewel het zeer interessant zou zijn, de gangen van dezen Shimizu verder te volgen, zou mij dat helaas te ver voeren. Als climax in dit verhaal moge dan nog onthuld worden, dat dit boosaardige genie het in Bandoeng zoover heeft gekregen, dat daar 27 jeugdorganisaties bestonden, die alle net iets anders wilden. Er was zelfs geen overkoepelend comité voor deze groepen, dus Sjahrir kon niet eens, al zou hij nog zoo graag gewild hebben, met deze lieden praten.

En er is nog meer, dat aantoont hoe moeilijk een scheidslijn te te trekken is tusschen republiek en extremisme. Gedurende de bezetting heeft de Jap uiteraard ook zijn uiterste best gedaan de religie te zijnen gunste te beïnvloeden. In het begin maakte hij daarbij de eene fout na de andere. Toen hij b.v. vertelde, dat de Tenno Heika hooger stond dan Mohammed, was er groote opwinding in de Islamitische wereld. Doch de Japanners zagen deze blunders al heel gauw in, en gaven, om de erkentelijkheid van de Mohammedanen te verwerven, een officieel tintje aan de Madjelis Islam Ala Indonesia. En voetje voor voetje lukte het den Japanschen propaganda-dienst —speciaal door deze MIAI — een zekere steun te krijgen van de Indonesische Islamieten. Het was alweer de jeugd, waarop zij hun voornaamste inspuitingen loslieten. De Tentara Hisboellah werd opgericht (Het Leger van Allah), dat geheel op Japansche leest was geschoeid.

---

*) Mijns inziens is tot nog toe ook in de officieuze berichtgeving over het Java van de afgeloopen jaren veel te weinig aandacht geschonken aan het bestaan van een wijdvertakt rampokwezen op het eiland. Het is mij bekend, dat de assistent-resident Meyer te Batavia, die jaren lang in Bantam een studie van dit onderwerp maakte, een waardevolle documentatie verzameld heeft. Hieruit zou b.v. blijken, dat de Japansche propaganda in het bijzonder die misdadige organisaties inschakelde om het Japansche oorlogsdoel te bereiken.

Volgens den heer Meyer is het in feite dat rampokwezen geweest, waarop E. Douwes Dekker (Multatuli) indertijd zijn nek heeft gebroken. Wordt het niet de hoogste tijd, dat het Nederlandsche volk daarover ingelicht wordt?

Beïnvloeding door middel van de Islam is uitermate gevaarlijk. Zij kan als een boemerang werken, omdat de z.g. Heilige oorlog eenmaal aangewakkerd zich keert tegen iedere ongeloovige, dus eventueel ook tegen de Japanners zelf. Dit is gebleken in Tasikmalaja in Maart 1944, waar een bloedige botsing ontstond tusschen Mohammedanen en Kempeh-Jappen, waarmee Shimizu en de zijnen leelijk in hun maag zaten.

Doch afgezien van dergelijke moeilijkheden won de slogan „het Japansche leger als leider van de Islamitische wereld" steeds meer veld. Einde 1943 werd de MIAI ontbonden en gesticht de Madjelis Sjoero Moelimin Indonesia, de beruchte Masjoemi, waarover men van tijd tot tijd in de dagbladen heeft kunnen lezen. Deze Masjoemi heeft zich ontwikkeld tot een felle pro-Japansche en anti-Westersche godsdienstige organisatie, die in agressiviteit waarschijnlijk de meeste niet-religieuze jeugd-groepen overtrof.

Het broeinest van deze beweging was en is waarschijnlijk nog Djokja. Geen sterveling kan ontkennen, dat deze hoogst gevaarlijke extreem-godsdienstige organisatie ten nauwste gelieerd was en nog is met de Republiek. Op het congres van Masjoemi, dat op den 8sten November j.l. in Djocja gehouden werd, werd een legerafdeeling gewijd aan den Heiligen Oorlog (de z.g. Sabillilah) opgericht als élite-corps van de T.K.R., let wel de T.K.R. officieel leger van de „republiek"!

Uit meer dan een actie of publicatie is gebleken, dat de „Republiek" in haar strijd tegen de Nederlanders gebruik maakt van de strijdmiddelen dezer Masjoemi, ook al komt zij daar niet openlijk voor uit. Hier volgt een voorbeeld: In een proclamatie opgenomen in het dagblad „Merdeka" afkomstig van het plaatselijk „comite Nasional" te Batavia, afdeeling Eeredienst, staat het navolgende:

„Gehoord hebbende de verklaring van den voorzitter van het Hooggerechtshof voor Godsdienstige zaken, alsmede gehoord hebbende de verklaring van de voorzitter van de „Madjelis Sjoero Moelimin Indonesia", in overweging genomen hebbende de leerstellingen van de Koran en de Evangelies van den grooten Profeet Mohamed, hebben wij besloten:

dat jongens en meisjes van Indonesia die vechten om de republiek Indonesia te verdedigen, hetgeen in overeenstemming is met het Goddelijk Wilsbesluit over de verdediging van het Geloof en het Land, den dood zullen sterven van „Savid" (heiligheid), wanneer zij vallen op het slagveld. Daarom behoeven de lijken van degenen, die op het slagveld vallen niet gewasschen of gebaad te worden en ook behoeft voor hen niet gebeden te worden en mag men hen begraven in dezelfde kleeren, die zij droegen toen zij vielen. Merdeka! w.g. Hoofd Plaatselijk bestuur Batavia. Voor en namens hem, hoofd Eeredienst Kiayi Hadji Mas Djoenadi".

Wenscht men nog nadrukkelijker bevestiging van mijn stelling,

dat tusschen extremisme en republiek geen duidelijke scheidslijn bestaat?

Ik zou deze korte uiteenzetting over de extreem-religieuze machinaties in de „Republiek Indonesia" kunnen voortzetten met tallooze andere voorbeelden. Ik zou kunnen vertellen over den grooten invloed van de zwarte magie in de gevechtsmethoden van het z.g. volksleger. Hoe belangwekkend dit onderwerp echter ook is vooral in verband met de berichten uit Batavia over de aansprakelijkheid van de T.R.I. voor de moorden bij Tangerang, deze beschouwing zou er te lang door worden en teveel afdwalen in détails.

In het volgende hoofdstuk zal ik eenige practische uitingsvormen van het extremisme.... of wilt U: van de „Republiek", behandelen, waarbij deze zwarte magie nog even ter sprake zal komen.

Dit betoog resumeerende kan ik tot geen andere conclusie komen, dan dat de republiek Indonesia in wezen extremistisch is, en dat zij, ondanks alle hetzij eerlijk gemeende, hetzij opportunistische en halfslachtige pogingen van Sjahrir en zijn meer gematigde groep om daarin verandering te brengen, weinig of niets uitstaande heeft met het gezonde nationalistische streven, dat voor den oorlog onder groote kringen van Indonesische intellectueelen bestond. En daar gaat het om bij de keuze, waarvoor het Nederlandsche volk zich thans gesteld ziet. *)

---

*) Na de ontvoering van Sjahrir, die plaats had vlak voor het persklaar maken van dit manuscript, is iedere verdere bewijsvoering voor de in dit hoofdstuk geponeerde stelling volkomen overbodig geworden.

Hoofdstuk XIII.

IN NAAM VAN DEMOCRATIE . . .

In het vorige hoofdstuk werd aangetoond, dat de „Republiek Indonesia" in wezen extremistisch is, en dat zij weinig of niets uitstaande heeft met het gezonde nationalistische streven, dat vóór den oorlog in Indonesië bestond. Aangezien het mij juist gedurende het schrijven dezer laatste hoofdstukken uit gesprekken en correspondentie gebleken is, dat de gemiddelde Nederlander heel weinig weet van het nationalisme onder de Indonesische intellectueelen van vóór den oorlog is het misschien goed aan de bovengenoemde opmerking nog enkele woorden toe te voegen.

In het begin van dit boek wijdde ik eenige aandacht aan het Indonesische nationalisme, zooals zich dat uitte vlak vóór het uitbreken van den Pacific-oorlog. Ik had het daar over het rapport van de commissie-Visman, waarin de wenschen en verlangens opgenomen zijn van de politieke stroomingen van die dagen. Dat op zichzelf toont reeds, dat deze in Indië net als in ieder ander land ter wereld bestonden, en ook dat de regeering er degelijk rekening mee hield.

Het valt uitermate te betreuren, dat tengevolge van een eenzijdig-tendentieuze berichtgeving die vooral haar invloed deed gelden in de eerste maanden na Japan's capitulatie, den argeloozen Nederlandschen man in de straat het idee werd bijgebracht, dat Indië een soort slavenstaat was. Sprekers op openbare vergaderingen, nog wel intellectueelen, durfden beweren, dat de Indonesiërs door de Nederlanders behandeld werden als de Nederlanders zelf gedurende de bezettingstijd door de Duitschers. Hoewel het natuurlijk ondoenlijk is om alle leugens recht te zetten, en, nu ons volk uiteindelijk eenigszins ontwaakt is, eigenlijk ook overbodig, is het toch wel goed hier nog even de puntjes op de i te zetten. Ook nu zijn er nog menschen in ons land, menschen zelfs van eenige ontwikkeling, gezien de pretenties, die zij aannemen in hun gesprekken en brieven, die de Indische regeeringen van vóór den oorlog verwijten dat zij het Indonesische nationalisme den kop hebben ingedrukt. Als iemand nationalistisch was of zich zoodanig uitte, zoo zeggen zij, werd hij bij den kraag gepakt en naar Boven-Digoel gebracht. Voor een juisten kijk op het Indonesische probleem is het van het hoogste belang, dat met dergelijken onzin afgerekend wordt.

Dat er fouten gemaakt zijn door die Indische regeeringen van vóór den oorlog, zal geen sterveling ontkennen. Zeker de schrijver van deze regels niet die door de functie, welke hij in Indië bekleedde, ruime gelegenheid had achter de schermen te zien, en die door zijn warme relaties met verscheidene Indonesische nationalisten veel van hun grieven weet. Misschien mag die regeeringen het verwijt gemaakt worden, dat de z.g. ontvoogding in te traag tempo is geschied. Doch vergeet niet dat iedere staatkundige ontwikkeling langs een weg gaat, die vaak heel bochtig en steil is. Ook al was de hoogste Nederlandsche leiding zich de laatste decennia bewust van het intreden van een nieuw tijdperk in de verhouding Nederland—Indië, en had zij principieel een streep gezet onder wat men koloniaal beleid kan noemen, de menschen, die onder haar werkten, begrepen die ontwikkeling wel eens niet. Zelfs in de dagen, dat Indië gescheiden van Nederland, een losgescheurd Indië werd, waren er nog veel Nederlanders, die in denken én doen een discriminatie aanbrachten tusschen de begrippen Westerling en Oosterling. Doch dat zij hier nadrukkelijk gezegd: de regeering niet. Tjarda, de indianisator in geene deele. In den Volksraad die naar men weet van 1917 dateert, hadden de Indonesische groepen voluit de gelegenheid hun wenschen naar voren te brengen. Hun vertegenwoordigers werden heusch niet naar Boven-Digoel gezonden, als zij verlangens uitten, die ingingen tegen het beleid van de betreffende Indische regeering. Felle nationalisten als wijlen Thamrin, Oto Iskander Dinata, Soetardjo, om er te noemen van verscheiden formaat en verscheiden pluimage, speelden een belangrijke rol in dien Volksraad.*) Zeker: lieden, die door staatsgevaarlijke acties rust en veiligheid van de samenleving trachtten te verstoren, werden berecht. Dat móest de regeering doen, omdat zij terecht zelve de weg baande voor staatkundige évolutie en revolutie — welke regeering zou dat niet doen — haar vooral in de laatste jaren consequent progressief beleid tegen het belang der bevolking zou kapot slaan. Doch te zeggen, dat het Indonesisch nationalisme eenvoudig om hals werd gebracht met als moordenaar: Boven-Digoel is natuurlijk een aperte onwaarheid. Met de oogen wagenwijd open voor de vele begane fouten moet iedere objectieve beoordeelaar dat onderschrijven. Trouwens de nationalisten zelf doen dat volgaarne. Zij wisten, dat Nederland den weg van koloniaal beleid naar gelijkgerechtigheid en zelfbeschikking, al was die nog zoo moeilijk, doelbewust was ingeslagen. Dat blijkt uit het spontane telegram van erkentelijkheid van de Parindra, die men de extreemnationalisten van die dagen zou kunnen noemen, aan Hare Majesteit de Koningin voor haar boodschap van Juli 1941, waarin van verreikende staatkundige veranderingen sprake was en de Rijksconferentie

*) Is het eigenlijk wel algemeen bekend, dat de meerderheid in den Volksraad (35 van de 60 leden) Indonesiër was?

in uitzicht werd gesteld, dat vermeld wordt in het derde hoofdstuk. Daarom is het ook zoo verkeerd om in het extremisme, dat zijn slag sloeg in October 1945, nadat gebleken was dat noch de Nederlanders zelf, noch de Engelschen voldoende troepen zouden inzetten om dit te beletten, daarom is het zoo door en door fout in dat extremisme een revolutie te zien, die b.v. te vergelijken zou zijn met de groote omwenteling in Frankrijk van 1789.

Aan de hand van een uitgebreide documentatie werd aangetoond wie het extremisme gemaakt, en wie het extremisme met als eindpunt de „republiek Indonesia" tot leven geroepen heeft.

Dat was Japan en niemand en niets anders.

De Indonesische massa wilde niet revolteeren, trouwens dat wil en doet zij nóg niet. Slechts een uitermate geringe groep van intellectueelen — generaals zonder leger — van nature malcontent en sommigen zelfs met een crimineelen inslag, gedurende de Japansche bezettingstijd bekleed met macht en aanzien, wilde dat wél. En Japan wakkerde dien wil aan, in de personen van een maarschalk Terauchi in Saigon en Vice-Admiraal Maeda in Batavia, die Soekarno zijn republiek gaven, en daarvóór in den persoon van den sinisteren Shimizu, die de slechtste elementen van de maatschappij kneedde tot bruikbare onruststokers.

Japan gaf het extremisme zijn wapens. Japan gaf het zijn strijdmethoden, Japan had het daarvoor zijn ziel gegeven.

Om beter te begrijpen wat Japan daarmee voor had, moge op deze plaats de bijzondere aandacht van de lezers ingeroepen worden voor een uitlating van een Japansch commentator voor de radio van Batavia op den 5den December 1943:

„Indien het constructieve oorlogsdoel van Japan niet in ónzen tijd bereikt kan worden", zoo zei hij, „zal het overgedragen worden op het volgende geslacht, en is het ook dan nog niet bereikt, op de daaropvolgende generatie, totdat de uiteindelijke overwinning en de uiteindelijke vrede verzekerd zijn".

Japan wenscht eenmaal terug te komen. Die wensch ligt niet alleen besloten in de woorden van dien commentator. Die wensch of beter dat vaste besluit is meermalen door Japanners precies zooals hier vermeld werd tegenover Indonesiërs tot uiting gebracht. En op dat besluit is de vervorming van de psyche der jonge Indonesiërs ingesteld. „Onze nederlaag is maar een tijdelijke", zoo zeiden de Japansche officieren bij tallooze gelegenheden na hun capitulatie: „Wij komen terug!"

Als men dat voor oogen houdt, en weet, wat de Japanners in feite gedaan hebben om hun voorpost in Indië voor hun terugkeer in een verre toekomst in gereedheid te brengen en houden, beseft men hoe gevaarlijk het is in dezen extremistischen terreur een revolutie te zien, die historisch logisch verklaarbaar is.

En dan beseft men ook, dat Japan lacht, van ganscher harte lacht,

wanneer het de pogingen aanschouwt, die zelfs Nederlanders ondernemen om deze opgestookte moordpartijen te zien als een omwenteling, die berust op een bepaalde geestesstrooming.

Het extremisme — het zij hier nog eens herhaald, omdat het zoo uitermate belangrijk is voor een juiste beoordeeling van de geheele ontwikkeling — nam de wapens op in steeds grootere getale, omdat het zag, dat dit straffeloos bleef.

De formeele oorlog, die gewoed heeft in Soerabaja, de vreeselijke onlusten in Bandoeng, de afschuwelijke aanvallen op de vrouwenkampen van Semarang en Ambarawa, al deze ontwikkelingen hadden plaats, nadat het gezag, dat oorspronkelijk een ieder terugverwacht had, uitbleef, omdat de bezeten Pemoedas geen noemenswaardig verzet op hun bloedweg ontmoetten.

En thans iets over de uitingsvormen van het extremisme, waarbij ik mij houd aan mijn oorspronkelijke belofte geen emoties bij mijn lezers naar voren te zullen roepen, aangezien de Waarheid over Java dat niet noodig heeft.

Terwijl ik dit hoofdstuk schreef lag voor mij een stapel brieven en rapporten over de menschonteerende schanddaden door de extremistische furie gepleegd. Ook had ik eenige foto's, die mij ziek maakten. Ik zal deze bescheiden niet citeeren en ook geen beschrijving geven van die afbeeldingen. Ze zijn er té verschrikkelijk voor. Doch als men zijn geschiedenis kent en in het bijzonder gelezen heeft over bloedbruiloften, die er in de loop der eeuwen hebben plaatsgehad, weet men, dat wat op Java en waarschijnlijk ook op Sumatra gebeurde en nog gebeurt erger is.

Hier is geen spoor te vinden, dat duidt op het behoud van nog een zeker minimum van menschelijkheid. Deze knapen van 14 tot 20 jaar zijn als wilde beesten. De zelfmoordenaars-mentaliteit, die de Japanner er gedurende die drie jaren inhamerde, maakt hun daarbij blind voor alle gevolgen. De onkwetsbaarheid, die de waanzinnige kiayis hun verleenden door middel van amuletten of andere zwartmagische attributen, drijft hen zonder eenige aarzeling voort dwars tegen het moordende vuur van mitrailleurs en mortieren in. Ik heb ze zien stormloopen deze ver-Japanniseerde duivels, dus ik weet waarover ik praat. Doch, en dat is een omstandigheid, waarmede de Britsche en Nederlandsche troepen al dikwijls hun voordeel hebben gedaan: wanneer men hun met vastberaden kalmte in den weg treedt, en hun aanvoerders, die altijd nog een tikje bezetener zijn, neerlegt, zakt hun moreel heel gauw in, ondanks die zelfmoordenaarscultus, ondanks die zoogenaamde onkwetsbaarheid.

Wat echter het optreden van de extremisten, o.a. gedurende den strijd te Soerabaja, in het bijzonder zoo gevaarlijk maakte, was de bewapening waarover zij beschikten en de manier, waarop zij daarmee wisten om te springen.

De Japansche commandant van Oost-Java heeft vrijwel zijn geheele

arsenaal ter beschikking gesteld van de Pemoedas. Nog erger misschien, wat nog niet algemeen bekend mag heeten, is, dat op vele plaatsen Japanners meevechten, dat hier en daar Japansche officieren in uniform nog gebruik makende van de autos, die zij vroeger van ons hebben gestolen, het bevel voeren. Dat zij de extremisten 62 vliegtuigen, jagers, hebben gegeven, en op twee vliegtuiginstructiescholen, een te Malang en een te Djokja, van de stichting van de Repoeblik op 17 Augustus 1945 af tot nu toe, jonge Indonesiërs tot piloot opleiden. Ook de 14.000 zwaar bewapende Japanners, die zich in October of November rond Malang hebben genesteld, waren daar nog zeer kort geleden.

Begrijpt U, lezer, waarom de extremisten zoo'n prachtige kans kregen, en hoe het kwam, dat iederen dag meer vreedzame Indonesiërs, die niets van revolutie wilden weten, zich onder hun banieren gingen scharen? Deze extremisten immers bleken in Java's binnenland de de-facto-macht uit te oefenen. Wie niet mee deed werd of uitgesloten van rijst-distributie of meteen afgemaakt. Het lijden van de Indonesische bevolking zelve is zóó verschrikkelijk, dat de ontzettende misère van Nederlanders, Indo-Europeanen en Chineezen, er in het niet bij verzinkt. Ik heb in Januari jl. nog inlichtingen ontvangen van Indonesische relaties, die met een roodwit speldje op over Java konden reizen. Al hun rapporten spreken van diepe ellende, waarvan bestuursanarchie en hongersnood nog slechts twéédé relementen zijn.

De voedsel-chantage, die door de extremisten op andersdenkenden uitgeoefend wordt, kon uiteraard gemakkelijk en afdoende werken door het Tonarigumi-systeem van de Jappen, waarover ik vroeger heel in het kort gesproken heb. Dit systeem berustte op de indeeling der geheele burgerij in groepen en wijken, die onder de groeps- en wijkmeesters stonden. Doch als men er met voedselonthouding af kwam, mocht men nog blij zijn.

Indonesiërs, die door woord of daad bewezen, dat het extremisme hun instemming niet had, werden veel straffer aangepakt als zij tot bepaalde groepen in de samenleving behoorden. Zoo o.a. de Christengemeente te Depok, die steeds bekend was geweest voor haar loyaliteit aan het Nederlandsche gezag. Het rapport van de Commissie-van Poll schrijft over de gruwelen dáár gepleegd, doch ook dát wil ik hier niet herhalen. Het is alles té afzichtelijk.

Wat ik echter wél wil citeeren, omdat het een passend slot maakt aan dit tweede en laatste hoofdstuk over het extremisme is de commentaar, die de heeren van de Kamer-commissie op die en andere wandaden leveren:

„Een tiende van dergelijke gruwelen, elders gepleegd, zou de wereldpers van verontwaardiging hebben doen trillen", aldus het rapport, „zeker indien daarmede bepaalde belangen zouden zijn gediend; hier echter moesten deze gruwelen maar liefst verzwegen worden, omdat zij in staat waren de opinie over de „Republiek Indo-

nesia" ongunstig te beïnvloeden; en een vooropgezette ideologie eischte nu eenmaal, in naam van democratie, vrijheid, zelfbeschikkingsrecht enz. dat ten gunste van deze „repoeblik" zou worden geschreven".

Tot zoover dit fragment uit het rapport-van Poll.

In naam van democratie, vrijheid en zelfbeschikkingsrecht, in naam ook van den historischen rechtvaardigingsgrond voor geestelijke revoluties, wordt in Indonesië een Japansch droombeeld gerealiseerd, een Japansch fascistisch droombeeld tot werkelijkheid gebracht, door diezelfde wereld, die in haar UNO en haar parlementen de mogelijkheden bespreekt om het regiem Franco in Spanje te vernietigen, omdat het fascistisch is.

Wij leven in een bezeten wereld, schreef wijlen prof. Huizinga eens. Dat doen wij nog altijd! En.... Japan lacht!

Hoofdstuk XIV.

DE WEG NAAR EEN BETERE TOEKOMST. I.

Met mijn vorige lezing heb ik het verleden afgesloten. Afgesloten althans als een geheel. Want een enkele greep naar wat gebeurd is op Java, een enkele greep naar wat geschiedde en niet meer te veranderen is, zal noodig blijven ook in deze twee laatste hoofdstukken waarin de toekomst behandeld zal worden.

In het geschiedkundig overzicht van de voornaamste gebeurtenissen op Java gedurende de afgeloopen 6 jaren zal men veel aangetroffen hebben, dat met bezorgdheid voor de toekomst vervult. Mijn verslag móest somber gestemd zijn, dat kon helaas niet anders: de sobere waarheid over Java biedt nu eenmaal weinig opwekkende aspecten.

Meen echter niet, dat ik op grond van dat verleden, op grond van de omstandigheden, die zoo ongelukkig waren, op grond van de gevoerde politiek zoowel van de Engelschen als van onze eigen regeering, welke zoo slap en zoo uitermate onbevredigend is geweest, meen niet, dat ik op grond van dat alles mijn vertrouwen in de toekomst van Java verloren heb.

Ik zou mij een slecht lidmaat toonen van die groote loyale gemeenschap, waarvan ik mij de woordvoerder acht, die gemeenschap, waarvan een deel ondanks haar vreeselijk lijden eerst onder de Japansche naderhand onder den extremistischen terreur, zoo dapper de schouders heeft gezet onder het werk van den opbouw, zelfs als werd dat vaak niet met geestdrift door onze eigen regeering begroet, wanneer ik straks mijn lezer in mineurstemming zou gaan verlaten. Ik zou daarenboven de nagedachtenis te kort doen van mijn tallooze vrienden uit alle bevolkingsgroepen, die bij hun moedig verzet tegen den onderdrukker het hoogste offer gebracht hebben aan hun vaderland, als ik het liet bij deze trieste beschrijving van het verschrikkelijke drama, dat zich voor onze oogen ontrolde, zonder een poging te doen een weg te wijzen, die alsnog zal leiden naar een beter verschiet. En die weg is er. Die weg is er zeer beslist. En ik verklap geen geheimen als ik hier constateer, dat er al verscheidene — en zeer succesvolle — schreden op dien weg gedaan zijn.

Laat mij nog even mogen teruggrijpen naar de psychologische

beschouwing van mijn Oosterschen vriend, die ik in groote trekken in de voorafgaande hoofdstukken heb weergegeven.

Mijn zegsman stelde eenige conclusies, waarvan ik de beide laatste hier herhaal, omdat zij — volkomen in overeenstemming met hetgeen de mannen van de praktijk betoogen — dien weg naar de betere toekomst aangeven.

„Voor de rehabilitatie van Nederland's gezag is een ondubbelzinnig exposé van dapperheid en macht — een Vader-Imago waardig — een conditie sine qua non", zoo zegt de eerste conclusie. „Het is waarschijnlijk, dat hiervoor ook de geestelijke destructie van de nu geldende autoriteit noodzakelijk is". En de tweede, tevens slotconclusie:

„Voor het bereiken van bovengenoemde rehabilitatie zal het niet op korten termijn, maar op den langen duur van invloed zijn, indien de positieve affectieve liefdesbinding met het Vaderbeeld op krachtige wijze bevorderd wordt. Dit zou alleen mogelijk zijn, indien de toekomstige structuur van de maatschappij, voor wat in het bijzonder de niet-Europeesche bevolkingsgroepen geldt, geheel met bovengenoemd streven in overeenstemming is".

Tot zoover deze conclusies. De eerste is duidelijk genoeg en behoeft geen omzetting in leekentaal. De tweede beteekent, dat ieder krachtdadig optreden gepaard moet gaan met een duidelijke, voor-niemand-mis-te-verstane demonstratie van Nederland's werkelijke bedoelingen: d.w.z. in politieken zin: een rechtvaardig en integer gezag, dat de opvoeding van de Indonesiërs tot volledige zelfstandigheid beoogt; in economischen en socialen zin: het nemen van al die maatregelen, die het zoo spoedig mogelijke herstel van de welvaart bevorderen.

In dit hoofdstuk iets over de eerste conclusie, waarna in het besluit de tweede ter sprake zal komen.

Toen ik in het tiende hoofdstuk in het kort melding maakte van de conclusie, dat voor rehabilitatie van het Nederlandsch gezag een exposé van dapperheid en macht noodig zou zijn, stelde ik zélf reeds de vraag, die ik wist, dat een aantal van mijn lezers zeker zou stellen, namelijk: „Als zoo'n exposé van macht noodzakelijk is, zou je dan dat Nederlandsche gezag wel terugbrengen, zou je het dan maar liever nooit meer op Java vestigen?"

En mijn antwoord was: een verwrongen zielsinstelling van een bepaalde groep mag nooit en te nimmer het motief zijn de plicht te verzaken, die men ten aanzien van de overgroote meerderheid heeft.

Thans is de tijd gekomen om op dat voorloopige antwoord eenige aanvulling te geven.

Inderdaad Nederland heeft de plicht zijn gezag op Java te herstellen, de dure plicht om rust, orde en vrede terug te brengen aan een volk, dat door het Japansche fascisme naar algeheele ontreddering wordt gejaagd.

Onlangs werden voor een gezelschap genoodigden eenige films afgedraaid, die de Japansche propagandadienst zelf gemaakt heeft van zijn beïnvloeding van de Indonesische jeugd. De op het doek geworpen beelden van de verjappaniseerde meisjes en jongens waren dermate suggestief, dat een deel van het publiek er op reageerde met den uitroep: „als het zoover gekomen is, laat dan dat Indië in vredesnaam schieten. Dat krijg je er nooit meer uit!" De overgroote meerderheid van de toeschouwers beantwoordde dit geraffineerde kijkspel met de reactie: „Dat nooit! Dat mag de wereld nooit toelaten!" Ziedaar, lezer, de tegenstelling.

Meer en beter dan ieder woord wat er over te zeggen valt, toonden deze beelden aan hoe het gif der Japansche propaganda gewerkt heeft.

Als er ooit een stellig, onomstootelijk bewijs is geleverd voor de visie, dat zonder den Japanschen bezettingstijd de toekomst van Java geen bezorgdheid had behoeven te wekken, leverden die films dat. Zeker geen sterveling zal ontkennen, dat het geheele Oosten ontwaakt en een verregaande verandering in de structuur ook van ons Koninkrijk daarom alleen al absoluut noodzakelijk is. Doch, en in de beantwoording van deze vraag ligt het kernpunt van onze toekomstige houding: mag men die veranderde structuur baseeren op den Japansch-fascistischen dwang, die de „republiek Indonesia" opleverde, of moet die wijziging volgens de beide boodschappen van Hare Majesteit de Koningin, dus conform de reeds lang gebaande wegen plaatshebben? Nog zonder zelfs maar één woord te wijden aan de vraag of deze „republiek Indonesia" practisch in staat is haar onderdanen tot zegen te zijn, moet Nederland en moet de geheele wereld op die vraag antwoorden: natuurlijk het laatste!

Immers zou men het eerste, dus de Japansch-Fascistische dwang accepteeren, waarom heeft men dan eigenlijk zes jaar lang gevochten, waarom zijn er dan millioenen en nog eens millioenen menschenlevens opgeofferd? Voor een hersenschim?

Zoogoed als Nederland reeds in 1901 bij de troonrede van H. M. de Koningin zich de plicht oplegde „geheel het regeeringsbeleid te doordringen van het besef, dat Nederland tegenover de bevolking dier gewesten een zedelijke roeping heeft te vervullen", waarmede dus principieel met het koloniale beleid werd afgerekend, zoogoed heeft Nederland zich thans in 1946 de plicht op te leggen, conform die zedelijke roeping het Japansch-fascisme uit te roeien.

En dat uitroeien impliceert gezagsherstel. Gezagsherstel, omdat neerslaan zonder gelijktijdige vestiging van zijn autoriteit uiteraard een bestuursvacuum zou veroorzaken, dat nog fataler zou zijn dan wat er op het oogenblik op Java bestaat.

Men ziet, dat ik deze plicht van Nederland niet eens wil verbinden aan zekere rechten, als daar zijn de eeuwenoude banden tusschen Nederland en Indië en het schitterende koloniale werk, dat de Ne-

derlanders in de afgeloopen eeuwen in den Archipel verricht hebben. Ik ontleen deze plicht uitsluitend aan het recht van de Indonesiërs een op democratische grondslagen gevestigde vrijen staat te krijgen, zoodra zij in staat zijn dien te vormen, en niet een fascistisch staatsabsolutisme, dat de Japanners hun kant en klaar voorgezet hebben.

Waarom ik hier niet wil spreken over die rechten van Nederland, over die eeuwenoude banden, en over den zegenrijken kolonialen arbeid van vroeger jaren? Om de eenvoudige reden, dat deze factoren bij de beantwoording Nederlandsch gezagsherstel of niet secundair zijn. Zonder een oogenblik te gaan meezingen in het bekende koor der Nederlandsche defaitisten, die er een soort eer in stellen de vroegere Indische regeeringen met vuil te gooien en alles af te kammen wat vroeger in Indië geschiedde, ben ik zoo overtuigd van het recht van den Indonesiër straks zijn eigen boontjes te mogen doppen en van de zedelijke plicht van Nederland hem zoo spoedig mogelijk voor die taak op te leiden, dat ik de wapens van Nederland's rechten niet van noode heb bij mijn strijd voor Nederlandsch gezagsherstel.

Heb ik dan nu gepoogd uiteen te zetten waarom dit gezagsherstel op staatkundige, misschien beter ideeële, gronden noodzakelijk is, thans een enkel woord over de praktijk van het huidige bewind op Java.

Laat ons eens een oogenblik het verleden vergeten, en de ontwikkelingen van het heden — zonder eenigen historischen achtergrond — in beschouwing nemen.

Is deze „republiek Indonesia", zooals zij thans leeft en streeft in de positie, dat de wereld haar veilig als onafhankelijke staat kan loslaten?

Hoewel ik persoonlijk als ooggetuige zeer vele bewijzen zou kunleveren van het onvermogen van de „republiek" om haar staatszaken te behartigen op een wijze, die haar onderdanen een minimum van bestaansveiligheid en bestaanszekerheid biedt, wil ik deze liever onuitgesproken laten. Men zou een Nederlander al gauw het verwijt kunnen maken, dat hij de zaken alleen vanuit de Nederlandsche gezichtshoek beziet, dat hij niet objectief kan zijn en de republiek, die hij afwijst, niet het volle pond zal geven.

Laat mij dus niet bij mijn eigen ervaringen of bij die van zoovele andere Nederlanders te biecht gaan, doch bij die van een vreemdeling. Een vreemdeling trouwens, die meer zag dan wij Nederlanders konden zien, een vreemdeling, die de gelegenheid had meer dan oppervlakkige blikken te werpen in Midden-Java, en meer in het bijzonder in de vroegere vorstenlanden.

Midden-Java is voor een Nederlander verboden territoir. Het is in handen van de „republiek". Er gaat dus niet op het stereotiepe antwoord van de republikeinen op klachten over de chaos in Batavia, die daar in Februari nog heerschte, over de smerige straten, de legioenen van bedelaars met de vreeselijke zweren op hun lichaam, het

antwoord dat dan luidt: in Batavia zijn wij niet alleen de baas. Uiteraard valt er tegen dat antwoord heel wat in te brengen, want in September en begin October, toen er nog vrijwel geen Britsch of Nederlandsch gezag bestond, was de toestand nog veel erger. Doch ik wil dit in het midden laten en slechts herhalen, dat in die Vorstenlanden de republikeinsche haan dan toch zeker ongestoord koning kraait.

De bekende Amerikaansche journaliste, Martha Gelhorn, gewezen echtgenoote van den befaamden Ernest Hemingway, heeft een reis mogen maken naar Djokjakarta en Soerakarta. De redactie van de Saturday-Evening Post, in welk blad haar reisverslag verscheen, leidde haar in met de navolgende zinsneden:

„De Javanen hebben zich vrij verklaard, en de nieuwe president belooft op royale manier aan iedereen een auto; maar een Amerikaansche journaliste, die het verboden gebied heeft bezocht, constateert, dat de eens rijke Nederlandsche kolonie met spoed tot een versleten caricatuur van zichzelf wordt".

Tot zoover deze verklaring. Om de republiek alle eer aan te doen, wil ik gaarne toegeven, dat uiteraard tengevolge van de Japansche bezetting de welvaart verminderd was. Wanneer men echter Sjahrir rijst ziet aanbieden aan Britsch-Indië, en in hetzelfde verslag van Martha Gelhorn leest, dat de rijstvelden er lang niet gek voorstaan, vraagt men zich af, wetende dat de rijstcultuur daar de basis is van de volkswelvaart, hoe deze versleten caricatuur zich dan heeft kunnen vormen.

Dit dan, lezer, is het testimonium paupertatis van een „republiek Indonesia", uit de mond van een Amerikaansche vrouw, die blijkens de geheele toon van haar artikel deze republiek zeker niet onvriendschappelijk gezind is.

Ik moet in dit hoofdstuk helaas vele vragen onbeantwoord laten: de vraag b.v. waarom die andere Amerikaansche journalist, die vrijwel alle prominente republikeinsche bewindslieden op Java ontmoette, er slechts ten hoogste 25 geschikt achtte voor eenigerlei functie in een geordenden staat, de vraag waarom zich in den loop der eeuwen nooit een Indonesische winkelstand heeft ontwikkeld op Java in tegenstelling met Z. Sumatra, ondanks regeeringsmaatregelen ter bevordering daarvan, terwijl zich wel op groote schaal een Chineesche en Arabische winkelstand vormde? De vraag, waarom practisch geen enkele Indonesiër finantieele verantwoordelijkheid kan dragen, de vraag hoe men denkt dat Sumatranen, Madoereezen, Javanen, Soendaneezen om slechts enkele bevolkingsgroepen te noemen ondergebracht in één republiek elkaar zullen verdragen? en zoovele andere vragen meer. Welk antwoord men ook vinden zal, de praktijk van Indonesische onafhankelijkheid reeds op dit moment is de „versleten caricatuur", die Martha Gelhorn constateerde. In mijn slothoofdstuk zal ik naast haar getuigschrift

het brevet leggen, dat de Indonesiërs en Chineezen uit de thans beschermde gebieden gaven aan het Nederlandsche gezag, dat daar ondanks alle belemmeringen en moeilijkheden op kleine schaal hersteld is.

En de weg naar de betere toekomst spreidt zich dan uit, als vanzelf, met heel duidelijke lijnen.

Hoofdstuk XV.

DE WEG NAAR EEN BETERE TOEKOMST. II.

Ziehier de weg naar de betere toekomst, waarop zooals in het vorige hoofdstuk gezegd werd, reeds zoovele succesvolle schreden gedaan zijn:

Een afdeeling van de Allied Military Admistration Civil Affairs Branch, kortweg AMACAB, rijdt een zoojuist gezuiverde kampong binnen. Het dorp is verlaten; pas na eenigen tijd vertoont zich schichtig een Indonesiër. Langzamerhand komen er meer.

Het hoofd van de afdeeling, een bestuursambtenaar, belegt een vergadering met die achtergebleven kampong-bewoners. Hij zet uiteen wat de bedoeling is van het bestuur. Hij wijst op zijn metgezellen den medicus, den landbouw-consulent, den ingenieur van de irrigatie, den dierenarts (als het een veerijk gebied is). Hij vraagt de Indonesiërs zelf een loerah (dorpshoofd) aan te wijzen, en voorts een dorpsbestuur te kiezen. En veelal blijkt dan, dat zich onder die mannen een functionaris bevindt, die zich vroeger al bezig hield met de leiding van de gemeenschapszaken. De AMACAB-man oefent geen enkele pressie uit. Zélf moeten jullie je menschen kiezen, zegt hij. Als ik terug kom over eenige dagen, moet er een organisatie zijn. Ook wijst hij op de trucks met rijst, met textielgoederen, en de andere vele nuttige zaken, die hij bij zich heeft. De landbouwconsulent vraagt naar de stand van de gewassen. En, als dat dan reeds mogelijk is, deelt hij proefzaad uit. De dokter gaat reeds dadelijk rond om te zien welke medische hulp hier noodzakelijk is. En zoo doen de anderen, ieder op hun terrein datgene wat zij moeten doen.

Zoo werd gewerkt reeds op zeer kleine schaal in October 1945 in de omgeving van Batavia, waar dat met Engelsch goedvinden mogelijk was. Zoo werd gewerkt gedurende de afgeloopen maanden in steeds uitgestrektere gebieden.

Eerst het exposé van dapperheid en macht, eenvoudiger gezegd: het rustig, consequent, maar onverbiddelijk optreden tegen allen extremistischen terreur, die de omgeving onveilig maakte. Daarna onmiddellijk de zegeningen van een doelbewust gezag, dat in zijn optreden de affectieve liefdesbinding draagt, welke mijn Oostersche vriend de psycholoog onontbeerlijk achtte.

Geen er van boven op gelegd gezag dus, zooals dat van een kolo-

nialen staat of van een „republiek Indonesia", neen, na herstel van orde en rust, onmiddellijke zelf-werkzaamheid, onmiddellijke uitvoering van een democratisch, door de leden van de gemeenschap zelf gekozen gezag.

Is het eigenlijk een wonder, dat reeds luttele weken na het optreden van zoo'n AMACAB-unit druppelsgewijs gewezen extremisten terugkomen van de rampokbenden, waarin zij hun verderfelijke praktijken uitoefenden, terugkomen om weer een plaatsje te zoeken in de vroegere gemeenschap? Die vroegere gemeenschap, die nu weer zoo goed, zoo rustig, zoo welvarend is geworden, en waarin het zoo prettig is te leven? En is het voorts een wonder, dat de loerahs, de hoofden van die kleine gemeenschappen, die menschen barsch de toezegging ontzeggen tot de nieuwe samenleving, die zonder extremisme, zonder terreur, zoo vredig werd?

En tenslotte is het een wonder, dat de bestuursambtenaar van de Amacab wel eens verlegen is met die weigering van zoo'n loerah; immers zou het niet de juiste politiek zijn de vroegere zondaars als de verloren zonen weer binnen te halen teneinde hen mede te stuwen naar de betere toekomst?

Ziedaar, het brevet van bekwaamheid, het brevet van juistheid, dat de Indonesiërs, die de zegen van veiligheid en nieuwe welvaart weer ondergingen, verleenden aan de Amacab, dus in feite aan het Nederlandsche gezag.

In het „scheer je weg uit mijn kampong" tegen een ex-pemoeda, die met beschaamde kaken smeekt om toegelaten te worden, ligt de treffendste rechtvaardigingsgrond besloten voor gezagsherstel. En, er zijn zoovele van dergelijke getuigenissen. Van Chineezen, die weer zaken kunnen doen, beschermd door een rechtsorde, welke er is voor álle bevolkingsgroepen.

Toen zeer kort geleden het bericht kwam, dat de Nederlandsche troepen rond Batavia vervangen zouden worden door Britsch-Indische, was er groote consternatie onder de Indonesiërs en Chineezen. In drommen trokken zij de pas-gezuiverde gebieden uit in de richting van Batavia. Smeekende kwamen zij tot de Nederlandsche commandanten. In Hemelsnaam ga niet weg, waar gij zijt heerschen orde en rechtvaardigheid.

Afgezien van het feit of de Britsch-Indische troepen de pas-herwonnen vrijheid werkelijk in gevaar zouden brengen, *) was het verkwikkend die uitingen te hooren van dat diepe vertrouwen in het nieuwe gezag, dat een gezag is van Nederlanders én Indonesiërs tesamen.

Het is natuurlijk onmogelijk om geheel Java tegelijkertijd op deze wijze weer terug te brengen tot orde en rust, en vandaar tot welvaart. Onmogelijk, omdat helaas tengevolge van de omstandigheden na de

*) . . . hetgeen gezien de vele droeve ervaringen zeer waarschijnlijk is. . .

capitulatie van Japan, die ik geschetst heb, het extremisme de feitelijke macht uitoefent buiten de groote — thans beschermde — steden. Doch met de machtsmiddelen, die men reeds ingezet heeft en die, welke men — als de teekenen niet bedriegen — thans inzetten zal, is het wel mogelijk om successievelijk steeds grootere stukken land onder AMACAB-bestuur te krijgen.

Om de situatie goed te begrijpen dient men te weten wat eens een Britsch generaal ongeveer medio December 1945 verklaarde.

Kijk zei hij wanneer geheel Java op dit oogenblik gepacificeerd zou moeten worden, kostte ons dat eenige honderdduizenden manschappen en een volledige luchtmacht. Wel, daarover kan Engeland niet beschikken. Dus moet het anders gebeuren. Begin met in West-Java — ook economisch een zeer belangrijk gebied — een strook van Batavia naar Bandoeng te zuiveren van extremisme. Vestig daar de weldaden van een goed-georganiseerd gezag. Behoud daarbij Semarang en Soerabaja, de havens met eenig achterland, en langzamerhand kun je uitbreiden. En inderdaad, precies zoo als toen door de specialisten voorspeld is: van die gezuiverde en in dieperen zin bevrijde gebieden, is een zoo groote propagandistische uitstraling gekomen, dat het systeem als een sneeuwbal kan werken. Het zijn thans geen uitzonderingen meer, dat de bevolking van een randgebied, grenzende aan zoo'n nieuwe Amacab-gemeenschap, zelve aan het bestuur komt vragen: Neem ons op in Uw gebied, wij zullen U de haarden van extremisme aanwijzen, opdat gij die kunt uitroeien; ook wij verlangen naar de echte vrijheid.

Men kan zich uiteraard afvragen of tezelfder tijd niet krachtiger had opgetreden kunnen worden tegen het extremisme elders, speciaal tegen Djokjakarta en Soerakarta, waar volksvergiftigende zenders nog maar steeds van uur tot uur de onwetende bevolking opruien tegen het Nica-spook. Het Nica-spook, dat in werkelijkheid de goede fee der Amacab blijkt te zijn. Men zou kunnen discussieeren over de mogelijkheid naast deze practische politiek van van Mook's medewerkers ook de theoretische politiek van hemzelf, den baas, te veranderen*).

En zoovele andere vragen moeten in deze beschouwing open blijven. Zoo onder andere de zeer belangrijke waarom indertijd eigenlijk drie duizend paratroops in Batavia kwamen, die met gejuich ontvangen werden omdat wij naievelijk meenden, dat zij onze geïnterneerden zouden bevrijden, drieduizend paratroops, die echter hun roeping ontrouw werden — niet sprongen — doch ongerechtigheden uithaalden in de hoofdstad, waarvan ik den lezer een beschrijving liever wil besparen?

Was het noodig geweest op den koehandel van de „republiek" met

*) Zoo langzamerhand is wel duidelijk gebleken, dat de eenige methode om die te veranderen het ontslag van den heer van Mook is.

onze eigen door haar geïnterneerde onderdanen in te gaan, en is het werkelijk onmogelijk geweest door krachtige represailles desnoods met het nemen van eenige risico hun vrijheid te verkrijgen? Want is het eigenlijk geen schande, dat de wereld de diepe misère van veertigduizend menschen gedoogt, die als object van chantage misbruikt worden door een stel bandieten, Japaneesche souls in Indonesian bodies, zooals Mr. Slamet dat in een zijner Engelsche brochures zoo treffend uitdrukt?

Doch laten wij dit vragenlijstje afsluiten, en innig hopen, dat langs den helaas eenmaal gekozen weg van onderhandeling met misdadigers althans deze tienduizenden mannen en vrouwen de vrijheid zullen tegemoetgaan.

Naast ons aller intens medeleven in hun vreeselijke ellende, en onze verontwaardiging over de schandelijke aanfluiting van Nederlandsche eer, die wat hun redding betreft, in de afgeloopen maanden heeft plaatsgehad, leeft onze hoop op de toekomst van het geheele Koninkrijk, zijn er ons zien, ons beseffen en ons weten, dat de weg naar een betere toekomst gebaand ligt, en dat op dien weg reeds vele doelbewuste stappen afgelegd zijn.

Wij danken dat succes niet het minst aan het schitterende werk van het Nederlandsche Binnenlandsche Bestuur, waaronder zoovele ex-geïnterneerden, dat vastberaden de maatregelen nam en uitvoerde, waardoor op den duur voor de millioenen-massa van Java „de versleten caricatuur van vroegere welvaart" verdwijnen zal en de poorten van nieuw stoffelijk én geestelijk geluk zullen opengaan. Wij danken dat succes niet minder aan het prachtige optreden van de Nederlandsche troepen onder de bezielende leiding van Generaal Spoor, die een exposé van dapperheid en macht lieten en laten voorafgaan aan de onontbeerlijke liefdesbinding, waarvoor het bestuur zorgdraagt.

Het is misschien nog wel eens goed met nadruk te verklaren, dat iedere Nederlandsche soldaat, die op dit oogenblik vertrekt naar het verre en gevaarlijke Java, een uitermate belangrijke taak heeft. Immers hij gaat daarheen niet om een koloniale verhouding te doen herleven, waarmee in de laatste decennia principieel reeds afgerekend was, hij gaat daarheen als de Nederlandsche vriend der Indonesiërs om het Japansche fascisme uit te roeien en tevens te zijn de zaaier van het zaad der ware democratie.

BESLUIT.

Ik ben thans aan het einde van dit boekje gekomen. Ik heb den lezer de waarheid over Java verteld, zooals ik die zelf doorleefd heb in de afgeloopen zes jaren.

Ik heb U niet bezig gehouden met staatsrechtelijke beschouwingen, over regeeringsvoorstellen, omdat die met de waarheid niets uitstaande hebben, en eerst belangrijk worden wanneer eenmaal het Japansche gif geneutraliseerd is, en zonder terreur gepraat kan worden met vrije vertegenwoordigers van vrije volken.

Ik ben U evenmin lastig gevallen met beschrijvingen van bloedbaden en gruwelen, hoewel deze ontegenzeggelijk wel bij die waarheid behooren. Ik onthield ze U, omdat ook zonder het opwekken van sentimenten, die waarheid aangetoond kon worden.

Ik heb U zelfs maar vluchtig gesproken over de Nederlandsche belangen in Indië en over de oprechte vreugde der bevolking, die ik zelve ervoer, bij de terugkomst van ons, Nederlanders uit de kampen, in September van het vorig jaar. Immers ook het belichten van die aspecten was voor de waarheid eigenlijk overbodig.

Wat ik wel heb gedaan, althans heb trachten te doen, is U aan de hand van uitvoerige en vaststaande gegevens, aan de hand dus van de Waarheid duidelijk te maken, waarom ten behoeve van de Indonesiërs zelf, vóór alles herstel van het Nederlandsche gezag een conditio sine qua non is.

Ik heb daarbij geen enkelen twijfel laten bestaan ten aanzien van mijn overtuiging, dat de drang naar zelfbeschikking, die in de volken van Java leeft, onder geen enkel beding geremd mag worden.

Doch, zelfbeschikking, d.w.z. het beschikken over je eigen lot, kan alleen geschieden wanneer men vrij kan leven, vrij kan denken, vrij kan doen. En, de Waarheid over Java leert, dat aan die voorwaarden slechts voldaan kan worden, wanneer elk spoor van Japansch fascisme, dat thans voortleeft onder veelsoortige benamingen, als Republiek Indonesia, T.R.I., extremisme, banditisme, rampok, pemoeda, pelopor, laskar Rakjat, Banteng Hitam, Banteng Merah en welke al niet meer, verdwenen is; de Waarheid over Java leert, dat pas na volledige afrekening met de Japansche ziel in het Indonesische lichaam, dat lichaam zijn eigen ziel kan terugkrijgen. En, hoewel het mijn oprechte overtuiging is, dat deze Indonesische ziel in dat Indonesische lichaam voor immer een symbiose met Nederland

zal verkiezen, zelfs wanneer te zijner tijd zou blijken, dat haar zelfbeschikking in vrijheid uitgeoefend, losmaking van Nederland zou beteekenen, zal Nederland dat te accepteeren hebben, zal Nederland zelfs voor een dergelijke zelfbeschikking de mogelijkheden moeten scheppen.

Toen ik deze lezingen-cyclus begon stuitte de Waarheid over Java nog alom af tegen een muur van leugen en valsche voorstelling. De brieven echter, die mij in den loop dezer causerieën bereikten, brieven uit alle hoeken van het land, afkomstig uit alle lagen van het Nederlandsche volk, hebben mij aangetoond, dat er in strijd met de gebruikelijke bewering in de eerste plaats een groote belangstelling bestond voor het onderwerp, in de tweede plaats steeds meer inzicht kwam omtrent den waren gang van zaken op Java.

Mocht ik tot het laatste hebben bijgedragen, al is het voor nog zoo'n gering deel, dan weet ik mijn plicht gedaan te hebben. Mijn plicht tegenover mijn vrienden in Indië, mijn plicht tegenover mijzelf, die mij met de missie naar Nederland deed gaan de Waarheid over Java te verbreiden.

Moge de Waarheid over Java in de allereerste plaats gezien en beseft worden door degenen, die thans op de brug staan van het Nederlandsche schip van staat.

Opdat zij in overeenstemming met die WAARHEID de doelbewuste politiek zullen voeren ten aanzien van Indië en vooral ook ten aanzien van de groote wereldmachten, die ertoe zal leiden, dat Indië en Nederland in een verheffende harmonie van lotsverbonden- en gelijkgerechtigd deelgenootschap blijmoedig en vol vertrouwen een betere toekomst tegemoetgaan.

